

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÜRKİYE’DEKİ ÇOCUK KORUMA SİSTEMİNİN SİVİL TOPLUM
KURULUŞLARINDA ÇALIŞAN PROFESYONELLER GÖZÜNDEN
DEĞERLENDİRİLMESİ

HAZIRLAYAN
HATİCE FULYA ERCİYAS

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. SEDA ATTEPE ÖZDEN

ANKARA – 2024

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 01 / 06 / 2024

Öğrencinin Adı, Soyadı: Hatice Fulya ERCİYAS

Öğrencinin Numarası: 22110282

Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Programı: Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans Programı

Danışmanın Unvanı/Adı, Soyadı: Doç. Dr. Seda ATTEPE ÖZDEN

Tez Başlığı: Türkiye’deki Çocuk Koruma Sisteminin Sivil Toplum Kuruluşlarında Çalışan Profesyoneller Gözünden Değerlendirilmesi

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam 162 sayfalık kısmına ilişkin, 01 / 06 / 2024 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %8’dir. Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar hariç
3. Beş (5) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

“Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını” inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:.....

ONAY

Tarih: 01 / 06 / 2024

Öğrenci Danışmanı Unvan, Ad, Soyad, İmza

Doç. Dr. Seda ATTEPE ÖZDEN

ÖZET

Hatice Fulya Erciyas, Türkiye’deki Çocuk Koruma Sisteminin Sivil Toplum Kuruluşlarında Çalışan Profesyoneller Gözünden Değerlendirilmesi, Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans Programı, 2024.

Çocukların korunması toplumda her bireyin ve kurumun sorumluluğudur. Bu sorumluluğun önemli bir kısmını ise sivil toplum kuruluşları üstlenmektedir. Sivil toplum kuruluşları, çocukların korunması için yürüttüğü çalışmalar ile bir kalkan ve bir umut ışığı olarak her bir çocuğun hayatlarını iyileştirme ve gelişme şansını artırmaktadır. Bu araştırmanın amacı çocuk koruma alanında çalışmalar yürüten sivil toplum kuruluşlarında çalışan profesyonellerin kendi rollerini, verilen hizmetlerin yeterlilik düzeylerini ve gereksinimlerini ortaya çıkarmaktır. Araştırma kapsamında Türkiye’de çocuk koruma alanında çalışmalar yapmakta olan on sivil toplum kuruluşunda en az bir yıldır görev yapan; beş sosyal hizmet uzmanı, beş psikolog, altı avukat ve dört psikolojik danışman olmak üzere; yirmi profesyonel ile yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yapılan analiz sonucu beş ana tema oluşturulmuştur. Profesyoneller, sivil toplum kuruluşlarının çocuk koruma alanındaki rolünün kamu hizmetleri ile iş birliği içerisinde sunulması gerektiğini, sivil toplum kuruluşlarının bu noktada bağlantı kurucu rolü ile ön plana çıktığını ifade etmişlerdir. Sivil toplum kuruluşlarının kamu kurumları ile koordinasyon halinde olması durumunda inisiyatiflerinin gelişeceğini ve farklı kaynaklara erişebileceklerini; bu durumun da sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarının daha etkin hale geleceğini de belirtmişlerdir. Profesyoneller; Türkiye’de çocukların en sık karşılaştığı sorunları yoksulluk, eğitime erişim eksikliği, geleneksel ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği, aile içi şiddet, küçük yaşta evlilik ve çocuk işçiliği olduğunu belirtmişlerdir. Yasa ve yönetmeliklerin yeterli olduğunu ancak bunların uygulanması noktasında bazı eksikliklerin bulunduğunu ve denetlenmenin gerekliliğini vurgulamışlardır. Aynı zamanda profesyoneller tarafından bu alanda çalışan meslek elemanlarının az olduğu; uzmanlaşmış personelin yetiştirilmesinin önemi de ortaya konulmuştur. Çocuk koruma alanında yaşanan sorunların çözümü için kamu sivil toplum ortaklığının inşa edilmesi; yasal düzenlemelerin eksiksiz uygulanması, yeterli sayıda meslek elemanı çalıştırılması ve yetkin kişilerin istihdamının sağlanması gereklidir.

Anahtar Sözcükler: Çocuk Koruma, Sivil Toplum Kuruluşu, Çocuk Koruma Sistemi, Profesyoneller, Sosyal Hizmet

ABSTRACT

Hatice Fulya Erciyas, Assessment of the Child Protection System in Turkey from the Perspective of Professionals Working in Non-Governmental Organizations, Baskent University, Institute of Social Sciences, Social Work Master's Program with Thesis, 2024.

Children's protection is a responsibility of every individual and institution in society, and a significant part of this responsibility is undertaken by non-governmental organizations (NGOs). NGOs serve as both a shield and a beacon of hope, improving and enhancing the lives and developmental opportunities of children through their efforts. The purpose of this research is to uncover the roles of professionals working in child protection NGOs, the adequacy of the services provided, and their needs. In this study, in-depth interviews were conducted using a semi-structured interview technique with twenty professionals who have been working for at least one year in ten NGOs operating in the field of child protection in Turkey; including five social workers, five psychologists, six lawyers, and four counseling psychologists. Five main themes were identified through the analysis. Professionals emphasized that the role of NGOs in child protection should be presented in collaboration with public services, highlighting the NGOs' role as connectors. They stated that if NGOs coordinate with public institutions, their initiatives would develop and access to diverse resources would be enhanced, making their work more effective. Professionals also pointed out that the most common issues children face in Turkey are poverty, lack of access to education, societal and traditional gender inequalities, domestic violence, early marriage, and child labor. They noted that laws and regulations are sufficient but there are deficiencies in their implementation and that oversight is necessary. Furthermore, it was highlighted that there is a shortage of professionals in this field and the importance of training specialized staff. In order to solve the problems in child protection, it is necessary to build a public-private partnership, ensure the complete implementation of legal regulations, employ a sufficient number of professional staffs, and ensure the employment of competent individuals.

Keywords: Child Protection, Non-Governmental Organization (NGO), Child Protection System, Professionals, Social Work

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT	iii
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ	x
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM KURAMSAL ÇERÇEVE.....	3
1.1. Çocuk Hakları	3
1.1.1. Çocuk ve çocukluk kavramı.....	3
1.1.1.1. Tarihsel süreç içerisinde çocuk.....	4
1.1.2. Tarihsel süreç içerisinde çocuk hakları	8
1.1.3. Türkiye'de çocuk hakları	11
1.1.4. Çocuk haklarında uluslararası düzenlemeler.....	13
1.1.4.1. Beijing kuralları.....	14
1.1.4.2. Riyad ilkeleri	15
1.1.4.3. Havana kuralları.....	15
1.1.4.4. Birleşmiş milletler çocuk hakları sözleşmesi.....	16
1.1.4.5. Çocuk hakları sözleşmesi çerçevesinde temel ilkeler	17
1.1.4.6. Ayrım gözetmeme ilkesi.....	17
1.1.4.7. Çocuğun yüksek yararı ilkesi	17
1.1.4.8. Çocuğun Yaşaması ve Gelişmesi İlkesi	18
1.1.4.9. Çocuğun katılımı ilkesi	18
1.2. Çocuk Koruma Sistemi	18
1.2.1. Türkiye’de çocuk koruma sistemi.....	21
1.2.2. Çocuk koruma kanunu ve yasal düzenlemeler	23
1.3. Sivil Toplum Kuruluşları	30
1.3.1. Sivil toplum kavramı	30
1.3.2. Tarihte ve dünyada sivil toplum	34
1.3.3. Türkiye’de sivil toplum	37

1.4. Çocuk Koruma Alanında Çalışan Sivil Toplum Kuruluşları	41
1.4.1. Sivil toplum kuruluşlarının işlevleri	41
1.5. Çocuk Korumaya Yönelik Hizmetler	44
1.5.1. Eğitim alanındaki hizmetler	44
1.5.2. Sağlık alanındaki hizmetler	47
1.5.3. Hukuk alanındaki hizmetler	48
1.5.4. Bakım alanındaki hizmetler	53
1.5.4.1. Çocuğun aile ortamında bakımı ve korunması.....	53
1.5.4.2. Koruyucu aile	55
1.5.4.2.1. Akraba veya yakın çevre koruyucu aile modeli	55
1.5.4.2.2. Geçici koruyucu aile modeli.....	55
1.5.4.2.3. Süreli koruyucu aile modeli	55
1.5.4.2.4 Uzmanlaşmış koruyucu aile modeli	56
1.5.4.3. Evlat edinme.....	56
1.5.4.4. Kurum bakımı.....	57
1.5.4.4.1. Çocuk evleri.....	58
1.5.4.4.2. Çocuk evleri sitesi.....	59
1.5.4.4.3. Çocuk ihtisas evleri	59
1.5.4.4.4. Çocuk evleri koordinasyon merkezi	60
1.6. Çocuğun Korunmasında Sosyal Hizmet Uygulamaları	61
1.6.1. Mikro düzeyde sosyal hizmet	63
1.6.2. Mezzo düzeyde sosyal hizmet	64
1.6.3. Makro düzeyde sosyal hizmet	65
1.7. Araştırmanın Problemi	67
1.8. Araştırmanın Amacı.....	68
1.9. Araştırmanın Önemi	68
1.10. Tanımlar	69
2. YÖNTEM	70
2.1. Araştırmanın Modeli.....	70
2.2 Araştırmanın Katılımcıları	71

2.3. Veri Toplama Araçları	80
2.4. Veri Toplama Süreci	80
2.5. Verilerin Analizi	81
3. BULGULAR VE YORUM	83
3.1. Çocuğu Koruma Rolü	83
3.1.1. Koruma gereksinimi olan çocuğa erişim yöntemleri.....	84
3.1.1.1. İhbar	84
3.1.1.2. Dışarıdan yönlendirme	86
3.1.1.3. Saha çalışması	87
3.1.2. Koruma gereksinimi olan çocuğa erişim sonrası süreç	88
3.1.2.1. Ön görüşme, tespit	88
3.1.2.2. Aile beyanı.....	89
3.1.2.3. İhtiyaca yönelik destek	90
1.2.4. Vaka yönetimi	94
1.2.5. Psikolojik destek	96
1.2.6. Takip	98
3.2. Toplumsal Farkındalık Rolü.....	99
3.2.1. Yasalar- kurumlar arası köprü	99
3.2.1.1. Bağlantı ve köprü rolü	100
3.2.1.2. Hak savunuculuğu rolü.....	101
3.2.2. Devlet- uygulamalar arası köprü	102
3.2.2.1. Güven rolü.....	102
3.2.2.2. Farkındalık rolü.....	103
3.2.2.3. Devleti destekleme rolü	104
3.3. Profesyonellerin Kanunları Uygulama Deneyimleri.....	106
3.3.1. Yasaların yeterliliğine ilişkin deneyimler	106
3.3.2. Denetim ve uygulamalara ilişkin deneyimler	108
3.4. Çocuk Koruma Sisteminde Yaşanan Zorluklar.....	110
3.4.1. Bireysel zorluklar	111
3.4.2. Hukuki zorluklar	113
3.5. Çocuk Koruma Alanında Görev Yapan Profesyonellerin Çözüm Önerileri ..	115

3.5.1. Eğitim alanındaki öneriler	116
3.5.2. Sivil toplum alanındaki öneriler.....	118
3.5.3. Hukuk alanındaki öneriler	119
3.5.4. Profesyonellere yönelik öneriler.....	121
3.5.5. Projelere yönelik öneriler	123
4. SONUÇ VE ÖNERİLER	125
4.1. Sonuç.....	125
4.2. Öneriler.....	128
KAYNAKLAR	132
EKLER	
EK 1: YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU	
EK 2: ETİK KURUL İZİN BELGESİ	

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa
2.1. Katılımcıları Tanıtıcı Bilgiler	72

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
3.1. Çocuğu Koruma Rolü.....	84
3.2. Toplumsal Farkındalık Rolü.....	99
3.3. Profesyonellerin Kanunları Uygulama Deneyimleri.....	106
3.4. Çocuk Koruma Sisteminde Yaşanan Zorluklar.....	111
3.5. Çocuk Koruma Alanında Görev Yapan Profesyonellerin Çözüm Önerileri.....	116

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

ASHB	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
BM	Birleşmiş Milletler
BMÇHS	Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi
SED	Sosyal ve Ekonomik Destek
SHÇEK	Sosyal Hizmet Çocuk Esirgeme Kurumu
SİR	Sosyal İnceleme Raporu
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
STÖ	Sivil Toplum Örgütü
TÇEK	Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu
UNICEF	United Nation International Children's Emergency Fund

GİRİŞ

Çocuk, bir toplumun geleceğini şekillendiren temel aktörlerden biridir. Bu kapsamda, çocukların korunması ve gelişimlerine destek olunması, sosyal sorumluluklar arasında özel bir yer tutmaktadır. Günümüzde çocuğun gelişiminde en etkili ortamın aile ortamı olduğu kabul edilse de ailede bazı olumsuz koşullar geliştiğinde çocuğun toplum tarafından korunma ihtiyacı oluşmaktadır. Çocuk koruma sistemi, çocuğun yaşı ve gelişimi dışında onu olumsuz olarak etkileyebilecek fiziksel, psikolojik, ekonomik ve ahlaki tehlikelerden korumak amacıyla alınacak tedbir ve çalışmaların tümü olarak tanımlanmaktadır. Çocuk koruma sistemi; çocukların hak ve gelişimlerini güvence altına almak, risklerden korumak amacıyla ülke bazında uygulanan sistemlerin tümü olarak da tanımlanabilir. Bu sistem içerisinde hem kamu kurumları hem de Sivil Toplum Kuruluşları (STK) yer almaktadır. Bu süreçte, çocukların yaşamlarını güvence altına almak ve onların sağlıklı gelişimini desteklemek amacıyla faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları, çocuk koruma alanında kritik bir rol üstlenmektedir. Ancak, bu kuruluşların çocuk koruma sistemi içerisinde üstlendiği rollerin neler olduğu ve bu kuruluşlardaki profesyonellerin bakış açıları, çocuk hakları perspektifinde derinlemesine incelenmelidir. Çocukların yaşadığı zorluklara karşı duyarlılık geliştiren, çocuk haklarına saygı gösteren ve çocukların yaşamlarını iyileştirmeye yönelik projeler yürüten bu kuruluşlar, toplumsal dönüşümde etkin bir rol oynamaktadır.

Sivil toplum kuruluşları, çocuk koruma alanında deneyim ve uzman profesyonellerle sahada doğrudan çalışarak çocuk hakları, çocuk koruma sistemi ve çocuk refahı konusunda bilgi birikimleriyle çocuk koruma politikalarının geliştirilmesi ve uygulanmasında büyük önem taşımaktadır. Çocukların ve ailelerinin doğrudan ihtiyaç ve taleplerini belirlemek için katılımcı mekanizmalar oluşturarak acil müdahalede bulunmakta, politikalarının daha etkili ve sürdürülebilir olmasını sağlamaktadır. Psikososyal destek hizmetleri ve eğitim programları gibi alanlarda aktif rol oynamaktadırlar. STK'lar, topluluklarla daha yakın ilişkiler kurabilir ve onların ihtiyaçlarına doğrudan yanıt verebilirler. Devlet politikalarını ve uygulamalarını bağımsız olarak izlemekte ve denetlemektedirler. Bu bağımsız izleme, politika ve uygulamaların hesap verebilirliğini artırmaktadır. Çocuk hakları savunuculuğu yaparak toplumda ve politika yapıcılar arasında farkındalık yaratmaktadırlar. Kampanyalar ve çalışmalar yoluyla çocuk işçiliği, çocuk istismarı, eğitim hakkı gibi konulara dikkat çekerler. Çocuk koruma alanında veri toplama ve araştırma yapma konusunda önemli

katkılar sağlamaktadırlar. Bu veriler, politika geliştirme süreçlerine bilimsel temeller kazandırmaktadır.

Bu tez, Türkiye'deki çocuk koruma alanında faaliyet gösteren STK'larda yer alan meslek elemanlarının bu alanda kendi rol ve işlevlerini nasıl tanımladıklarını ve çocuk koruma sistemi içerisinde sivil toplumun rolünü anlamayı amaçlamaktadır.

1. BÖLÜM KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Çocuk Hakları

1.1.1. Çocuk ve çocukluk kavramı

Çocukluk kavramı, birçok yönden ele alınması gereken bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü çocukluk kavramı çocuğun yaşadığı çevresel şartlar ve kültüre göre değişiklik gösterebilmektedir (Öktem, 2012).

Çocukluk dönemi; insanın yaşam sürecinin başlangıcında yer alan, karakter ve alışkanlıkların geliştirildiği bir dönemdir. Bu dönemde çocuğa gösterilen özen ile çocuğun gelecekte yaşayacağı hayatın temelleri atılmaktadır. Bu temeller, aile içindeki kuralların öğrenilmesi ile başlamakta, toplum kuralları ile genişleyerek devam etmektedir. Çocuğun bakım, eğitim ve duygusal ihtiyaçlarının yeterince karşılanması; çocuğun sağlıklı ve birçok yönden güçlü yetişmesinde son derece önemli olmaktadır (Sağlam ve Aral, 2016).

Birleşmiş Milletler (BM) tarafından yayımlanan Çocuk Hakları Sözleşmesinde, “çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır” (U.N. General Assembly, 1989, madde 1) hükmü yer almaktadır. Bu hükümde çocukların henüz biyolojik, psikolojik ve sosyolojik olarak olgunluğa ulaşmamış olduğu belirtilmiştir (Törüner ve Büyükgönenç, 2012; akt. Erkut, Balcı ve Yıldız, 2017).

Çocuk kavramı hakkında farklı bilim alanlarının farklı bakış açıları da mevcuttur. Sosyologlar toplumsal bir varlık olduğunu söylerken, psikologlar ruhsal yapı özelliklerine odaklanmaktadır. Tıp alanında ise çocuk daha çok biyolojik ve fizyolojik özellikleri ile ele alınmaktadır (Sağlam ve Aral, 2016).

Günümüzde çocuk kavramı multidisipliner bir sistemde açıklandığında, çocuğun çevresi içinde bir bütün halinde gelişimsel özellikleri ve savunulan hakları doğrultusunda değerlendirilmesi gerektiği ortaya koyulmaktadır (Sağlam ve Aral, 2016). Bu alanda yapılan çalışmalar ile çocuk odağında, çocuğun ihtiyaçlarının karşılanması yoluyla çocuğun yüksek yararının gözetildiği düşünülmektedir (Jenks, 2005; akt. Avcı ve Toran, 2012).

Özetle çocukluk dönemi, kendine has özellikleri olan, çocuğun fiziksel, psikolojik ve sosyal yönden desteklenmesi gereken gelişimsel bir dönemdir. Çocuğun ve çocukluk döneminin tarihte farklı zamanlarda farklı tanımları yapılmış olduğu bilinmektedir. Bir sonraki başlıkta tarihsel süreç içinde çocukluk kavramının nasıl değiştiğine yer verilecektir.

1.1.1.1. Tarihsel süreç içerisinde çocuk

Tarihin ilk dönemlerinde çocuk kavramına baktığımızda Aristo, insan yaşamı içinde çocukluğu bir felaket dönemi olarak kabul etmiştir. Aristo'ya göre çocukluk dönemi, insanı hastalıklara, kazalara sürükleyen ve yaşamı tehlikeye sokacak her türlü zorluğun yaşandığı bir dönemdir. Aynı zamanda Aristo insanların akıl kullanarak erdeme ulaştığını; çocukların aklını kullanamadığından kendi haline bırakıldığında mutsuzluğun ve huzursuzluğun ortaya çıkacağını ifade etmiştir (Güçlü, 2016). Platon ise uzman eğitimcilerle çocukların değişebileceği görüşünü “Bana başka anneler verin size başka bir dünya vereyim” diyerek belirtmiştir (Platon, 2014; akt. Sağlam ve Aral, 2016).

Antik çağlarda, çocukların iş gücüne katılması ve kazanması gereken becerilerini aile içinde öğrenmeleri nedeniyle çocuklar bulunduğu sosyal tabakanın değerlerine göre kendisine bakan kişilerce eğitilirdi. Küçük yaşlardaki çocukların gelişim ve bakım ihtiyaçlarının bulunması, yetişkinlere göre zayıf olmaları bir tür hastalık olarak görülürdü (Krogh ve Slentz, 2001; akt. Avcı ve Toran, 2012).

Çocukluk kavramının Orta Çağ'da oluşmamış olması o dönemde çocuğun küçük yetişkin olarak algılanmasından kaynaklanmaktadır. Yetişkinleri çocuklardan ayıran tek fark boyu ve ağırlığı olarak kabul edilirdi (Morrisson, 2004; akt. Avcı ve Toran, 2012). Çocukların küçük yetişkinler olarak algılanmaları, aile içinde çocukların iş gücüne ve aileye katkı sağlamaları için çalışma hayatına katılmalarına yol açmıştır (Stearns, 2011; akt. Avcı ve Toran, 2012).

Orta Çağ'da bebek ölümleri çok fazla olduğundan altı yaşından küçük çocuklar ailenin üyesi olarak bile kabul görmemişlerdir. Aynı dönemde çocukların, yetişkinler gibi giydirilerek yetişkinlerle aynı oyunları oynamaları, aynı toplumsal yaşamda ayrı bir kategoride değerlendirilmediklerinden kaynaklanıyordu (Güçlü, 2016).

Çocukluk kavramı hakkında ilk önemli tarihsel araştırma Philippe Aries tarafından yapılmış ve Aries, “Centuries of Childhood” adlı eserinde çocuğun biyolojik olarak

yetişkinden farklılığının yanı sıra sosyal ve kültürel boyutlardaki farklılıklarını da anlatmıştır (Ariés, 1962).

John Locke on yedinci yüzyılda oyunun çocukların eğitimi ve öğretiminde kullanılarak bir dinlenme şeklinde olması gerektiğini belirtmiştir. Bu yöntem ile on dokuzuncu yüzyılda oyun yöntemini tercih eden aileler ve eğitimciler tarafından oyuncak sektörünün hızla ilerlemesine katkıda bulunulmuştur. Bu durum günümüzde oynanmakta olan eğitici ve eğlenceli masa üstü oyunların kaynağı olmuştur (Kentel, 2011; akt. Erkut, Balcı ve Yıldız, 2017).

Tarihsel süreç içinde yaşanan önemli olayların etkisi çocuğa olan bakış açısının da değişmesine neden olmuştur. Orta Çağ sonrası Rönesans, Fransız İhtilali, Sanayi Devrimi gibi olaylarla Avrupa'daki aydınlanma ve burjuvazinin siyasal gelişimi zamanla çocukluk kavramının tanımlanmasına ve yaşamın bir dönemi olarak algılanmaya başlamasına neden olmuştur. Bu dönem yeni sınıfların oluşmasıyla değişen değerlerle birlikte çocuğun toplumda, ailede ve devletteki öneminin artmasına neden olmuştur (İnal, 1999; akt. Avcı ve Toran, 2012).

Orta Çağ Hristiyan inancına göre insanın doğuştan günahkâr olduğu düşüncesine, eğitim ve psikoloji verileriyle ilk karşı çıkanlardan biri Çek pedagog J. A. Comenius olmuştur. Dönemin çocuğa bakış açısının değişiminde J. Locke'un tabula rasa ilkesiyle, Locke: insan doğduğu anda boş bir levha gibidir, diyerek çocuğun doğuştan günahkâr olduğu düşüncesini derinden sarsmıştır. J. J. Rousseau ise Emile adlı eserinde: çocuğun eğitimi üzerinde durarak, yetişkinden ayrı, kendine özgü ve bağımsız olduğu anlayışı ile devletin ve ailenin çocuk kavramına bakış açısını değiştirmeye başlamıştır. Voltaire, Diderot ve Helvetius gibi düşünürler, on sekizinci yüzyıl ortalarında çocuğun masumiyetini anlatarak savunmaya çalışmışlardır (Güçlü, 2016).

Sanayi devrimi döneminde çocuklar, uzun saatler çalıştırılan ucuz işçi olarak kullanılmışlardır. İş gücünde kullanılan, zor çalışma şartlarından kötü yönde etkilenen çocuklarda görülen fiziksel, duygusal, sosyal ve bilişsel yıpranmalar sonucunda bazı reform ve düzenlemeler yapılmış ancak bu durumun çok fazla değişmesinde etkili olmadığı görülmüştür (Elkind, 1999; akt. Sağlam ve Aral, 2016).

Dönemin sosyal bilimcileri, Karl Marx ve Friedrich Engels'in kaleme aldıkları Komünist Manifesto adlı kitapta radikal söylemlerle fabrikalarda kötü koşullarda ucuza çalıştırılan çocukların bir meta olmadığını savunarak, çocuğun anne ve babanın yararı için bir imge olmaması gerektiğini belirterek, çocuklar için en uygun ortamın oluşturulması gerçeği üzerinde durmuşlardır (Marx ve Engels, 2008; Avcı ve Toran, 2012).

Aynı dönemde çocuğu önemseyen ve değer veren bilim insanları fikirlerini dile getirerek bu konudaki olumlu söylemlerin oluşumuna neden olmuşlardır. Pestalozzi ve Fröbel gibi bilim insanlarının çocukların eğitimi konusunda görüşler ortaya koymaları, Piaget gibi çocuğun gelişimsel yönünü öne çıkarmaları büyük anlayış değişikliği oluşmasını hazırlamıştır (Elkind, 1999; akt. Sağlam ve Aral, 2016). Montessori gibi çocuğun kimliğini öne çıkaran bakış açıları önemli gelişmeler olarak izlenmiştir. Ayrıca Ericsson gibi sosyalleşmeyi, Vygostky gibi sosyal çevreyle etkileşimin çocuk üzerine etkilerini öne çıkaran bilim insanları çocukların birçok yönden değerlendirilmesini sağlamışlardır (Baran, 2011; akt. Sağlam ve Aral, 2016).

Avrupa'da çocukların yaşadıkları sorunlarını ortadan kaldırılmasını sağlayacak temel düşünce ve uygulamaların hayata geçirilmesinden önce çocuğun kendine has farklı bir birey ve biricikliğinin anlaşılması uzun ve zorlu bir mücadele ile gerçekleşmiştir. Bunda çocukların sadece demografik açıdan dikkate almakla beraber, ancak psikolojik, sosyo kültürel ve pedagojik yönden dikkate alınmamalarının etkisinin açık olduğu görülmektedir (İnal, 1999; akt. Avcı ve Toran, 2012).

Avrupa'dan farklı olarak Türk İslam toplumunda ise ilk yedi yılda çocuklara özel bir önem verilerek eğitimlerinin önemsendiği ve masumiyetleri ön planda tutularak verilen değerlerin yanı sıra ailenin ve özellikle babanın otoritesinin çocuk üzerinde önemli olduğu anlaşılmaktadır (Ay, 1991; akt. Sağlam ve Aral, 2016).

Türk-İslam filozoflarından Farabi'nin, onuncu yüzyılda çocuklardaki bireysel farklılıklar ve zihinsel eğitimin önemini belirterek gelişim sürecinde dengenin üzerinde durması yaşadığı dönemde çocuk kavramı bağlamında önemlidir. İbni Sina da aynı dönemde çocuk ruh ve beden sağlığı için çocukların sevgisinin kazanılması gerektiğini belirtmiştir. Gazali ise çocuk için oyunun önemini belirterek davranış eğitiminde bugünkü anlayışa benzer bir yaklaşımda bulunmaktadır (Yavuzer, 2003; akt. Sağlam ve Aral, 2016).

Aynı zamanda Gazali'nin çocuğun hafızasının güçlenmesi ve enerji artışının oyunla olabileceğini söylemesi bulunduğu dönem itibarıyla dikkat çekicidir (Koçyiğit ve ark, 2007; akt. Sağlam ve Aral, 2016).

Günümüzde toplumun yapı taşı olan ailenin merkezi hale gelmesiyle toplum nüfusunun önemli bir kısmını oluşturan çocuk ve gençlerin değişimlere hızla uyum sağlamalarına rağmen çocukluğun yok oluşu ile ilgili görüşlerin ortaya çıktığı belirtilmektedir. Yirminci yüzyılın sonunda çocukluğun oyun ögesinin kaybolmaya yüz tutması, çocukların olması gerekenden uzaklaşması, geleneksel ve modern toplumlarda çocukluk ile ilgili kaygıların ortaya çıkmasına neden olmuştur (Sormaz ve Yüksel, 2012; akt. Sağlam ve Aral, 2016). Bunda kapitalist ve neoliberal politikalar ile teknolojinin etkisiyle yazılı, görsel ve sosyal medyanın etkisinin büyük olduğu ortadadır. Çocukların eğitim gerekliliğinde duygusal ihtiyaçları göz ardı edildiği vurgusu yapılmaktadır. Son yıllarda küreselleşmenin etkisi ile çocukların aile ve toplum içinde değerlendirilmesi gerektiğinin önemi anlaşılmıştır. Yetişkinlerde akademik başarı beklentileri çocukların çocukluklarını yaşayamamasında etkili olduğu görülmektedir (Postman, 1995; akt. Sağlam ve Aral, 2016).

Genel olarak çocukluk kavramı, tarihsel sürece bakıldığında ilk dönemlerde zorluk ve zayıflık olarak görülen çocuk, yetişkinlerden farkı algılanmayarak, çocuk ölüm oranlarının fazla olduğu dönemlerde isimlerinin konulması ertelenmiş hatta ölen kardeşlerin adı yeni doğanlara verilmesi gerçekleşmiştir. Çocuk küçük yetişkin olarak görülerek ağır iş gücüne katkısı sağlaması istenmiştir. Aynı dönemlerde Batı toplumunda yaşayan çocuğa bakış açısından farklı olarak Doğu kültüründe çocuğun daha masum olduğu düşünülerek önemsendiği fark edilmektedir. İnsanlık tarihindeki büyük devrimler ve değişimler çocuğa ve aileye bakış açısını da etkilemiştir. Okullaşma ile çocuğun kendine has farklı bir birey ve biricikliğinin anlaşılması uzun ve zorlu bir mücadele ile gerçekleşmiştir. Bu durum son yüzyılda toplumdaki aydınların çocuklara yönelik yeni yaklaşımları ile çocukluğun keşfine yönelmesine neden olmuştur. Günümüzde çocuğa başı açısı, yaklaşım ve beklentilerde büyük değişimler gerçekleşmiş hayatın ve geleceğin teminatı olarak kabul edilen çocuğun çeşitli istek ve ihtiyaçları ön plana alınarak, küreselleşmenin etkisiyle toplum ve aile ile birlikte ele alınarak bilim ve teknolojinin merkezinde bağımsız bir birey olarak değerlendirilmesi gerektiği açıktır.

1.1.2. Tarihsel süreç içerisinde çocuk hakları

Çocuk kavramına toplumun bakış açısının değişmesi ile çocuk hukuki metinlerde de yer almaya başlamıştır. Hukuksal alanda çocuklara yönelik ilk politika belgesi olarak 1779 yılında İsviçre’de bir emirname olarak hazırlanmıştır (Sağlam ve Aral, 2016).

Birçok insan hakları konusunda olduğu gibi Fransız İhtilali çocuklara da bazı haklar kazanmalarına dair fikirlerin olabileceğini düşündüren gelişmelerdendir. Bu konuda çalışmalar yapan İsviçreli eğitimci Johann Heinrich Pestalozzi özellikle yoksul ve kimsesiz çocukların korunması konusunda büyük çabalar sarf etmiştir. Batı toplumlarının çocuk hakları konusunda sorumluluk almasında etkili olmuştur. Çocuklar adına ailenin yetersiz kaldığı durumlarda korunması ve eğitiminde devletin sorumluluklarının anlaşılmasında etkili olmuştur (Akyüz, 2013; akt. Dirican, 2018).

Çocukların korunmasına yönelik olarak örgüt kurulması fikrini ilk olarak Jules de Jeune 1894 yılında ileri sürmüş ve bu konu hakkındaki ilk resmi girişim Paris’te yapılan özel bir toplantı ile yapılmıştır. Çocuk haklarını korumaya yönelik ilk resmi çalışma 1912 yılında İsviçre’de gerçekleşmiştir (Dirican, 2018).

Yirminci yüzyıl ise çocuk hakları konusunda önemli değişimlerin yaşandığı dönemdir. Birinci dünya savaşının çıkması bu çalışmaların durmasına neden olurken, savaştan sonra gelişen hukuk sisteminde velayet hakkı çocuğun maddi ve manevi refahını sağlayan görev ve yetkiler yalnızca babaya değil aynı şekilde anneye de verildiği görülmektedir (Akyüz, 2013; akt. Dirican, 2018). Bu durum çocuğun olduğu kadar annenin de haklarını yararına olmasından önem taşımaktadır (Dirican, 2018).

Birinci dünya savaşı sonrasında 1921 yılında Brüksel’de bir kongre yapılmış ve bu kongrede “Uluslararası Çocukları Koruma Birliği” kurulması gerçekleştirilmiştir (Ayüz, 2013; akt. Dirican, 2018).

Çocukların bakımı toplumsal bir sorumluluk olarak kabul edilir ve bilimsel yaklaşımlarla herkesin bu sorumluluğu üstlenmesi gerektiği düşüncesi, Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi ile şekillendirilmiştir. Günümüzde çocuk hakları, 20 Kasım 1989’da Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen ve 193 ülke tarafından onaylanan Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ile resmîyet kazanmıştır. Türkiye, bu sözleşmeyi

1994 yılında 4058 sayılı kanunla onaylamış ve 1995 yılında Resmî Gazete’de yayımlayarak yürürlüğe koymuştur. Sözleşmenin ilk maddesi, 0-18 yaş arasındaki tüm bireylerin “çocuk” olarak kabul edileceğini ve doğuştan bu sözleşmede belirtilen haklara sahip olduklarını ifade eder (Ahioğlu ve Koç, 2009, s. 73).

İki dünya savaşı sırasında çocuklara yönelik ihlaller, çocuk haklarına yönelik tedbirlerin alınmasını zorunlu kılmıştır. Milletler Cemiyeti, 26 Eylül 1924’te Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi’ni ilan etmiştir. Bu beyanname, çocuk hakları alanında ilk belge olma özelliğini taşımaktadır. Türkiye’de bu belge Atatürk tarafından 1928 yılında imzalanarak kabul edilmiştir (Güçlü, 2016).

Türkiye’nin de katıldığı 1936 yılında toplanan Birinci Balkan Kongresi’nde, çocukların korunması, sağlığı ve çalışma yaşı gibi konuların yer almış, bunu akabinde yapılan İkinci Balkan Kongresi takip etmiştir (Dirican, 2018).

BM’nin kurulmasının ardından 10 Aralık 1948 tarihinde İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi kabul edilmişse de bu belgede çocuklara yer verilmemiştir. Ancak insan hakları, aynı zamanda çocuk hakları olarak da ilan edilmiştir. Bu durumun zaman içinde uygulamada sorunlar yaşanmasına neden olduğu ortaya çıkmıştır (Sağlam ve Aral, 2016).

Çocuk haklarına yönelik bir diğer uluslararası düzenleme ise 1959 yılında gerçekleşen 20 Kasım 1959’da Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (BMÇS)’dir. Bu bildirgede çocuklara karşı ayrımcılık yapılmaması, kendilerini özgürce geliştirme fırsatı verilmesi, doğumdan itibaren kimlik ve vatandaşlık kazandırılması ve sosyal güvenlik haklarından yararlanma gibi on genel ilke yer almıştır. Otuz yıl sonra, 20 Kasım 1989’da Birleşmiş Milletler ‘de Çocuk Hakları Sözleşmesi oybirliği ile kabul edilmiştir (Tatlıdil, 2007; akt. Güçlü, 2016).

1979 yılı tüm dünyada Uluslararası Çocuk Yılı olarak ilan edilmiştir. Hazırlanan BMÇHS’nin devletler tarafından kabul görmesi hukuki olarak bağlayıcı olmaması nedeniyle çocuk haklarının uluslararası hukukta güvence altına alınması için BM Genel Kurulunda 20 Kasım 1989 tarihinde “Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi” oy birliği ile kabul edilerek her yıl 20 Kasım günü “Dünya Çocuk Hakları” günü olarak kutlanmaktadır. Sözleşme 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Uluslararası düzeyde 193 devletin onayladığı bu sözleşme en yaygın onaylanan ve bir milat olma özelliği taşıyan insan hakları

sözleşmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye 14 Eylül 1990 tarihinde bu sözleşmeye imza atarak katılmış, 1994 yılında sözleşme kabul edilmiş, 1995 yılında kanun olarak yürürlüğe konulmuştur. Bu sözleşmede çocuk haklarının temelini oluşturan dört genel ilke ‘ayrımcılık yapmama, çocuğun yüksek yararının korunması, çocuğun görüşünün dinlenilmesi hakkı, hayatta kalma ve gelişme hakkı’ olarak sıralanmaktadır. Uluslararası hukukta çocuk haklarını düzenleyen temel yasa metni olarak kabul edilmektedir (Akyüz, 2013; akt. Dirican, 2018).

2015 yılında Somali ve Güney Sudan’ın onaylamasıyla Amerika Birleşik Devletleri dışında 195 ülke ile dünyanın bütün ülkeleri tarafından kabul gören sözleşme çocuklar adına en önemli belgelerden biridir (Kırımsoy ve ark., 2013; akt. Sağlam ve Aral, 2016).

Çocukluğun geçmişine bakıldığında tarımdan sanayi toplumuna geçişin ve küreselleşmenin önemli dönemler olduğu görülmektedir. Çocuk kavramının ortaya çıkması, çekirdek ailenin oluşması, çocuğun çalışma hayatından okula yönlendirilmesi ve bebek ölüm oranlarındaki azalma bunları takip eden önemli süreçler olmuştur. Çocuğa batılı bakış açısı gerçekte dünyanın çok az bir kısmını temsil etmektedir. Küreselleşme ve finans sistemleri büyük eşitsizliklere neden olmuş, dünyanın bazı bölgelerinde çocuklar yoksulluk, eğitim ve sağlık problemleri ile mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Yirminci yüzyılı çocuğun yüzyılı olarak ifade eden Ellen Key’in yanı sıra Stearns’e göre ise kaygılı ebeveynler yüzyılı olduğunu da ifade etmektedir (Mehdiyev, 2020).

Geçmişten günümüze baktığımızda çocuk hakları tarih sürecinde yetişkinler tarafından uzun yıllar unutilan, ihmal edilen hatta dışlanan çocukların haklarının uluslararası gelişiminin uzun bir geçmişi olmakla birlikte çocuk haklarına ilişkin duyarlılık ilk olarak sanayi devrimi ile birlikte kendisini göstermiştir. Çocukların üstün yararını gözetken, onur ve haysiyetine saygı duyan kısaca çocukların önce insan olarak haklarına dair adımların geç atılması, insan haklarındaki gelişmelerin gecikmesine de neden olmuştur. Özellikle dünya savaşlarının sonrasında çocukların üzerinde fiziksel ve psikolojik ağır sonuçlar bırakan etkilerinin ardından BM Genel Kurulunda kabul edilen Çocuk Haklarına Dair Sözleşme bu konuda dünya üzerinde en geniş kapsamda onaylanan insan hakları sözleşmesi olmuştur. Çocuk haklarının bütünlüğünün sağlanmamış olması hak ihlalleri ve eşitsizliğin yaşanmasında ana nedenleri arasındadır. İnsanın yaşamı bir bütündür ve çocukluğundan

itibaren engellilik, eğitimsizlik, yoksulluk, hastalık, ihmal, istismar ve şiddet gibi sorunlara karşı korunması hak temelli yaklaşımın gereği olmaktadır.

1.1.3. Türkiye'de çocuk hakları

Çocukların haklarını koruma ve güçlendirme çabaları, onları sadece kendilerine özgü hizmetlerin alıcıları olmaktan çıkararak, aynı zamanda yeni politikaların oluşturulma sürecinde aktif birer katılımcı haline gelmelerini sağlamaktadır. Tarihsel ve kültürel geçmişin getirdiği deneyimler, çocuklara yönelik hizmetlerin, çağın gerekliliklerine uygun ve etkili bir şekilde geliştirilmesinin temelini oluşturmaktadır (ASHB, 2023).

Tarihte Türk toplumunda çocuğa verilen değer adalet duygusuyla birlikte çocuğun yüksek yararının gözetildiği görülmektedir. Eski Türklerde çocuklar, yazılı olmayan kanunlar şeklinde daha çok törelerle güvence altına alınmıştır (Mandaloğlu, 2013).

Türk töresinde çocuk sahibi olmak son derece önemli olup çocuklarının kız ya da erkek çocuk olarak ayrımının yapıldığına çok fazla rastlanmamaktadır (Ögel, 1979; akt. Dirican, 2018). Anne ve baba çocuğa karşı sorumlulukları yerine getirirken çocuktan da anne ve babaya saygı göstermesi beklenmektedir (Erkul, 2016; akt. Dirican, 2018).

Osmanlı döneminde çocuk babanın velayeti altındayken, eğitim sorumluluğu ise daha çok anne ve büyükanenin sorumluluğunun ön planda olduğu anlaşılmaktadır (Aksoy, 2011; akt. Sağlam ve Aral, 2016).

Tanzimat döneminde çocuk sadece ailenin sorumluluğunda kalmayıp ilk kez devletinde bir politikası olarak üzerinde çalışma yaptığı bir alan halini almaya başlamıştır. Yenilik politikalarının uygulandığı bu dönemde yapılan savaşlarda yetim ve kimsesiz kalan çocukların sayılarının giderek artması ve sorunun çözümü adına, sanayi dönemi yeni kurulan fabrikalara çocukların meslek edinmeleri ve çalışan ihtiyacının karşılanması için bazı girişimler yapılmıştır. Mithat Paşa döneminde ilk kurumsal girişim olarak Sanayi Mektebi açılmış ve bu zamanla yetiştirme yurdu, çocuk yuvaları ve çocuk ıslah evlerine kadar devam eden sürecin başlangıcı olmuştur (Akyüz, 2000; akt. Atanır, 2022). Darülhayr-ı Âliye 1903 yılında, II. Abdülhamit'in tahta çıkışının yıldönümü kutlamaları sırasında açılan kurum, Abdülhamit'in tahttan indirilmesinin ardından, Darülhayr-ı Âli 1909 yılında kapatılmıştır (Özbek, 1999). Bu dönemde açılan Darüleytamlar gibi kurumlar özellikle yalnızca kimsesiz

ve yoksul çocukların eğitim ve koruma amacıyla önemlidir (Uluğtekin, 1994; akt. Karataş ve ark., 2004).

Kökleri cumhuriyet öncesine dayanmakla birlikte çocuklarla ilgili önemli kurumların başında gelenlerden 1917 yılında Firuz Ağa ilk çocuk misafirhanesi ve Himaye-i Etfal Cemiyeti aynı zamanda Atatürk'ün de yakından ilgisiyle ilk olarak 1921 yılında kurulurken kurucuları arasında yer alan Cemiyetin Katib-i Umumisi Dr. Fuad Bey, 1924-1950 yılları arasında cemiyetin başkanlık görevini yürütmüştür (Sarıkaya, 2010).

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu (TÇEK) daha sonra Sosyal Hizmet Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) ve Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğünün Temellerini oluşturarak, yalnızca korunma ihtiyacı olan çocuklarla ilgilenmenin dışında genel olarak çocuk refahını artırmaya yönelik yapılan çalışmalardandır (TÇEK 1942-1943 Raporu; Karataş ve ark., 2004).

Cumhuriyetin ilanından sonra genel olarak tüm çocukların, korunması gereken çocuk olma gereğini vurgulayan kanunlar Medeni Kanun ve Türk Ceza Kanunu kapsamındadır. Çocuk koruma açısından adım 1949 yılında 5387 sayılı korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında kanun kabul edilmiştir (Erguncu, 1991; akt. Karataş ve ark., 2004).

Yasanın uygulamasında yaşanan aksaklıklar nedeniyle 1957 yılında 5387 sayılı kanun yürürlükten kaldırılarak 6972 sayılı korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkındaki kanun kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Ancak bu kanununda korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik sorunları tam olarak karşılamaktan yoksun olduğu görülmüştür (Karataş ve ark., 2004).

Çocuk mahkemelerinin kuruluşu görev ve yargılama usulleri hakkında kanun 1979 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabul edilmesiyle başlar. 1980 yılında cumhuriyet senatosu anayasa ve adalet komisyonunca yapılan eleştiriler üzerine 1982 yılında yürürlüğe girmesi gerçekleşmiştir. Ancak çocuk mahkemelerin kuruluşu 1987 yılında ilk olarak Ankara'da gerçekleşmiştir (Aktürk, 2006; Kuruca ve Mamur Işıkcı, 2022). Çocuğun bir bütün olarak ele alınması zorunluluğu göz önüne alınarak 2828 sayılı Sosyal hizmetler ve çocuk esirgeme kurumu ile 6572 sayılı korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında kanun yürürlükten kaldırılmıştır (Güçlü, 2016).

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu çocuğun korunması ve yetiştirilmesinde devamlılık ilkesinin benimsenmesi üzerine çocuğun 18 yaşına kadar hatta bazı hallerde 25 yaşına kadar Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bağlıdır (Çetinkaya, 1997; akt. Güçlü, 2016).

Tüm toplumların temelini ve geleceğini oluşturan çocukların iyi bir yaşam sürmesi oldukça önemlidir. Bu açıdan bakıldığında toplumların geleceği olan çocukların karşılaştıkları sorunlar değerlendirilerek bu sorunlara çözümlerin bulunması büyük önem taşımaktadır.

1.1.4. Çocuk haklarında uluslararası düzenlemeler

Çocuk hakları insan haklarının bir parçasıdır. Çocuklar yetiştirilme döneminde korunmaya ihtiyaçları vardır, yetişkinliğe ulaşmaya kadar doğan insani bakım ihtiyaçları gözetilmelidir. Çocuk haklarının ayrı olarak belirtilmesinin nedeni ayrıcalıklı olmalarından değil gelişim sürecinde kendilerine özgü gereksinimleri olmasından kaynaklanmaktadır. Her insan doğumundan başlayarak bir takım hak ve sorumluluklara sahiptir. Bir ülkenin gelişmişlik seviyesinin çocuklarına verdiği eğitimin yanında onlara tanınan haklarıyla da doğru orantılı olduğu bilinmektedir (Dirican, 2018).

Çocuklar, ilk yıllarında beslenmek ve rehberlik için bağımlı olarak doğarlar. Büyüme ve gelişme dönemlerinde yetişkinlere güvenmeleri gerekir. Çocuk bir bireydir. Bütün insanlıkla eşit statüye sahip olarak doğdukları ailenin yetişkinleri, birinci bakım sağlayıcılar olarak etkili olamadıklarında etkin olma görevi topluma aittir (Kurtul, 2014).

Toplumda meydana gelen olumsuz değişimlerden yetişkinlerden daha zayıf ve savunmasız yapıda olan çocuklar daha çok etkilenmektedirler. Küreselleşme ile değişen aile yapısından, toplumsal olarak düşük hayat standartlarından, işsizlik gibi dünyada birçok nedenden dolayı çocuklar orantısız ve olumsuz şartlardan etkilenmektedirler. Dünyada kullanılan çocuk işçi ve çocuk askerlerin karşılaştıkları çatışma ve zorlukların yıkıcı etkileri olabilir (Kurtul, 2014).

Refah düzeyi yüksek bir toplum için öncelikle çocuğun sağlıklı gelişimi önemlidir. Gelişmekte olan ülkelerde yaşanan kötü beslenme, yoksulluk, çevre kirliliği, sağlık hizmetlerinin yetersizliği gibi koşullar; çocuğun sağlıklı gelişimini ve toplumun gelecekteki

refahını etkilemektedir. Bir toplumda çocukların ihmalinin bedeli büyüktür ve toplumun geleceğini derinden etkiler. Fiziksel ve psikolojik istismar çocukta kalıcı yaralara neden olabilmektedir.

Yapılan araştırmalarda, çocukların yaşadıkları olumsuzlukların kendi geleceklerinin seyrini belirlemede etkili olduğu; aynı zamanda bu durumun topluma da katkı sağladığı veya maliyet oluşturduğu belirtilmektedir (Kurtul, 2014).

Avrupa konseyinin ifade ettiği gibi “çocuk insan hakları” çocuğun henüz gelişimini tamamlamamış olmasından kaynaklanan fiziksel, zihinsel ve ruhsal anlamda korunmaya ihtiyaçları olmaları sonucunda uluslararası kuruluşların girişimleriyle geliştirilmiş ulusal mevzuatlarla tanınmış temel haklardır. Birleşmiş Milletler Çocuk Sözleşmesi’nde ve Avrupa Konseyi Çocuk Hakları Stratejisinde belirlenen kriterler doğrultusunda yasalar ve uygulamalar gerçekleştirilmektedir. Bunlar; çocuk haklarının hiçbir ayırım gözetmeksizin tüm çocuklara tanınması, çocuğun yüksek yararının ön plana alınması, çocuğun yaşama ve gelişme hakkının korunması ile çocuğun tüm düzeylerde karar alma süreçlerine dahil edilmesi ve fikirlerini ifade etmesinin teşvik edilmesidir (Avrupa Konseyi, 2016).

Uluslararası düzenlemeler, çocuk hakları konusundaki küresel standartların gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur. Bu katkılar arasında, çocukların suça itilmesinin engellenmesi, çocuk suçluluğunun önceden önlenmesi, suça sürüklenmiş çocukların en az zararlı topluma kazandırılması, çocukların üstün yararının soruşturma, kovuşturma, yargılama ve ceza infaz süreçlerinde öncelikli olarak gözetilmesi ve ilgili tüm kurumsal süreçlerin bu temel prensiplere uygun olarak düzenlenmesi gibi önemli konular vurgulanmaktadır. Çocukların suça sürüklenme eğiliminin artmasıyla birlikte, çocuk adalet sistemine yönelik belirli ilkeler ve kurallar gündeme gelmiştir. Çocukları suça karşı ve ceza adalet sistemi içinde koruyabilme amacına yönelik bu düzenlemelerin bazılarından bahsedebiliriz (Boztilki, 2016).

1.1.4.1. Beijing kuralları

BM Genel Kurulunca 1985 yılında kabul edilen Beijing Kuralları, çocukların suç işledikleri durumlarda adaletin sağlanması sürecinde onların haklarını korumayı amaçlayan bir rehberdir. Bu standartlar, çocukların suça karıştıklarında ceza almak yerine eğitim ve rehabilite edilme şansına odaklanarak daha adil bir yaklaşımın benimsenmesini ve çocuk

ceza adaleti sisteminin uygulanmasına ilişkin asgari standartları hedef almıştır (United Nation International Children's Emergency Fund (UNICEF), 2013).

1.1.4.2. Riyad ilkeleri

BM çocuk hakları ve çocuk suçluluğuyla mücadele konusunda uluslararası düzeyde önemli bir referans noktasıdır. Bu prensipler, çocukların suça itilmesini önleme, rehabilite etme ve topluma kazandırma amacıyla ülkelerin politika uygulamalarını şekillendirmelerine ve çocuk suçluluğunun önlenmesine ilişkin yönlendirici ilkeler olarak kabul edilmektedir (UNICEF, 2013).

1.1.4.3. Havana kuralları

Çocuk mahkumların insan haklarına saygı gösterilmesini ve adil muamele almalarını sağlamayı amaçlar. Havana Kuralları genellikle çocukların özgürlüklerinden yoksun bırakıldıkları durumları ele alır ve bu çocukların yaş, cinsiyet, gelişim düzeyi ve adil bir hukuki süreçte haklarına saygı gösterilmesini ve özgürlüklerinin korunmasını amaçlamaktadır. 1990 yılında kabul edilen özgürlüğünden yoksun bırakılmış çocukların korunmasına ilişkin BM kurallarıdır (UNICEF, 2013).

BMÇHS'ye göre yasalar tarafından daha genç bir yaşta reşit sayılma hariç on sekiz yaşın altındaki her insan çocuk sayılmaktadır. Temel hakları, çocukların bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal, ahlaki bakımdan özgürlük ve hassasiyet içinde sağlıklı ve normal biçimde yetişebilmesi için ona hukuk kuralları ile tanınan yetki ve menfaatleri olarak tanımlanmaktadır (Güçlü, 2016).

Sözleşmede amaç, çocukların ihmal, istismar ve kötü muameleye karşı korunmaları için evrensel standartların belirlenmesidir. Sözleşme ile çocukların temel ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin; yaşama, korunma, sağlık hizmetleri, açlık, yoksulluk, ihmal, sömürü ve kötü başka muamelelerden korunarak güvenli, doğal süreçte yapmaları gerekenleri gerçekleştirebilecekleri şekilde tam potansiyellerine ulaşmada yardımcı olacak fırsatlara erişme haklarından; eğitim, oyun, spor, görüşlerini ifade edebilme ve kendisi ile ilgili konularda karar alma hakkı gibi iyi yetiştirilmelerini sağlamaktır. Sözleşmede çocuklara yaşama, eksiksiz gelişme, aile, kültür ve sosyal yaşama eksiksiz katılma, zararlı etkilerden istismar ve sömürüden koruma gibi haklar tanınmaktadır. Ayrıca ayırım gözetmeme, çocuğun yüksek yararı, katılım, yaşama ve gelişme gibi temel değerler mevcuttur.

Toplumsal sorunların yanında felsefi, ahlaki, yasal sorular konusunu oluştururken çocuk hakları, refah hakları, koruyucu haklar, yetişkin hakları ve ebeveynlere karşı haklar olarak sınıflandırılmaktadır (Franklin, 1993; akt. Güçlü, 2016).

1.1.4.4. Birleşmiş milletler çocuk hakları sözleşmesi

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre, korunma ihtiyacı olan çocuklar, önemli ölçüde zarar görmüş ya da zarar görme riski taşıyan çocuklardır. Sözleşmeye göre, çocukların maruz kalabileceği ciddi zarar; duygusal, cinsel, fiziksel istismar ve her türlü kötü muamele, zihinsel sağlığın bozulması, fiziksel, duygusal, sosyal, davranışsal ve entelektüel açıdan gelişim süreçlerini olumsuz etkilenmesi ve kişisel bütünlüklerinin bozulması gibi durumları ele almaktadır (UNICEF, 2013).

BMÇHS, korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik temel hakları güvence altına alan önemli bir uluslararası belgedir. Sözleşme, kimsesiz, terk edilmiş, bakım verenleri tarafından kontrol edilemez davranışlar sergileyen, sokakta yaşayan, bağımlılık sorunlarına sahip, istismara uğramış veya istismara açık koşullarda bulunan, ailesinin veya bakım vereninin velayetini tekrar alması durumunda istismar riski taşıyan, fiziksel ya da zihinsel ihmale maruz kalan, başka bir çocuğın sorumluluğunu taşıyan, çocuk işçi olarak çalıştırılan, suçla karışan, AIDS hastası ya da AIDS sebebiyle ailesini kaybetmiş, yoksul ailelere veya işlevsiz ailelere sahip çocukları kapsayan birçok durumu ele almaktadır (UNICEF, 2013).

Bu sözleşme, korunma ihtiyacı olan çocuklara devlet tarafından sağlanacak koruma ve yardım hakkını güvence altına alır. Aynı zamanda, bu çocukların rehabilitasyon ve toplumla bütünleşme haklarını vurgular. Çocuk Hakları Sözleşmesi, bu çocukların özellikle sosyal, duygusal, davranışsal ve akademik alanlarda karşılaştıkları sorunları dikkate alır ve onların psikiyatrik sorunlara sahip ailelerden gelme olasılığını öne çıkarmaktadır (UNICEF, 2013).

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin koruma altındaki çocuklara yönelik kapsamlı bir yaklaşımı desteklediğini ve bu çocuklara sağlanan hakların sadece temel bir koruma değil, aynı zamanda onların sağlıklı bir gelişimine katkıda bulunma amacını taşıdığını vurgular. Çocukların yaşadığı zorlukların anlaşılması, haklarının korunması ve yaşamlarının düzeltilmesi için devlet ve toplumun birlikte hareket etmesi gerektiğini belirtmektedir.

1.1.4.5. Çocuk hakları sözleşmesi çerçevesinde temel ilkeler

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1989 yılında kabul edilen Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocukların evrensel haklarını koruma ve yardım standartları sağlayan uluslararası belgelerden en kapsamlı olanı olarak öne çıkmaktadır. Bu sözleşme, çocukların ayırım gözetmeksizin eşit haklara sahip olmalarını, en iyi çıkarlarının gözetilmesini, yaşama ve gelişme haklarının korunmasını ve çocuk katılımının teşvik edilmesini hedefleyerek, çocuk hakları alanında temel prensipleri belirler. Bu bağlamda dört temel ilke, ayırım gözetmeme, çocuğun yüksek yararı, yaşama, gelişme ve çocuğun katılımı ilkeleri, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin temel taşlarıdır ve çocukların haklarına saygı gösterilmesi ve korunması için evrensel standartlar sunmaktadır.

1.1.4.6. Ayırım gözetmeme ilkesi

BMÇHS'nin 2. maddesi, teminat altına alarak şu şekilde ifade eder: "Taraflar devletler, bu Sözleşme kapsamındaki hakları, kendi hükümet yetkisi altındaki her çocuğa, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasi düşünce, ulusal, etnik, sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler gibi herhangi bir ayırım yapmaksızın, çocuğun kendi ana-babasına veya yasal vasilerinin sahip olduğu haklarla eşit bir şekilde tanır ve taahhüt eder." (UNICEF, 2013).

Dil, din, inanç, cinsiyet, sosyal statü gibi unsurları göz ardı etmeden, bütün çocuklar arasında eşit hakların olduğunu kabul ederiz. Sözleşmeyi onaylayan ülkeler, egemenlik sınırları içinde bulunan her çocuğa aynı şekilde muamele etmeyi taahhüt eder ve çocuk hakları sözleşmesine uygun bir şekilde uygulanmasını sağlamak amacıyla denetlemekle sorumlu olmaktadır (UNICEF, 2013).

1.1.4.7. Çocuğun yüksek yararı ilkesi

BMÇHS'nin 3. maddesine göre: "Her türlü kamusal veya özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yürütülen ve çocukları ilgilendiren faaliyetlerde, çocuğun yararı temel bir prensip olarak gözetilir." Bu temel prensip, çocuğun refahını koruma ve geliştirmeyi hedefler, kamu ve özel sektördeki tüm faaliyetlerin çocuğun çıkarlarına odaklanmasını sağlayarak onun haklarını koruma misyonunu yansıtmaktadır (UNICEF, 2013).

Çocuğun yüksek yararı ilkesi, BMÇHS’de rehber niteliğinde olup, sözleşmenin uygulanması ile ilgili tüm konularda öncelik taşır ve her durum ve koşulda çocuk haklarının çocuğun lehine savunulmasını güvence altına alır. Bu belge, çocuk haklarının etkili bir şekilde korunmasını ve geliştirilmesini sağlamak için bir çerçeve sunmaktadır (UNICEF, 2013).

1.1.4.8. Çocuğun Yaşamı ve Gelişmesi İlkesi

BMÇHS'nin 6. maddesi, çocuğun yaşamı ve gelişmesi ilkesini şu şekilde ifade eder: "Taraflar Devletler, her çocuğun temel yaşama hakkına saygı gösterir ve çocuğun hayatta kalması ve en üst düzeyde gelişmesi için gereken azami çabayı sarf ederler." Bu madde, devletlere çocuğun yaşamını sürdürebilmesi ve en üst düzeyde gelişebilmesi için gerekli olan her türlü destek ve çabayı sağlama sorumluluğunu yükler. Çocuğun yaşamını sürdürebilmesi ve sağlıklı bir gelişim gösterebilmesi, devletlerin öncelikli sorumlulukları arasında bulunmaktadır. Bu da çocuğun geleceğini şekillendirecek önemli bir temel ilkedir.

1.1.4.9. Çocuğun katılımı ilkesi

BMÇHS'nin 12. maddesinde düzenlenen bu ilkeye göre: "Taraflar Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun, kendi konularında serbestçe ifade etme hakkını tanır. Bu hakkın kullanımında, çocuğun yaşı ve olgunluk derecesi göz önünde bulundurularak, gereken özen gösterilir." Bu ilkenin temel amacı, çocuğun kendisini ilgilendiren her konuda görüşlerini ifade etme özgürlüğünü korumak ve bu görüşlerin, çocuğun yaşına ve olgunluk düzeyine uygun bir şekilde dikkate alınmasını sağlamaktır. Çocuğun katılımı ilkesi, çocukların kendi yaşamlarıyla ilgili konularda karar alma süreçlerine aktif bir şekilde katılma hakkını vurgular. Bu prensip, çocuk hakları bağlamında temel bir koruma ilkesi olup, çocuğun kendi geleceğini şekillendirme sürecinde etkin bir rol oynamasını amaçlar (Şavur, 2018).

1.2. Çocuk Koruma Sistemi

Çocuk koruma sistemi, çocuğun optimal refahını sağlamaya yönelik geniş bir hizmet yelpazesini içermektedir. Bu sistem, çocuğun fiziksel, psikolojik, duygusal ve bilişsel açıdan en üst düzeyde gelişimini desteklemek hedeflemektedir. Ebeveyn kaybı, terk edilme ve her türlü ihmal veya istismar riski gibi durumlar, çocukları doğrudan çocuk koruma sistemi kapsamına dahil etmektedir. Ancak, sistem sadece açıkça risk altında olan çocukları değil,

aynı zamanda potansiyel risklere maruz kalma olasılığı bulunan çocukları da korumayı amaçlamaktadır (Bilgin, 2020).

Çocuk koruma sistemi, tanımlama, önleme ve müdahale süreçlerini içermektedir. Başlıca öncelik, olası riskleri değerlendirmek ve tanımlamak, ardından çocukların bu risklere maruz kalmamaları için koruyucu politika ve hizmetleri üretmektir. Müdahale düzeyindeki hizmetler ise risk altındaki çocuklara destek sağlamayı ve iyileştirici hizmetlerle buluşturmayı hedeflemektedir. Bu, çocukların güvenliği, gelişimi ve refahı için bütünsel bir yaklaşım sunan bir çerçeve oluşturmayı hedeflemektedir (Bilgin, 2020).

"Korunma ihtiyacı olan çocuk" kavramı, beden, zihinsel ve ahlaki gelişimleri ile kişisel güvenlikleri ciddi şekilde tehdit altında olan bir grup çocuğu ifade eder. Bu çocuklar, ebeveynsiz, ebeveynleri belirsiz veya bilinmeyen, ana ve babası tarafından terk edilmiş, ihmal edilmiş, fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi sosyal tehlikelere ve olumsuz alışkanlıklara karşı savunmasız ve kendi başlarına bırakılmış durumdadır. Bu tanım, çocukların yaşadığı çeşitli risk faktörleri ve güvenlik tehditleri bağlamında bir savunmasızlık durumunu nitelendirilerek başıboşluğa sürüklenen çocuk olup, çocuk koruma stratejileri ve müdahale politikalarının geliştirilmesi açısından önemli bir temel oluşturmaktadır (Boztilki, 2016).

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde temel olan koruyucu çevre kavramı, çocukları hak sahibi bireyler olarak görmekte ve onların iyi olma hallerini korumak için gerekli önlemleri içermektedir. Bu anlayış, çocukların korunması konusunda ulusal politikaların öncelikleri arasına yerleştirerek, çocukları her türlü ihmal, istismar ve şiddetten koruma hedefini içermektedir. Sözleşme, çocukların sağlıklı bir çevrede büyümelerini sağlamak, temel haklarına saygı göstermek ve potansiyellerini en üst düzeye çıkarmak amacıyla koruyucu bir çerçeve sunar. Bu bağlamda, koruyucu çevre kavramı, çocukların güvenliği ve refahı için gerekli olan temel unsurları içeren bir rehberlik sağlamaktadır (Şavur, 2018).

Çocuk Hakları Sözleşmesi içerisinde koruma kavramı, genel anlamıyla bir bireyin yaşamını olumsuz yönde etkileyebilecek potansiyel risklerle karşılaşmasını önlemek amacıyla alınan önlemler ve yürütülen savunuculuk çabaları olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, koruma kavramı, çocukların yaşamlarını sürdürülebilir bir şekilde şekillendirmelerini engelleyebilecek tehlikelere karşı etkili bir biçimde mücadele etmeyi amaçlayan stratejik bir yaklaşımı içermektedir (Boztilki, 2016).

UNICEF (2006) perspektifine göre, çocuk koruma, özellikle ticari amaçlı cinsel sömürü, çocuk ticareti, çocuk işçiliği, genital sakatlama ve erken yaşta evlilik gibi toplumsal olarak olumsuz kabul edilen uygulamaların etkilerini taşıyan çocuklara karşı her türlü şiddet, istismar ve tacizin önleildiği ve bu olumsuz durumlarla etkili bir şekilde mücadele edildiği bir çerçeveyi içerir. Bu yaklaşım, çocukların güvenliğini, haklarını ve refahını güvence altına almayı amaçlayan bir stratejik anlayışı temsil etmektedir (Boztilki, 2016).

UNICEF'in koruyucu bir çevre oluşturmak için belirlediği sekiz temel unsur, çocukların korunması ve refahlarının güvence altına alınması amacıyla önemli bir çerçeve sunmaktadır. Bu unsurlar şu şekildedir (Şavur, 2018).

Hükümet/Devlet Taahhüdü ve Kapasitesinin Güçlendirilmesi:

Çocukların korunma hakkının gerçekleştirilmesi için devletin taahhüt ve kapasitesini artırmak önemlidir. Bu, çocuk haklarını korumak için hükümetin sorumluluklarını güçlendirmeyi içermektedir.

Mevzuatın Oluşturulması ve Uygulanmasının Teşviki:

Çocukları korumak için yeterli mevzuatın oluşturulmasını ve etkili bir şekilde uygulanmasını teşvik etmektedir. Bu, çocuk haklarını yasal bir temele oturtmayı amaçlamaktadır.

Zararlı Tutum, Alışkanlık ve Uygulamaları İşaret Etme:

Toplumda zararlı tutumları ve uygulamaları belirlemeyi ve bu konuda farkındalık oluşturmayı önemser. Bu, çocukları potansiyel risklerden korumayı hedeflemektedir.

Medya ve Sivil Toplum Ortaklıkları ile İletişim:

Medya ve sivil toplumla iş birliği yaparak çocuk koruma konularını tartışmak önemlidir. Bu, toplumda bilinç oluşturmayı ve destek sağlamayı amaçlamaktadır.

Çocukların Yaşam Becerilerini, Bilgi ve Katılımlarını Geliştirmek:

Çocukların yaşam becerilerini, bilgi düzeylerini ve katılımlarını artırmayı destekler. Bu, çocukların kendi hakları konusunda bilinçli ve etkili olmalarını amaçlamaktadır.

Aile ve Topluluk Kapasitesini Güçlendirmek:

Çocuk koruma çabalarını desteklemek için aile ve topluluk kapasitelerini güçlendirmeyi önemser. Bu, çocukların güvenli bir ortamda büyümesini desteklemektedir.

Temel Hizmetleri Sağlamak:

Çocukların temel sağlık, eğitim ve koruma hizmetlerine erişimini sağlamayı amaçlar. Bu, çocukların sağlıklı ve güvenli bir yaşam sürmelerine katkıda bulunmaktadır.

Sürekli ve Etkili İzleme, Raporlama ve Gözetim Sistemi Kurmak:

Çocuk koruma önlemlerinin etkisini değerlendirmek için sürekli ve etkili bir izleme, raporlama ve gözetim sistemi kurmayı savunur. Bu, çocuk koruma çabalarının etkinliğini artırmayı hedeflenmektedir.

UNICEF'in belirlediği bu unsurlar, çocuk koruması alanında kapsamlı bir yaklaşım sunarak çocukların haklarını güvence altına almayı amaçlamaktadır (UNICEF, 2005; akt. Şavur, 2018). Bu ilkeler, çocukların güvenli bir ortamda büyümelerini desteklemek ve onların tüm haklarına erişimlerini sağlamak için gerekli önlemleri içerir. Çocuk koruma sistemi, bu kapsamlı yaklaşımın pratiğe dökülmesini sağlayan bir yapı olarak öne çıkmaktadır.

1.2.1. Türkiye’de çocuk koruma sistemi

Türkiye’de çocuk koruma, tarihi ve kültürel kökenleri ile modern toplumsal koşulları birlikte ele alan bir yaklaşımla gerçekleştirilmektedir. Bu yöntem, çocukların ihtiyaç ve sorunlarını belirlemek, müdahale planlarını oluşturmak, uygulamak ve izlemek gibi tüm aşamalarda çok yönlü ve bütünlüklü bir bakış açısını benimser. Bu yaklaşımın temel amacı, çocukların haklarını koruyarak refahlarını sağlamaktır. Toplumsal yaşamda meydana gelen gelişmeler, çocuk koruma alanındaki politikaları ve uygulamaları da etkilemektedir. Türkiye’de çocuk koruma çalışmaları, çok boyutlu bir yaklaşımı benimseyerek, bu yaklaşıma uygun çeşitli politikalar ve uygulamalar geliştirmektedir (ASHB, 2023). Modern çocukluk kavramının evrimi, devletin, toplumun ve tüm yasal kurumların çocukların korunmasında sorumluluk taşıdığı fikrini pekiştirmiştir. Bu bakış açısıyla, yasal düzenlemeler ve kurumsal yapılar aracılığıyla çocuk koruma sistemleri oluşturulmuştur. Bu yaklaşımda, çocuk

haklarını güvence altına almak için hukuki ve kurumsal tedbirler, koruma sistemlerinin temelini oluşturmıştır (Öztürk, 2022).

Günümüzde birçok ülkede çocuklar zorla çalışma hayatına dahil edilmektedir. Bu çalışma koşulları genellikle çocuk emeğinin ucuz iş gücü olarak kullanılmasını içermektedir (Morrison, 2004; akt. Avcı ve Toran, 2012). Dünyanın çeşitli bölgelerinde, çocuklar tarlalarda, sanayide ve sokaklarda çalışmanın yanı sıra asker olarak da kullanılabilmektedir (Avcı ve Toran, 2012).

Bu durum, yoksul ailelerde ve dezavantajlı bölgelerde yaşayan çocukların mülk gibi görülerek bir meta olarak satılmasına yol açabilmektedir. Bu, çocuk ticaretine, organ ticaretine ve fuhuşa zemin hazırlayabilmektedir. Ayrıca, toplumda popüler kültürün etkisiyle, çocukların masumiyeti reklamlar ve çeşitli alanlarda bir meta gibi kullanılmaktadır (İnal, 2007; akt. Avcı ve Toran, 2012). Bu tür uygulamalar, çocukların fiziksel, zihinsel ve duygusal gelişimlerini olumsuz etkiler ve toplumda çocuk haklarının korunması konusundaki eksiklikleri gözler önüne sermektedir.

Çocuk koruma sistemi, devletlerin çocukları şiddet, ihmal, istismar ve sömürüye karşı korumak amacıyla oluşturduğu yasal yapılar, sosyal politikalar, kurumsal düzenlemeler ve benzeri araçlar aracılığıyla sunduğu önleyici, geliştirici, rehabilite edici ve koruyucu hizmetlerin tümünü kapsar. Bu sistem, çocukların karşılaşılabileceği her türlü tehdit ve tehlikeden korunmalarını sağlamak için planlanan ve uygulanan stratejilerle, çocukların güvenliğini, sağlığını ve genel refahını güvence altına almayı hedefler (Öztürk, 2022).

Çocukları korumak için oluşturulan organizasyonel yapılar, ülkeler arasında farklılık göstermesinin ortak amacı çocukların refahını artırmaktır. Bu çerçevede, çocuk koruma sistemlerinin temel hedefi, çocukların haklarına ve gerekli hizmetlere erişimlerini iyileştirmek, onların güvenli ve destekleyici bir ortamda büyümelerini sağlamaktır. Ayrıca, bu sistemler eğitim, sağlık ve diğer sosyal hizmetler arasında entegrasyonu teşvik eden yapılar oluşturmaya katkıda bulunur (Hetherington, ve ark., 2002; akt. Öztürk, 2022). Çocuk koruma sistemleri, çocukların korunmasını ve gelişimini desteklemek için farklı sektörler arasında iş birliği yaparak kapsamlı bir yaklaşım benimser. Ülkeler arasındaki farklılıklara rağmen, çocuk koruma sistemleri, çocukların güvenli, sağlıklı ve destekleyici bir ortamda büyümelerini sağlamak için benzer prensipler etrafında şekillenmektedir.

Bu sistem, çocukların haklarına ve hizmetlere eşit erişim sağlaması için sosyal hizmet kurumlarının koordineli çalışmasını mümkün kılar. Bu şekilde, çocuk koruma sistemlerinin etkinliğini artırarak, çocukların daha sağlıklı, güvenli ve destekleyici bir ortamda büyümelerine yönelik daha etkili stratejiler geliştirilmesi hedeflenmektedir (Öztürk, 2022). Etkili bir çocuk koruma sistemi, çocukların fiziksel, duygusal ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde yapılandırılmalıdır. Sosyal hizmet kurumlarının koordineli çalışması, çocukların güvenli, sağlıklı ve destekleyici bir çevrede büyümelerini sağlamak için gerekli stratejilerin oluşturulmasına imkân tanır. Bu bütüncül ve koordineli yaklaşım, çocukların haklarının korunmasını ve refahlarının artırılmasını sağlamayı amaçlar.

1.2.2. Çocuk koruma kanunu ve yasal düzenlemeler

Türkiye, Anayasada belirtilen sosyal devlet ilkesi doğrultusunda, çocukların tüm haklarını korumak ve en üst düzeyde refahlarını sağlamak için gerekli yasal ve idari adımları atmaktadır. Çocukları ihmal ve istismardan koruyarak sağlıklı bir gelişimlerini garanti altına almak amacıyla, ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesi görevi Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına verilmiştir. Özellikle cinsel istismar gibi çocuk istismarı olaylarını araştırmak ve alınması gereken önlemleri belirlemek amacıyla 2016 yılında kurulan Meclis Araştırması Komisyonu'nun raporu, ulusal bir çocuk politikasının oluşturulması ihtiyacını vurgulamaktadır. Çocukların sağlıklı bir şekilde toplum içinde gelişebilmeleri için gereken tüm unsurları içeren ulusal bir çocuk politikasının oluşturulması sürecinde, bilimsel verilere ve çağın gereksinimlerine uygun düzenlemeler yapmak son derece önemlidir (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023). Türkiye’de çocukları her türlü olumsuz etkiden koruma, haklarını güvence altına alma ve en iyi çıkarlarını gözetme amacıyla TC. Anayasanın 41. maddesi yürürlükte olan bir hukuki düzenlemelerden en önemli olanı 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, çocukların sağlığı, eğitimi, barınması, danışmanlığı ve benzeri alanlarda koruma altına olmalarını sağlamak için çeşitli tedbirleri içermektedir.

Türkiye, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına dair uluslararası sözleşmeye taraf olarak çocuk haklarını koruma yükümlülüğünü üstlenmiştir. Sözleşme, çocukların korunması, haklarının tanınması ve ihlallerin önlenmesi konusunda temel ilkeleri belirler. Bu kapsamda, çocuk haklarının korunması için ulusal politikalar ve stratejiler geliştirilmiştir

Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocukların haklarını düzenleyen ve taraf devletleri bu hakları sağlamakla yükümlü tutan temel bir uluslararası yasal düzenlemedir. Türkiye'de çocuk koruma alanında etkin bir düzenlemenin temelini atan 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, bu hakların yerine getirilmesi ve çocukların korunması amacıyla önemli ilkeler ve hükümler içermektedir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde belirtilen haklar ve ilkelere uyumlu olarak, Çocuk Koruma Kanunu, çocukların en iyi çıkarlarını gözetme ilkesini vurgular. Kanun, çocukların sağlıklı bir çevrede büyümesini, gelişmelerini ve potansiyellerini en üst düzeyde gerçekleştirmelerini amaçlar. Ayrıca, çocukların fiziksel, duygusal ve psikolojik bakımdan korunması, eğitim haklarının güvence altına alınması, ayrımcılığa karşı korunma gibi temel prensiplere odaklanır (Öztürk, 2022).

Kanun, çocukların biyolojik aileleri yanında bakımını önceliklendirmektedir. Çocuğun kendi kökleri, kültürü ve kimliğiyle bağlantısını sürdürebilmesi için, mümkünse biyolojik ailesinin yanında kalması amaçlanır. Ancak, çocuğun güvenliği, sağlığı ve genel refahı göz önüne alındığında biyolojik ailesi yanında bakımın uygun olmadığı durumlarda, alternatif bakım yöntemlerine başvurulabilir.

Bu kanun aynı zamanda çocukları istismar, ihmal ve diğer olumsuz durumlardan korumayı hedefler. Çocuk koruma sisteminin etkinliğini artırmak amacıyla, çeşitli önleyici ve destekleyici hizmetleri içeren kapsamlı bir yaklaşım benimser. Çocukların yaşam kalitesini yükseltmeyi ve topluma kazandırmayı amaçlayan bu kanun, çocukların en iyi çıkarlarını koruma yolunda önemli bir araçtır.

Çocuk Koruma Kanunu, çocuğun bakımını biyolojik ailesinin yanında gerçekleştirmeyi önceliklendirmesi ve alternatif bakım türlerine başvurulması durumunda çocuğun en iyi çıkarlarını gözetmektedir. Bu bağlamda, çocuklar için sağlık, danışmanlık, barınma ve eğitim tedbirlerinin belirlenmesinde ve uygulanmasında Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin prensiplerine uyum hedeflenir (Öztürk, 2022). Kanun, çocukların biyolojik aileleriyle birlikte kalmalarını teşvik ederken, gerekli durumlarda alternatif bakım yöntemlerinin devreye sokulmasını ve bu süreçte çocukların en yüksek yararının gözetilmesini vurgular.

Çocuk Koruma Kanunu'nda (2005) belirtilen temel ilkeler şunlardır:

Çocuğun Yüksek Yararı İlkesi: Çocuğun her türlü kararda, eylemde veya durumda en üst düzeyde yararının gözetilmesi ilkesidir. Bu ilke, çocuğun fiziksel, duygusal, sosyal ve eğitimsel ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılamayı amaçlar.

Çocuğun Bakımının Ailesi Yanında Gerçekleştirilmesi İlkesi: Çocuğun mümkünse biyolojik ailesinin yanında bakımının sağlanması, çocuğun aile bağlarına uygun bir şekilde sürdürülmesini amaçlar. Ancak, çocuğun ailesi yanında bakımının mümkün olmadığı durumlarda alternatif bakım türlerine başvurulabilir.

Çocuğun Sosyal Hizmet Uzmanları Tarafından Korunması İlkesi: Çocuğun haklarını ve çıkarlarını korumak, izlemek ve geliştirmek için sosyal hizmet uzmanları tarafından gerekli tedbirlerin alınması ilkesidir. Sosyal hizmet uzmanları, çocuğun en iyi çıkarlarını gözeterek koruma sürecini yönetirler.

Alternatif Bakım Hizmetlerinin Çeşitlendirilmesi İlkesi: Çocuğun ailesi yanında bakımının mümkün olmadığı durumlar için farklı ve uygun bakım seçeneklerinin bulunması ve çeşitlendirilmesi ilkesidir. Bu, çocuğun ihtiyaçlarına uygun en iyi bakımın sağlanmasını amaçlar.

Çocuğun Gelişimine Uygun Hak ve Özgürlüklerinin Tanınması İlkesi: Çocuğun yaşına, olgunluğuna ve gelişim düzeyine uygun olarak hak ve özgürlüklerinin tanınması ilkesidir. Çocuğun katılım hakkı, ifade özgürlüğü ve diğer temel haklarının korunmasını içerir.

Bu ilkelerde, çocuklar için uygulanacak tedbirler ve koruma usulleri belirlenerek çocuğa ait haklar güvence altına alınmaktadır. Çocuk Koruma Kanunu ile suça karışan çocukların adalet haklarının ve çocuğun yüksek yararının korunması amacıyla adalet sistemini de içine alan tüm sosyal alanlarda suç kavramının ne faili ne de mağduru olmaması adına temel hak ve özgürlükleri koruma altına alınmak istenmiştir (Çocuk Koruma Kanunu, 2005).

1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, çocukların ve ailenin korunmasına büyük bir önem atfeden bir dizi madde içermektedir. Bu hükümler, toplumun temel birimi olan ailenin korunmasını ve çocukların devlet tarafından sağlanan koruma altında bulunmasını vurgular.

Madde 41: Aile, Türk toplumunun temeli olarak kabul edilir ve devlet tarafından korunur. Aile, toplumun dayanışma ve istikrarının ana unsurlarından biridir. Bu madde, aile kurumunu güçlendirmek ve toplumsal dengeyi sağlamak amacıyla devlete önemli görevler yükler (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982).

Madde 58: Devlet, çocukları koruma ve her türlü istismardan koruma görevine sahiptir. Çocukların haklarına saygı göstermek, onların güvenliğini sağlamak ve sağlıklı bir ortamda büyüebilmelerini temin etmek, devletin bu madde kapsamındaki sorumlulukları arasındadır (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982).

Madde 60: Eşitlik ilkesini vurgular ve herkesin, cinsiyet, yaş, etnik köken gibi özelliklere bakılmaksızın kanun önünde eşit olduğunu belirtir. Çocukların ve ailelerin eşit haklara sahip olmalarını güvence altına alarak toplumsal adalete katkıda bulunur (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982).

Madde 61: Yaşama hakkını korur ve kimseye, önceden kanunla yürürlüğe konmuş suç fiillerinden dolayı yaşama hakkından yoksun bırakılamayacağını belirtir. Bu hüküm, çocukların güvenli bir ortamda yaşama hakkını vurgular (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982).

Madde 65: Herkesin kamu hizmetine girme hakkına vurgu yapar. Bu, devletin çocukların ve ailelerin refahını artırmak için kamu hizmetinde görev alacak nitelikli profesyonelleri desteklemesi açısından önemlidir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982).

Madde 90: Vatandaşların kamu hizmetine çağrılma ilkesini içerir. Bu, toplumun ihtiyaçlarına yönelik etkili çözümler üretecek sosyal hizmet uzmanlarının kamu hizmetine katılımını destekler (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982).

Bu maddeler, toplumun temel birimi olan ailenin ve özellikle çocukların korunması ve haklarının güvence altına alınması için devlete önemli sorumluluklar yüklediği için sosyal hizmet açısından kritik öneme sahiptir. Bu hükümler, sosyal hizmet uzmanlarının, aileleri ve çocukları destekleyerek toplumsal adaleti sağlama çabalarını destekler. Bu noktada, sosyal hizmet uzmanları, çocukları ve aileleri anayasal haklarına uygun bir şekilde korumak ve desteklemek için etkili müdahalelerde bulunabilirler.

Türkiye'de 2005 yılında yürürlüğe giren 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 3. maddesi, korunma ihtiyacı olan çocuğu şu şekilde tanımlamaktadır. Korunma ihtiyacı olan çocuk, bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal, duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlike altında olan, ihmal veya istismar edilen ya da suçun mağduru çocuğu ifade eder (Çocuk Koruma Kanunu, 2005). Bu bağlamda, "korunma ihtiyacı olan çocuk veya çocuklar aynı zamanda ilgili yasal düzenlemelerin belirlediği sınırlar içerisinde bulunan ve devletin özel olarak korunması gereken haklarını güvence altına almayı amaçladığı çocuklardır." (Boztilki, 2016). Çocuk Koruma Kanunu'nun bu hükmü, çocukların korunması konusundaki hukuki çerçeveyi belirler ve çocuk haklarına duyarlı bir yaklaşımın benimsenmesini sağlar. Bu sayede, korunma ihtiyacı olan çocukların ihtiyaçlarına daha etkili bir şekilde yanıt verilerek toplumun genel refahına katkıda bulunulması hedeflenir (Boztilki, 2016). Çocukların güvenliğini sağlamak ve haklarını korumak için devletin üstlendiği sorumluluğun yanı sıra kanunun temelini çocukların haklarının korunması ve refahlarının artırılması yolunda etkili adımların atılması oluşturmaktadır.

5395 sayılı kanunun 4. Maddesinde vurgulanan temel ilkeler incelendiğinde, çocukların haklarını koruma amacıyla çeşitli prensipleri içermektedir.

Çocuğun yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarını güvence altına almak, yarar ve esenliğini gözetmek, ayrımcılığa karşı korumak, karar süreçlerine bilgilendirilmiş katılımını sağlamak, çeşitli paydaşların işbirliği içinde çalışmasını teşvik etmek, insan haklarına dayalı, adil, etkili ve süratli bir usul izlemek, soruşturma ve kovuşturma süreçlerinde çocuğa özel ihtimam göstermek, kararların çocuğun eğitime ve gelişimine uygunluğunu desteklemek, özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirler ile hapis cezasını en son çare olarak görmek, kurumda bakım ve tutmanın son çare olarak değerlendirilmesi ve toplumsal sorumluluğun paylaşılması, çocukların bakıldığı kurumlarda yetişkinlerden ayrı tutulmaları, çocukların kimliğinin başkaları tarafından erişilmemesine yönelik önlemler alınması gibi ilkelere dayanmaktadır. Bu prensipler, çocuk koruma süreçlerinde çocuğun en iyi çıkarlarını gözetmesini, adil ve destekleyici bir yaklaşımı benimsemeyi ve çocuğun haklarını korumayı amaçlamaktadır (Çocuk Koruma Kanunu, 2005).

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 5. Maddesi ise, çocukların haklarını korumak amacıyla çeşitli destekleyici ve koruyucu tedbirleri öngörmektedir. Danışmanlık tedbiri, çocuk yetiştirme konusunda ailelere rehberlik ve çocukların gelişimine yönelik destek

sunmayı amaçlar. Eğitim tedbiri, çocuğun eğitime ve meslek edinme sürecine katılımını teşvik ederken, bakım tedbiri, aile içindeki sorumlulukları yerine getiremeyen durumlarda çocuğun güvenliğini sağlamak adına resmi veya özel bakım hizmetlerini içerir. Sağlık tedbiri, çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığını koruma amacını taşıırken, barınma tedbiri, çocuklu kişilere uygun barınma yerleri sağlayarak çocukların güvenli ve sağlıklı bir ortamda yaşamasını hedefler. Bu maddeler, çocukların bireysel ihtiyaçlarına duyarlı ve kapsamlı bir koruma yaklaşımını temsil etmektedir (Çocuk Koruma Kanunu, 2005).

İş Kanunu'nda yer alan 71., 72. ve 73. maddeler, çalışma yaşını ve çocukların çalıştırılmasını düzenleyen önemli hükümleri içermektedir. 71. Madde, işverenin işe alım sürecinde belirli şartlara uymasını ve bu süreçte özenli davranmasını öngörerek çalışanların haklarını koruma amacını taşır. 72. Madde, genel olarak 15 yaşını doldurmamış bireylerin çalıştırılmasının önlenmesini öngörerek çocukları iş gücü piyasasından koruma hedefini taşır. 73. Madde ise 15 yaşını doldurmuş ancak 18 yaşını doldurmamış kişilerin çalıştırılmasını düzenler, burada da genç çalışanların öğrenimleri ve güvenlikleri konusunda özel tedbirler alınması gerektiği vurgulanır. Bu maddelerin topluca değerlendirilmesi, İş Kanunu'nun çalışanların yaş ve gelişim düzeylerini gözetenek onları işgücüne dahil etmeyi ve haklarını korumayı amaçlayan bir düzenleme sunduğunu gösterir. Çocukların iş dünyasındaki yerleriyle ilgili düzenlemeler, temelde çocuk haklarına saygı ve koruma ilkelerine dayanmaktadır (Çocuk Koruma Kanunu, 2005).

Tedbir kararlarının etkili bir şekilde uygulanması için sosyal hizmet uzmanlarının süreçteki rolleri, çocukların güvenli ve destekleyici bir ortamda yaşamalarını sağlama hedefi doğrultusunda kilit bir öneme sahiptir. Bu bağlamda, sosyal hizmet uzmanları, çocukların refahını artırmak ve korunmalarını sağlamak için çok yönlü bir yaklaşım sunmaktadırlar (Başar, 2023). Bu süreçte sosyal hizmet uzmanlarının sunduğu çok yönlü yaklaşımlar, çocukların ihtiyaçlarına uygun olarak, sorunların hızlı ve etkili bir şekilde çözülmesine katkı sağlamaktadır.

Tedbir kararlarının, çocuk koruma hizmetleri içinde bütüncül bir yaklaşımla uygulanamaması, hizmet yetersizliklerinin devam etmesine neden olmaktadır. Mevcut koordine eksikliği ve vaka yönetimindeki yetersizlikler, mevcut çocuk koruma sisteminin etkinliğini ciddi şekilde zayıflatmaktadır (Karataş, 2024).

Tedbir kararlarının uygulanmasını takip etmek ve değerlendirmek, çocuk koruma sistemlerinin etkinliğini artırmak adına önemli bir adımdır. Bu izleme mekanizmaları, çocukların ihtiyaçlarına yönelik alınan tedbirlerin sürekli olarak gözden geçirilmesine ve gerektiğinde iyileştirmelere olanak tanır. Böylece, çocukların güvenliği, gelişimi ve refahı için daha etkili stratejilerin belirlenmesi mümkün olabilmektedir (Başar, 2023). Bu izleme süreci, alınan önlemlerin etkinliğini değerlendirerek, gerektiğinde değişiklikler yapılmasını sağlar. Çocukların ihtiyaçlarına en iyi şekilde yanıt verebilmek için, bu mekanizmalar sürekli bir geri bildirim döngüsü oluşturmada önemlidir.

Bu çerçevede, sosyal hizmet uzmanları ve diğer ilgili meslek grupları, tedbir kararlarının uygulanmasını izlemek, değerlendirmek ve gerektiğinde revize etmek adına iş birliği içinde çalışabilirler. Bu süreç, çocuk koruma sistemlerinin sürekli olarak güçlendirilmesine ve çocukların en iyi çıkarlarının korunmasına katkı sağlanması amaçlanmaktadır (Başar, 2023). Bu iş birliği, çocukların refahını artırmak için alınan tedbirlerin sürekli olarak gözden geçirilmesini ve gerekli iyileştirmelerin yapılmasıyla çocuk koruma sistemlerinin etkinliği artırmaktadır.

Günümüzde hala birçok çocuk yoksulluk, açlık ve ağır iş koşulları gibi zorluklar yaşamaktadır. Çocuklar; psikolojik, hukuki, sağlık ve eğitim alanlarında karşılaştıkları hak ihlalleriyle birlikte hastalık, ayrımcılık, suça sürüklenme, ihmal ve istismar gibi pek çok sorunla baş etmektedirler. Çocukların sağlıklı, özgür, refah içinde ve onurlu bir hayat yaşamaları için harcanan çabalar ve geleceğe güvenle bakabilmeleri bütün insanlığı ilgilendirmektedir (Atanır, 2022).

Çocukların toplumdaki yüksek yararını gözeten birçok kurum ve kuruluş, çeşitli çalışmalar yürütmektedir. Bunlardan biri de sivil toplum kuruluşlarıdır. Çocukların haklarını korumak ve geliştirmek amacıyla faaliyet gösteren bu kuruluşlar, çocuklar için yapılan çalışmaların önemli bir parçasını oluşturur. Sivil toplum kuruluşları, çocukların refahını artırmak ve haklarını savunmak için son derece önemlidir.

1.3. Sivil Toplum Kuruluşları

1.3.1. Sivil toplum kavramı

Sivil toplum, genellikle devlet ve özel sektör dışında kalan, gönüllü katılım ve bağışlarla desteklenen, demokratik değerlere dayalı, bağımsız kuruluşlar ve inisiyatifler tarafından oluşturulan bir sosyal alanı ifade eder. Bu bağımsız organizasyonlar, çeşitli amaçlar doğrultusunda faaliyet gösterirler, genellikle toplumun refahını artırmayı, insan haklarını savunmayı, demokratik süreçlere katkıda bulunmayı ve toplumsal değişimi teşvik etmeyi amaçlarlar.

Sivil toplum kuruluşları, bireylerin bir araya gelerek oluşturduğu bağımsız birliklerdir ve toplumsal sorunlara çözüm getirmek amacıyla devletin üzerinden belirli yükleri alarak sosyal refahın artırılmasına katkı sağlarlar. Bu kuruluşlar, çeşitli toplumsal alanlardaki sorunlara odaklanarak, belirli amaçlar doğrultusunda çözüm önerileri geliştirirler.

Sivil toplum kuruluşları, ülkenin vatandaşlarının ortak çıkarları, duyarlılıkları, istekleri, düşünceler ve hedefler doğrultusunda gönüllü olarak bir araya gelerek birlikte mücadele eden dinamik ve toplumsal duyarlılıkları dile getiren etkinlik ve örgütlenmelerle devletin hukuksal, yönetim, üretim ve kültürel konuların dışında bulunan alanlardan oluşturdukları vakıf, dernek, platform, sivil girişimler gibi oluşan formel, enformel, geçici esnek kuruluşlardır (Akatay, 2008; akt. Kılınç, 2012). STK'lar, bireylerin ortak çıkarlarını savunmak ve toplumsal sorunlara çözüm bulmak amacıyla bir araya geldikleri, devletin doğrudan müdahalesi olmaksızın faaliyet gösteren bu kuruluşlar, genellikle gönüllü katılım esasına dayalıdır ve toplumun çeşitli kesimlerinin sesini duyurmayı ve toplumsal farkındalık yaratmayı hedefler.

Devlet ve bireylerin uygun zeminlerde zorlama ve kısıtlama olmadan görüşme ve anlaşmaya vardıkları alan sivil toplum olarak belirtilmektedir. Etkinliklerinin üzerinde devlet ile ordu baskısının olmadığı ve denetimin üyeleri üzerinde belirleyiciliği olmadan bağımsız toplum tipinin anlatımı olarak değerlendirilmektedir (Tezcan, 1998; akt. Ercan, 2017).

Dünyanın farklı ülkelerinde farklı isimlerle adlandırılan sivil toplum kuruluşlarının amaçları pek çok sorunun çözümünde devletin başında olan iktidarın tamamen dışında

gelişen bir süreçle sorunlarla ilgili kararlar doğrultusunda katılım sağlama olduğu bilinmektedir. Sivil toplum kuruluşları genel olarak kuruluş alanlarına toplumun ortak sorunları, menfaatleri, amaç ve duyarlılıkları yöneliminde bir araya gelerek oluşturulan sivil yapılardır (Yıldırım, 2004; akt. Tufan Emini, 2013).

Farklı görüşlerin olması sivil toplum kavramının devlet kavramından ayrı siyasi ve askeri toplumlardan farklı anlamlarda kullanılmasına neden olmaktadır (Turan, 1991; akt. Ercan, 2017). Bununla birlikte sivil toplum kavramı ifade edilirken demokratik, liberal veya açık toplum ifadelerinin yerine kullanılmaktadır (Ercan, 2017).

Sivil toplum kavramı son zamanlarda hayatın içinde ekonomik, sosyal, politik ve kültürel alanlar gibi geniş perspektifte birçok platformda yer almaktadır. Devletin haricinde sosyal faaliyetleri gerçekleştiren sivil örgütlenme giderek daha fazla ilgi görmektedir. Dünyada Sivil Toplum Örgütleri (STÖ) finans kuruluşları, büyük şirketler ve medyanın etkisiyle birlikte önemli ölçüde etkili olmaktadır (Canbolat, 2002; akt. Talas, 2011). Bu etkilerinin iktidarların belirlenmesinde devamlılıkları hatta değişimleri konusunda söz sahibi olmaları birçok platformda önemle takip edilmektedirler (Talas, 2011).

Sivil toplum kuruluşlarının kamu kurumlarından farklı olarak olmazsa olmaz temel özelliklerinden ilki amaçları kar sağlamak değildir ve tamamen gönüllülük esasına dayanarak faaliyetlerini gerçekleştiriyor olmalarıdır. Bir diğer özellikleri ise aldıkları karar ve uygulamalarında katılımcı yaklaşımını benimseyerek bürokratik olmayan esnek bir yapıda bulunuyor olmaktadır. Bunun yanında devletin bir parçası olmadan sorunla ilgili kamuoyunda ses getiren çalışmalarla sonuca yönelik bir baskı grubu oluşturma güçlerinin bulunmasıdır (Miller, 1994; akt. Tufan Emini, 2013).

Sivil toplum kuruluşlarının; ulusal ve yerel alanda karar almaları, alınan bu kararların uygulanmasında aktif katılımcı olmaları nedeniyle politikaların belirlenmesinde ve kamuya hizmet sunumunda etkin rolleri söz konusudur. Belirli bir kitleyi temsil etme, belirlenen değerler doğrultusunda grubu destekleme, toplumsal ihtiyaçlarını toplum ahlakı doğrultusunda dengeleme, sorgulama ve gerektiğinde sınırlama yapmak ile amaçlanan değerlere ulaşabildikleri; yönlendirme yapabildikleri ve sistemi harekete geçirebildikleri görülmektedir. Sivil toplum kuruluşları, bireylerin taleplerini dile getirebilmesine ve kamuoyu oluşturarak taleplerin dikkate alınmasına katkıda bulunurlar. Bu yönüyle politika

geliştirme sürecinde aktif rol alırlar (Civil Society Contact Group, 2006; akt. Tufan Emini, 2013).

Sivil toplum kuruluşları alanları ile ilgili olarak ulusal ya da yerel sorunların çözümünde görüş, öneri, teklif sunma, rapor ve proje geliştirme gibi birtakım usullerle politika belirleme sürecinde söz sahibi olmaları mümkündür (Çarkçı, 2007; akt. Tufan Emini, 2013). Devletin hesap verebilir ve şeffaf olma ön koşuluyla denetleme ve hesap sorma konularında sivil toplum devreye girebilir (Yıldırım, 2004; akt. Tufan Emini, 2013).

STK'lar kendileri ile ilgili bir konuda yetkili komisyonda çalışılan bir yasa tasarısının hazırlanmasında gerekli teknik bilgiyi sağlanmasıyla yasanın kabulü veya reddi için milletvekilleri ile görüşme yoluyla sürecin her aşamasında izleme yapabilmektedirler (Civil Society Contact Group, 2006; Tufan Emini, 2013).

Sivil toplum kuruluşları, kendilerini tanıtmak, işlevlerini açıklamak ve belirli konulardaki haklılıklarını dile getirmek amacıyla bültenler, bildiriler ve broşürler hazırlamaktadır. Ayrıca, paneller, sempozyumlar ve istişare toplantıları düzenleyerek, araştırma ve raporlar yayımlamaktadırlar. Bu etkinlikler aracılığıyla akademisyenler, milletvekilleri, yargı mensupları ve diğer sivil toplum kuruluşları gibi toplumun çeşitli kesimlerinden kişilerle bir araya gelerek, farklı görüşlerin tartışıldığı ve kamuoyuna sunulduğu platformlar oluşturmaktadırlar (Çelik ve Aykanat, 2006). Bu tür etkinlikler ve yayınlar, STK'ların toplumsal farkındalık yaratma ve savundukları konularda destek toplama çabalarını güçlendirmektedir.

Adil bir sivil toplum düzeninin sağlanmasında en önemli unsurlardan biri, devletin ideolojik yaklaşımlar yerine hukukun üstünlüğünü ön planda tutmasıdır. Bu çerçevede, devletin toplumsal sorunların çözümünde sivil toplumu desteklemesi büyük önem taşır (Çaha, 1999; akt. Tufan Emini, 2013).

Sivil toplumun örgütlerinin Türkiye'de de dünyada olduğu gibi sadece ülke bazında değil uluslararası alanda faaliyet göstermesinin nedenlerinden biri küreselleşmenin dışında toplum sorunlarına devletin yeterli olmaması ve alışlagelen devlet geleneğinden bağımsız olarak sivil toplum kuruluşlarına ilginin artması ile gelişen faaliyet alanlarının gelişmesi ve yetkilerinin artması olarak ifade edilebilir (Kıvılcım, 2013; akt. Yeşilyurt, 2020).

Bugün de ülkemizde sivil toplum kuruluşları faaliyetlerini tam olarak devletten bağımsız olarak yürüttükleri söylenemez. Bunun nedeni sivil toplum kuruluşlarının yasa ve yönetmeliklerinin devlet tarafından denetim altında tutularak sınırlandırılmasından kaynaklanmaktadır. Bu durumda sivil toplum kuruluşları genellikle bürokratik geleneklerle devletin topluma yönelik taleplerini topluma iletmek, devletin eylemlerini denetleme yerine devleti topluma karşı savunmaya çalışmak zorunda kalmaktadır (Yavuz, 1999; akt. Ercan, 2017). Bunun sonucunda ülkemizdeki sivil toplum kavramı da zaman zaman genel tanımına tam olarak uygun karşılamamaktadır (Ercan, 2017). Bu durum sivil toplum kuruluşlarının bağımsızlığını ve işlevselliğini artırmak için mevcut denetim mekanizmalarının gözden geçirilmesi gerektiğine dikkat çekmektedir.

Gelişmiş toplumlarda sivil toplum kuruluşlarının halk arasında daha etkili ve yayılması söz konusu olurken Türkiye’de ise bu durumun halkın daha az katılımı ve daha az ilgilenme durumunun olduğu gibi bir sorun ile karşılaşmaktadır (Talas, 2011). Bu durum, ülkemizde sivil toplumun güçlenmesi, farkındalığın ve toplumsal sorunlara çözüm üretme kapasitesinin artırılması gerektiğini göstermektedir.

Sosyal toplumun gelişebilmesi için, sosyal grupların kendi sosyal politikalarını oluşturma yeteneğine sahip olmaları ve sorunlar hakkında kamuoyu oluşturabilmeleri önemlidir. Ayrıca, halkın bu süreçlere rahatça katılabilmesi, serbest piyasa ekonomisinin varlığı, gelişmiş bir hukuk sistemi ve gerekli yasaların bulunması, hükümet baskısının olmaması ve bürokratik engellerin düşük seviyede olması gerekmektedir (Tufan Emini, 2013). Bu faktörler, sosyal toplumun sağlıklı ve sürdürülebilir bir şekilde gelişmesine katkı sağlamaktadır.

“Çocukların tam potansiyellerine ulaşmaları için sosyal politikalar üretme gerekliliği, son yıllarda hem ulusal hem de uluslararası toplumsal ve siyasi aktörler tarafından tartışılan bir konudur. Sadece ulusal kurumlar değil, UNICEF, Dünya Bankası gibi kuruluşlar da raporlarında, çocukların tam potansiyellerini gerçekleştirebilmeleri için çocukları doğrudan etkileyen yoksulluğu azaltmak ve fırsatları iyileştirmek gibi öncelikli hedefler saptamaktadır. Çocuklara yapılan sosyal yatırımlar kısa vadede daha sağlıklı ve donanımlı bir nesil yaratmayı amaçlarken, uzun vadede ise ekonomik büyüme, suçun ve eşitsizliğin azaltılması, toplumsal uyuşmazlıkların giderilmesi ve eşitlik ve sosyal adaletin sağlanmasına katkı yapmaktadır” (UNICEF, 2013).

Günümüzde sivil toplum kuruluşlarının destekçi sayısında belirgin bir artış gözlenmekte olup, bu destekler yerel düzeyde olduğu kadar ulusal ve uluslararası düzeyde de büyümektedir. Özellikle uluslararası arenada, Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği gibi büyük kuruluşlar, birçok gelişmekte olan ülkeyle iş birliği yaparak kalkınma stratejilerinde devlet merkezli ve piyasa odaklı yaklaşımlar arasında bir denge kurmaya çalışmaktadır. Bu girişimlerin bir parçası olarak, sivil toplum kuruluşlarına daha fazla sorumluluk verilmekte ve bu kuruluşlardan sosyal etki yaratmaları beklenmektedir. Günümüzde sivil toplum kuruluşları, bir ülkenin gelişmişlik düzeyinin önemli bir göstergesi haline gelmiş olup, toplumlar üzerindeki etkileri giderek artmaktadır. Bu durum, sivil toplum kuruluşlarının yalnızca yardım odaklı değil, aynı zamanda sosyal ve politik değişimleri yönlendiren önemli aktörler olduğunu göstermektedir (UNICEF, 2013; akt. Şavur, 2018). Bu kuruluşlara artan sorumluluk verilmesi, onların sosyal ve politik değişimlerde daha aktif rol oynamalarını sağlamaktadır.

Özellikle küreselleşmenin etkisiyle ortaya çıkan bazı sivil toplum kuruluşları, küresel düzeydeki değişen dinamiklere uyum sağlayabilmek adına küreselleşmeye karşı duran bir tavır sergilemektedirler. Bu durum küresel düzeydeki STK'ların rolünün, gelişmişlik hedefleri ve küresel sorunlar açısından stratejik ve etkili bir unsur olarak nasıl algılandığını anlamak adına önemli bir konu olmaktadır.

1.3.2. Tarihte ve dünyada sivil toplum

Sivil toplum kuruluşları tarihsel süreç içinde her ülkenin tarihsel ve kültürel yapılarının ihtiyaçlarına dayanarak ortaya çıkan sivil toplumun kurumsallaşmış yapılarıdır. Toplumdaki değişim ve gelişmeler nedeniyle meydana gelen sivil toplum kuruluşları zamanla toplumdaki gelişim ve değişimleri etkilemektedir. Sivil toplum kuruluşlarının etkisi; farklı zaman ve farklı ekonomik koşullarda, sivil katılımın ve devletin gücü oranında değişim gösterebilmektedir.

Sivil toplum kavramı ilk olarak John Locke tarafından 1690 yılında kullanılmıştır. Bu kavram dönemin ülke yönetimine eş anlamda kullanılmış olup, dönemin Hobbes ve Rousseau gibi bazı düşünce adamlarına göre sivil toplum, devlet otoritesi çevresinde toplanmak olarak algılanmıştır. Locke, sivil toplumu bireylerin temel haklarının korunması konusunda sözleşme ile bir konu üzerinde anlaşarak bireysel hakların hayata geçirilip uygulanması

olarak gördüğü söylenebilir. Hegel'e göre devletin düzenlediği siyasal toplum dışında bulunan toplumsal ilişkilerin kendi içinde bağımsız yaşanan topluma, sivil toplum olarak ifade ederek sınırlarını belirlemiştir. Tocqueville'e göre ise sivil toplum, aile, toplumsal kuruluşlar ve devleti içine alarak bu üç ayağa dayalı olan toplum modelini benimsemekte, devletin, piyasanın ve gönüllü kuruluşların içlerinde bağımsız olmalarına karşın birbirleriyle etkileşim haliyle bağlantılı oldukları fikrini ifade etmektedir (Tamer, 2010).

Gönüllü kuruluşların genel anlamda sosyal toplum içindeki esas varlığı Trentman'a göre on sekizinci yüzyıla kadar gitmektedir. Bu kuruluşlar farklı gönüllü sosyal grupların arasında demokratik ve eşitlik halinde düzlemsel bağlarla yapılan tartışma ve görüş ortaklıklarıyla çalışmalar yapmışlardır. Öncelikle Fransa, İngiltere sonrasında ise Almanya' da kurularak toplum içinde faaliyetler gerçekleştirdikleri görülmektedir. İlk olarak müzik ve dil grupları, şehir kulüpleri ve okuma dernekleri kurulurken daha sonra yardım grupları, dostluk dernekleri ve hayırsever topluluklar ilave olarak yaygınlaşmaya başlamışlardır. 19. Yüzyıl sonlarına doğru ise bu gruplar gelişmeye devam etmiş hatta profesyonelleşmeye başlamışlardır (Tufan Emini, 2013). Bu kuruluşların üyelerinin çoğunlukla erkek olması ve eğitilmiş kişilerden oluşması nedeniyle oluşan gönüllü birliklerde eşit olmayan şartlar ile çoğulculuk ve hoşgörü bir arada olduğu belirtilmiştir (Tufan Emini, 2013).

Sivil toplum kuruluşlarının ilk ortaya çıkışları Hindistan'da hükümete karşı halkın haklarını savunmak amacıyla başlayan Gandhi hareketi ile bazı kuruluşların kurulması sonucunda oluşurken kuzeyde ise Birinci dünya savaşı sonunda ortaya çıkan yıkılmış Avrupa ülkelerine yardım amacıyla oluştuğu görülmektedir (Arslan, 2001: 125). ABD temelinde sivil toplum kuruluşlarının bulunduğu anlaşılırken aynı zamanda Amerikan toplumunu oluşturan bireylerin demokrasinin gelişimine katkı sağlamak amacıyla gerçekleştirdikleri anlaşılmaktadır (Turan, 1998; akt. Tufan Emini, 2013).

Amerika Birleşik Devletleri'nde, sivil toplum kuruluşlarının bireylerden aldıkları destekler, merkezi otorite üzerinde önemli bir etki yaratmaktadır. Bu kuruluşlar, bireylerin yararına çalışmalar yaparken, devletin kamusal konulara müdahale etmeme prensibine rağmen, sivil toplum kuruluşlarının finansmanındaki bu etkinin göz ardı edilemeyecek kadar büyük olduğu görülmektedir. ABD'deki sivil toplum kuruluşları, asıl amaçları siyasi olmasa bile, siyasi figürleri destekleme konusunda faaliyet gösterebilmek özgürlüğüne sahiptir ve bunu açıkça ifade edebilirler. Ancak, sivil toplum kuruluşlarının savundukları grupların hak

mücadelelerinde siyasi otoriteyle karşı karşıya gelmeleri, genellikle eleştirilere neden olan bir durum olduğu anlaşılmaktadır (Boztilki, 2016). STK'larının, devletin kamusal konulardaki müdahale etmeme prensibine rağmen, finansmanlarındaki etkinin büyüklüğü ve savundukları grupların hak mücadelelerinde siyasi otoriteyle çatışmaları dikkat çekicidir.

Bununla birlikte, bu kuruluşlar genellikle kuruluş amaçlarına yönelik yaptıkları harcamalar nedeniyle vergiden muaf tutulmaktadır. Varlıklarını sürdürebilmek için ulusal ve uluslararası düzeyde çeşitli projelere katılım sağlarlar ve bu nedenle bağışlara olan ihtiyaçları devam etmektedir. Ancak, siyasi otoriteyle karşı karşıya geldiklerinde, bağışların kesilme riski ortaya çıkmaktadır. Bu durumu aşmak ve büyümelerini sürdürmek amacıyla, sivil toplum kuruluşları etkinliklerini artırmakta ve esnekliklerinden ödün vermektedirler. Güvenilirliklerini artırmak ve bağışları sürdürebilmek için, bağışçılara sundukları hizmetleri kanıtlamaları önem kazanmaktadır. Bu süreçte, daha az ihtiyaç sahibi gruplarla iş birliği yapma riskiyle de karşı karşıya kalabilirler (Howard, 2012; akt. Boztilki, 2016).

Batı'da sivil toplumun en temel özelliği, yasal örgütlenme ve hukuki anlamda devletten bağımsız olmasıdır. Ancak, Sosyalist ülkelerde merkezi devlet anlayışı ve otoriter düzen nedeniyle özel mülkiyet ve serbest girişim gibi temel unsurların yokluğunda sivil toplumun gelişimi pek mümkün olmamıştır. Doğu Avrupa ülkelerinde ise, demokratikleşme ve liberal ekonomi anlayışındaki gelişmeler ve Avrupa Birliği'nin desteği ile sivil toplumun gelişmeye başladığı gözlemlenmektedir. Çin'de sivil toplum, katı kurallar ve otoriter yönetimler nedeniyle oluşmamış ve bu durum bugün de devam etmektedir (Çaha, 1994). Latin Amerika'da, STK'ların otoriteye karşı bir duruş sergilediği ve demokrasiyi geçiş sürecinde önemli bir rol oynadığı anlaşılmaktadır (Keyman, 2015; akt. Boztilki, 2016). Afrika'da ise STK'larda hızlı bir yükseliş yaşanmıştır, bu da büyük ölçüde siyasi etkinin fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Genel olarak, hukuki yapının kısıtlı olduğu ülkelerde STK'larının engellerle karşılaştığı, çoğulcu yapıya sahip ülkelerde ise daha fazla gelişim olanağı buldukları anlaşılmaktadır. Bu sivil toplumun farklı siyasi ve ekonomik bağlamlarda nasıl şekillendiğini ve etkilendiğini göstermektedir.

Bir ülkenin gelişmişlik seviyesinin göstergelerinden biri de STK'ların ekonomik olarak güçlü olmasıdır. Bu kuruluşlar, istihdam yaratma ve sosyal refah seviyesinin yükselmesinde önemli bir rol oynamakla kalmayıp, aynı zamanda toplum için değerli olan kültürel mirasın

korunması ve gelecekteki nesillere aktarılmasında da önemli faktörler arasında yer almaktadır (Kalkınma Sürecinde STK, 11. Kalkınma Planı 2019-2023).

STK'lar, tarihsel ve kültürel ihtiyaçlardan doğan ve zamanla kurumsallaşarak toplumsal değişim ve gelişim süreçlerini etkileyen yapılar olarak, modern toplumların vazgeçilmez unsurları haline gelmiştir. Genel olarak, sivil toplum kuruluşlarının ekonomik ve sosyal alanlardaki etkileri, bir ülkenin gelişmişlik düzeyinin belirgin göstergelerinden biridir. Bu kuruluşların desteklenmesi ve güçlendirilmesi, toplumların hem ekonomik hem de sosyal açıdan daha ileri seviyelere ulaşmasını sağlayacaktır. STK'ların tarihsel süreç içindeki gelişimi, toplumsal değişimdeki rolleri ve ekonomik katkıları, onların modern toplumların inşasında ne denli kritik bir öneme sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Bu nedenle, sivil toplumun desteklenmesi, toplumun genel refahı ve sürdürülebilir gelişim için stratejik bir öncelik olmalıdır.

1.3.3. Türkiye’de sivil toplum

Sivil toplumun ülkemizde gelişimindeki tarihsel süreci içinde dönemlere bakıldığında ilk olarak Osmanlı Devleti’ne değinmek gerekmektedir. Osmanlı toplumunda bulunan devlet geleneğinin ve padişahların otoritelerinin güçlü olması sonucu Batı toplumundaki özerk sosyal sınıfların oluşmasını engellemiştir (Tuncel, 2005; akt. Yeşilyurt, 2020).

Osmanlı döneminde sivil toplumun gelişimi üç farklı dönemde incelenebilir. İlk dönem, on altıncı yüzyıl öncesine karşılık gelen ve sivil toplumun en canlı olduğu dönemdir. Bu dönemde, toplum içinde çeşitli özerk yapılar mevcuttu. İkinci dönem, on altıncı yüzyıldan on dokuzuncu yüzyıla kadar süren, devlet işlerinin toplum işlerinin önüne geçtiği dönemdir. Bu dönemde, medrese, vakıf, lonca, tarikat, millet sistemi ve tarım sistemi gibi sivil toplum yapıları, zamanla özerkliklerini kaybederek devletin merkezi otoritesi altına girmiştir. Üçüncü ve son dönem ise, on dokuzuncu yüzyıldan cumhuriyetin ilanına kadar devam eden modernleşme dönemidir. Bu dönemde, sivil toplum kalıplarının dışına çıkmaya başlamış ve merkeziyetçi demokratik yapının etkisi altında, sivil toplum devlete daha bağımlı hale gelmiştir (Çaha, 1994).

Osmanlı devlet geleneğinde, mevcut rejimin güçlü devlet yapısı, çok uluslu millet sistemi içinde sivil toplumun oluşumuna uygun bir ortam sunmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı olan azınlıklara tanınan kültürel ve hukuki ayrıcalıklar, bu durumu

açıkça göstermektedir. Din temelli çoğulcu bir sistemde, cemaat liderlerinin önderliğinde merkezi yönetimle dikey bir ilişki içinde yürütülen özerk sivil toplum yapılarını bünyesinde barındırmıştır (Çaha, 2007; akt. Yeşilyurt, 2020). Bu yapı, Osmanlı İmparatorluğu'nun farklı dini ve etnik grupların barış içinde bir arada yaşamalarını sağlama becerisini de ortaya koymaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu'nda on dokuzuncu yüzyılda yoğunlaşan sivil toplum örgütleri, Batılılaşma hareketleri çerçevesinde artan yeni cemiyetler ve hayır dernekleriyle birlikte anayasal özgürlük ve parlamenter temsil sisteminin paralel gelişimi sayesinde Batı'daki sivil toplum örgütlerinin gelişimine benzer bir yol izlemiştir (Tosun, 2008; akt. Akçeşme, 2013). Bu dönemdeki STÖ'ler, toplumsal katılımı ve temsil sisteminde Osmanlı toplumunda sosyal ve politik değişimlerden biri olmuştur.

Yirminci yüzyılın başında sivil toplum hareketlerinin ilk örnekleri ikinci Meşrutiyetin ilanı ve Kanun-i Esasi'de yapılan değişikliklerle toplantı yapma özgürlüğü, dernekleri düzenleyen yasalar, grev yapma hakkı ve basın hürriyeti ile yeni bir dönem başlamasını sağlamıştır. 16 Ağustos 1909 tarihinde çıkan Cemiyetler Kanunu ile dernek türünden tüzel kişiler için ilk yasal dayanak olmuştur (Çimen ve Güven, 2007; akt. Akçeşme, 2013). Bu hakların tanınması, toplumsal ve siyasi katılımın artmasına ve sivil toplumun daha etkin bir şekilde örgütlenmesine olanak tanımıştır.

Osmanlı devletinin ardından kurulmakta olan yeni Türkiye devletinin kuruluşu ve kurtarılması esnasında sivil toplum unsurları da mücadeleye katıldıklarından uzun bir dönem devletten bağımsız olarak örgütlü bir sivil toplumun gelişmesi olanağı olamamıştır (Yeşilyurt, 2020). Cumhuriyetin ilanından sonraki tek partili dönem içinde toplumun savaş sonrası sosyo-ekonomik ve kültürel dengelerinin zayıflaması nedeniyle tek parti dönemi sivil toplum oluşumuna uygun yapıda olmamıştır. Bu dönemde ülkede bir yandan kurulmakta olan Batılı modern toplum, bir yandan yükselen muhalefete yönelik baskı ve yasaklar sağlıklı bir sivil toplum oluşumuna imkân yaratmamıştır (Tosun, 2008; akt. Akçeşme, 2013).

Çok partili dönemde 1946 tarihinde çıkarılan Cemiyetler kanunu sonrası 1950 seçimlerini takip eden zamanda Cumhuriyet döneminden itibaren sınırlı da olsa ilk kez sivil toplum alanının önünü açmıştır (Tosun, 2008; akt. Akçeşme, 2013). 1950'de yapılan seçimlerle iktidar olan Demokrat Parti'nin uyguladığı girişimciliği destekleyen liberal

ekonomi politikası ile (Karpas, 2007; akt. Akçeşme, 2013) sivil toplum unsurlarından dini gruplar, sendikalar, köylü grupları ve medya öncelikli olarak ortaya çıkmaya başlamıştır (Çaha, 2003; akt. Akçeşme, 2013). Bu hak ve özgürlükler alanında yapılan 1961 Anayasası uzun soluklu olamamış ve 12 Mart 1971 muhtırası ile toplumda oluşan refah ortamı engellerle karşılaşmıştır (Erdoğan Tosun, 2001; akt. Akçeşme, 2013).

Çok partili dönemin başlamasından 1980 darbesine kadar geçen sürede Türkiye’de yaşanan askeri darbeler ve olaylar, gelişen toplumsal hareketliliğe ve çeşitliliğe olanak veremeyerek demokrasinin kesintiye uğramasına neden olmuştur (Tosun, 2008; akt. Akçeşme, 2013). Bu dönemde sivil toplum tam olarak gelişmediği gibi sivil toplum kuruluşları halk adına hareket etmek yerine daha çok ideolojik kaygılarla siyasi partilerin etkisinde kalmışlardır (Çaha, 2005; akt. Akçeşme, 2013).

Sivil toplum 1980’lerin başında duyulmaya başlamış dönemin şartlarına göre farklı bir şekilde ifade edilen kavram olmuştur (Erözden, 2004; akt. Aslan, 2010). Bu dönemde gerçekleşen 12 Eylül 1980 darbesi sonrasında farklı politik akımların bulunması yeni siyasal ortamın oluşturulması sürecinde değişen devlet yapısı içinde tartışmalı bir kavram olan sivil toplumda demokrasi geleneği ve modernleşme sürecinin başarısının sorgulanması konuları ön planda yer almıştır (Keyman, 2005; akt. Aslan, 2010).

1982 Anayasasıyla üstün devlet anlayışı sivil toplumdan daha ön plana çıkarılarak o dönemde kargaşa ortamının tekrar önüne geçmek adına STK’lar kapatılarak toplantı ve etkinliklerinin yapılması mümkün olmamıştır (Çaha, 2007; akt. Aslan, 2010).

Toplumda sivil toplumun yeterince güçlü olmaması darbenin oluşumunda etkili olduğu görüşünün yanı sıra sivil toplum kavramının tekrar gündeme alınması ile devlet otoritesinde o dönem toplumsal hareketliliğin gerçekleşmesi görüşü yer almıştır (Çaha, 2007; akt. Aslan, 2010).

Türkiye’de sivil toplumu etkileyen unsurlardan bazıları da 1980’lerin sonlarında Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği’nde yaşanan gelişmeler ile Latin Avrupa’da askeri cunta yönetiminden demokrasiye başarılı bir süreçle geçiş yapan ülkeler tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de sivil toplumun ön plana çıkmasında etkili olmuştur (Aslan, 2010).

Ülkemizde 1990'lı yıllarda askeri idarenin etkisinin azalması oranında STK'ları hayatın içinde yer almaya başlamışlardır (Doğan, 2009; akt. Aslan, 2010). Ayrıca 1993 yılında özel radyo ve televizyon yayınlarının başlamasının ardından 1995 yılında anayasada “69. maddenin ikinci fıkrasındaki, dernek, sendika, vakıflar, kooperatifler, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları ile siyasi ilişki ve iş birliği yasağının kaldırılması” sivil toplum adına yapılan önemli gelişmelerdendir (Özbudun, 1999; akt. Aslan, 2010).

Türkiye’de STK'ların sayılarının artmasına, liberal ekonominin yaygınlaşması ile ilk kez resmi olarak STK ifadesi 1996 yılında İstanbul’da gerçekleşen Habitat Kongresinde Türk kamuoyu önünde sivil toplumun artan öneminin algılanmasına olanak vermiştir (Çopur, 2009; akt. Aslan, 2010). Aynı zamanda ilk olarak iki farklı kutuptaki sivil toplum örgütleri aynı etkinlikte yer almış, daha önce merkezi yönetim ve yerel yönetimler arasında yaşanan sorunlar STK'lar arasında olmadığı görülerek gündeme gelmiş ve sivil toplumun Türkiye’de kabul görerek yaygın olacağının işareti olmuştur (Gümüş, 2005; akt. Aslan, 2010).

1999’da yaşanan İzmit ve Düzce depremlerinde STÖ’lerin hızlı ve etkin hareket etmeleri devlet-sivil toplum ilişkilerinde sivil toplumun öneminin artmasını sağlamıştır. Ayrıca bu dönemde Türkiye’nin AB adaylık statüsünün onaylanması, sivil toplumun alanında büyük bir değişime yol açmıştır (Arabacı, 2008; akt. Akçeşme, 2013).

Avrupa Birliği’nin hazırladığı 6 Ekim 2004 tarihli Türkiye İlerleme Raporunda, Türkiye ile Avrupa Birliği üye ülkeler arasında Türkiye’nin uyum sürecinde sosyo- kültürel diyalogların geliştirilmesi ve entegrasyonu konusunda sivil toplumun gerekliliği ve önemi belirtilmiştir (Keyman, 2005; akt. Kılınç, 2012).

Birleşmiş Milletler Dünya İnsani Yardım Zirvesi 23-24 Mayıs 2016 tarihlerinde İstanbul’da dünyada yaşanan afetler ve çatışmalardan etkilenen insanların ihtiyaçları doğrultusunda konu ile ilgili tüm platformları bir araya getirebilmek adına düzenlenmiştir. Türkiye açısından bu zirve, insani yardım alanında çalışan sivil toplumun farkındalığını artırmak adına oldukça önemlidir (Kalkınma Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2018).

Türkiye’de STK’lar gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında ekonomik gelişmişlikleri, bağışçı sayıları, gönüllü üye sayıları, siyasi otoriteleri etkileme oranları, ülke çapında bölgelerde yayılımları, çalıştıkları alan doğrultusunda ulaşılabilirlikleri, ihtiyaçlara cevap verebilme kapasiteleri, istihdam yaratma seviyeleri gibi konularda alınması gereken daha yollar olduğu görülmektedir. Ulusal ve uluslararası düzlemde STK’lar, Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların destekleriyle giderek yaygınlaşmaktadır (Kalkınma Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2018).

Son yıllarda ülkemizde STK’lar adına yapılan düzenlemelere baktığımızda sivil toplum adına önemli gelişmelerin yaşandığını görmekteyiz. Bunların başında 2003 yılında Dernekler Dairesi Başkanlığının kurulması gelmektedir. Bu çalışma ile sivil toplum kuruluşları adına yapılmakta olan işlemler içişleri bakanlığına bağlı emniyet birimlerinden alınarak sivil bir birim tarafından takip edilmeye başlanmıştır. 2004 yılında 5253 sayılı Dernekler Kanunu yürürlüğe girerek dernek içinde uygulamaların bağımsız ve rahatlıkla yapılabilmesi, yaptırım ve bürokrasinin azaltılması adına daha önce uygulanan 2908 sayılı Dernekler kanunu kaldırılmıştır. Sivil toplumun ülkemizde yapılan yeni çalışmaların yeni bir yapılandırma oluşturmak adına 2018 yılında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü kurulmuş Dernekler Dairesi Başkanlığı kapatılmıştır (Sivil Toplum Dijitalleşmesi Raporu, 2022).

Çocuk hakları konusunda çalışan STK’ların sayısı ve etkinliği artmış, bu kuruluşlar devlet politikaları ile entegre bir şekilde çalışarak daha kapsamlı ve sürdürülebilir çözümler üretmişlerdir. Son yıllarda çocuk koruma sisteminde yapılan düzenlemeler, sivil toplumun bu alandaki katkısını daha da pekiştirmiştir. STK’larının çocuk koruma sistemine yaptıkları katkılar, Türkiye’de çocukların güvenli ve sağlıklı bir ortamda büyümelerini sağlamada kritik bir rol oynamaktadır.

1.4. Çocuk Koruma Alanında Çalışan Sivil Toplum Kuruluşları

1.4.1. Sivil toplum kuruluşlarının işlevleri

Çocuk koruma alanında çalışan STK’lar, toplumda çocuğun yüksek yararını gözeterek yapılan yardımlarla çocukların yaşadıkları sorunlarının çözümü amacıyla kurulan organize

kurum olarak kategorize edilebilirler (Yolcuoğlu, 2014). Çocuk koruma alanında çözüm üretirken farklı kurumlarla iş birliği yapma, çocukların haklarını savunma, çocuklar için politika yapım aşamasında yer almak gibi birçok yönetime başvurumaktadırlar. Bu özellikleri sosyal refah devleti açısından son derece önemlidir (Yavaşca, 2021).

Çocuk koruma alanında STK'lar önemli paydaşlardır ve gerçekleştirilen psikososyal ve hukuki çalışmalar Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının denetimi ve koordinasyonu ile yapılandırılmaktadır.

Türkiye'de bu alanda çalışan STK'lar, çocukların haklarının korunması ve geliştirilmesi için önemli çalışmalar yürütmektedir. Bu çalışmalar, çocukların fiziksel, duygusal, sosyal ve bilişsel gelişimlerini desteklemeyi, aile yanında bakımlarının sürdürülmesini, korunma ihtiyacı olan çocukların topluma kazandırılmasını ve çocuk haklarının korunmasını ve geliştirilmesini amaçlamaktadır.

STK'lar tarafından yürütülen bu alandaki çalışmalar, çocukların sağlıklı ve mutlu bir şekilde büyümelerine ve gelişmelerine katkıda bulunmaktadır. Bu çalışmalar, çocukların haklarının korunması ve geliştirilmesi için önemli bir araçtır. Çocuk haklarına ilişkin farkındalık yaratmak ve çocuk haklarının korunması için çalışmalar yürütmektedir. Bu çalışmalar arasında, çocuk haklarına ilişkin genellikle devlet kurumları, yerel yönetimler ve diğer paydaşlarla iş birliği yaparak yasa ve politikaların geliştirilmesi için çalışmalar yapmak ve çocuk haklarının ihlal edildiği durumlarda çocukların haklarını savunmak yer almaktadır. Çocukların korunmasına yönelik geniş kapsamlı projeler geliştirir ve uygularlar. Bu konudaki çalışmalar, toplumun genel refahını artırma ve çocuk haklarını koruma amacını taşır. Çocuk hakları, istismarın önlenmesi ve çocuk koruma konularında eğitim programları düzenlerler. Toplumu bilinçlendirmek amacıyla seminerler, atölye çalışmaları ve kampanyalar düzenlerler.

STK'lar, çocukların temel ihtiyaçlarını karşılamalarını sağlamak için ekonomik sıkıntı içindeki ailelere maddi destek sağlamak için çalışmalar yürütmektedir. Bu çalışmalar arasında, çocuklara yiyecek, barınma, giyim ve sağlık hizmetlerine erişimi kolaylaştırmak gibi sosyal yardım sağlamak yer almaktadır.

STK'lar, ailelerin güçlendirilmesi için aile danışmanlık hizmetleri sunmaktadır. Bu hizmetler arasında, ebeveynlik becerilerini geliştirmek, aile içi iletişimi güçlendirmek ve aile

içi şiddetle mücadelede yardımcı olmak yer almaktadır. Ayrıca STK'lar, ebeveynlere ebeveynlik becerileri öğretmek için çalışmalar yürütmektedir. Bu çalışmalar arasında, ebeveynlere çocukların gelişimi hakkında bilgi vermek, ebeveynlerin çocukların davranışlarını anlamalarına ve aile içi disiplinini sağlamalarına yardımcı olmak yer almaktadır. Acil durumlar için barınma hizmetleri sunarlar. Aile içi şiddet, evsizlik gibi acil durumlarla karşılaşan çocuklara güvenli bir ortam sağlarlar.

Türkiye'de çocuk koruma alanında faaliyet gösteren dernekler yardımlaşma ve dayanışmanın yanı sıra, korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik yardımlar ve çocuk ile aileleri koruma seçenekleri gibi önemli unsurları içermektedir. Sınırlı kaynaklara rağmen çocuklara yönelik hizmetlerin geliştirilmesine katkı bulunan çocuk ve aile eğitimi alanında faaliyetler gösteren sivil toplum kuruluşlarına olan ilgide artış görülmeye başlamıştır.

Türkiye'de çocuklara yönelik derneklere bakıldığında en fazla öğretmen ve eğitimci çalışmaktadır. Bununla birlikte, avukat, psikolog, çocuk gelişimci, sosyal hizmet uzmanı, doktor, memur, iş adamı, mühendis, mimar gibi farklı meslek gruplarından da kişiler derneklerde görev almaktadır. Çocukların bütüncül gelişimini sağlamak için farklı meslek gruplarının bir arada çalışması önemlidir. Bu sayede, çalışmalar farklı yönlerden ele alınabilir ve iş birliği içinde çalışarak daha etkili sonuçlar elde edilebilir. Bu nedenle, derneklerin insan kaynağı planlaması ideal bir şekilde gerçekleştirilmelidir (Kurt ve Taş, 2015).

Ülkemizde çocuk koruma sisteminin ve genel anlamda tüm çocukların korunmasına yönelik uygulamaların geliştirilmesi için toplumsal farkındalık seviyelerinin artırılmasına yönelik etkili kampanyalar düzenlenmesi önemlidir. Bu bağlamda, ilgili yasal düzenlemelerin uygulanmasında karşılaşılan zorluklar ve eksiklikler detaylı bir şekilde belirlenmesi ve bu sorunların çözümü için etkin stratejiler geliştirilmesi ile daha profesyonel bir bakış açısı getirilmesi adına ilgili meslek elemanlarına nitelikli ek eğitim programları sunulması uzmanlık alanları güçlendirmeleri ve personel kalitesi yükseltilmelidir (Yolcuoğlu, 2009).

Son yirmi yılda Türkiye'de sosyal hizmet alanında önemli başarılar elde edilmiştir. Bu süreç, kurumlar arası koordinasyon ve iş birliği çalışmalarını etkin bir şekilde sürdürmeye katkı sağlamaktadır. Çocukların korunması ve sağlıklı gelişiminin sağlanmasında, paydaş kurumların uyumlu bir şekilde çalışması, yalnızca ilgili kamu kurumlarıyla sınırlı olmayıp

sivil toplum kuruluşları ve akademiden de destek alınarak geniş bir perspektiften ele alınmaktadır. Bu yaklaşım, çeşitli alanlardan gelen paydaşların etkileşimini artırarak ortak çalışmaların yürütülmesine olanak sağlamaktadır. Çocuğa yönelik şiddetle mücadelede, çeşitli kurum ve kuruluşlar, sivil toplum örgütleri ve üniversitelerin iş birliği ile yapılması gereken önemli görevler bulunmaktadır. Bu bağlamda, çocuğun bakımından sorumlu kişiler ve çocuklarla çalışan profesyoneller başta olmak üzere toplumun genelinde, şiddet, şiddetin zararları ve olumlu sorun çözme yöntemleri konularında farkındalığın artırılması gerekmektedir (ASHB 2023).

1.5. Çocuk Korumaya Yönelik Hizmetler

1.5.1. Eğitim alanındaki hizmetler

Türkiye'de çocuk koruma ve eğitim hizmetleri, çocukların sağlıklı ve güvenli bir şekilde büyümelerini desteklemek amacıyla geniş kapsamlı olarak sunulmaktadır. Bu hizmetler, çocukların eğitimlerini sürdürmelerini ve topluma sağlıklı bireyler olarak katılmalarını hedeflemektedir. Eğitim hizmetleri, çocuk koruma sisteminin kritik bir unsuru olarak, çocukların geleceğe umutla bakmalarını sağlamaktadır. Bu kapsamda, çocukların refahını ve gelişimini destekleyen eğitim programları, onların daha iyi bir gelecek için gerekli donanımına sahip olmalarını amaçlamaktadır.

Türkiye'de, öğrencilerin eğitim ve öğretim kurumlarına erişimini sağlamak için çeşitli politikalar uygulanmaktadır. Öğrencilerin eğitim hayatına devam etmelerini teşvik etmek ve bu süreci tamamlamalarını sağlamak amacıyla öğrenci yerleştirme ve kayıt işlemleri etkin bir şekilde yürütülmektedir. Ayrıca, okul öncesi eğitim kurumlarına erişimi mümkün olmayan çocuklar için alternatif erişim modelleri geliştirilmekte ve yabancı öğrencilerin eğitimine yönelik özel programlar uygulanmaktadır. Eğitim sürecinde öğrenci başarısını artırmak için çeşitli faaliyetler düzenlenmektedir. Eğitsel tanılama ve yönlendirme faaliyetleri ile öğrencilerin ihtiyaçlarına uygun eğitim programları sunulmakta, kişisel, eğitsel ve mesleki rehberlik faaliyetleri yürütülmektedir. Bu kapsamda, psikososyal koruma, önleme ve müdahale hizmetleri de verilerek, çocukların eğitim sürecindeki başarısızlıkları önlenmeye çalışılmaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2024).

Fiziksel ve zihinsel dezavantajlı öğrenciler için eğitimde adalet temelli yaklaşımlar benimsenmektedir. Bu yaklaşımlar, dezavantajlı öğrencilerin akranlarından soyutlanmadan, birlikte yaşama kültürünü güçlendiren bir eğitim modelini sağlamaktadır. Özel gereksinimli çocuklar için de özel eğitim programları ve okullar bulunmakta, bu çocukların bireysel ihtiyaçlarına uygun eğitimler verilmektedir (MEB, 2024).

Erken çocukluk eğitiminin niteliği ve yaygınlığını artıracak uygulamalar hayata geçirilmektedir. Millî Eğitim Bakanlığı, erken çocukluk eğitimi konusunda çeşitli projeler yürütmekte ve bu alanda öğretmenlerin eğitimi için programlar düzenlemektedir. Bu programlar, çocukların ilkokula daha hazırlıklı başlamalarını sağlamaktadır (MEB, 2024).

Eğitim Bilişim Ağı (EBA) gibi dijital platformlar, öğrencilere dijital eğitim materyalleri ve uzaktan eğitim imkânları sunmaktadır. Dijital okuryazarlık eğitimleri ile çocukların teknolojiyi güvenli ve bilinçli bir şekilde kullanmaları sağlanmaktadır. Bu eğitimler, çocukların dijital dünyada güvenli bireyler olarak yetişmelerine katkı sağlamaktadır.

Kapsayıcı eğitim programları, engelli çocuklar da dahil olmak üzere tüm çocukların eğitim hakkından eşit bir şekilde yararlanmalarını sağlamayı amaçlamaktadır. Göçmen ve mülteci çocuklara yönelik özel programlar, dil bariyerlerini aşmak ve kültürel uyumu sağlamak için özel müfredatlar ve destek hizmetleri sunmaktadır (MEB,2015).

Millî Eğitim Bakanlığı, çocukların ve gençlerin mesleki beceriler kazanmaları için mesleki ve teknik eğitim programları düzenlemektedir. Bu programlar, çocukların iş gücü piyasasına daha hazırlıklı girmelerini ve ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarını sağlamaktadır. Genç işsizliğin oranlarını düşürmek amacıyla çeşitli istihdam destek programları da uygulanmaktadır (MEB, 2023).

Anne babalara yönelik olarak, çocukların yaş ve gelişim düzeylerine uygun beslenme, büyüme, eğitim ve oyun materyalleri geliştirilmekte ve yaygınlaştırılmaktadır. Bu materyaller, ebeveynlerin çocuklarının gelişim süreçlerini desteklemelerine yardımcı olmaktadır.

Çocuk İzlem Merkezlerinin hukuki altyapısı tamamlanmakta ve sayıları artırılmaktadır. Bu merkezler, çocukların ve ebeveynlerin ihtiyaçları doğrultusunda psiko-

sosyal destek hizmetleri sunmaktadır. Riskli ve a-tipik gelişim gösteren çocuklar için uygun gelişimsel müdahaleler, izleme ve yönlendirme faaliyetleri yapılmaktadır. Ayrıca, çocuklar arasında sağlık, sosyal medya ve hukuk okuryazarlığı artırılmaktadır.

Okullarda ve sosyal hizmet merkezlerinde sağlık, beslenme, hukuk ve sosyal medya okuryazarlığı becerilerini güçlendirecek programlar ve faaliyetler düzenlenmektedir. Bu programlar, çocukların bilinçli ve sağlıklı bireyler olarak yetişmelerine katkı sağlamaktadır (MEB, 2024).

Bağımlılıkla mücadele kapsamında, çocuklarla çalışan profesyonellerin sayısı artırılmaktadır. Çocuklara, ailelere ve çocuklarla çalışan profesyonellere yönelik bilinçlendirme çalışmaları ve eğitimler düzenlenmektedir. Bu çalışmalar, çocukların ve ailelerin bağımlılıkla mücadele konusunda bilinçlenmelerine ve korunmalarına yardımcı olmaktadır.

Çocuk koruma sisteminin etkin bir şekilde işleyebilmesi, yalnızca mevzuat, politika ve kurumsal gelişmelerle sınırlı kalmamalı aynı zamanda çocuk ve aile merkezli hizmetlerin etkili bir biçimde sunulması gerekmektedir (Karakuş ve Tekin, 2012).

STK'lar, çocukların eğitiminin yanı sıra aile eğitimi konusunda da faaliyetler göstermektedir. Ebeveynlerin, aile eğitimi konusunda bilgi sahibi olması önemlidir (Smith ve ark., 2002; akt. Özkan Kunduracı ve Tozduman Yaralı, 2021). Korunma ihtiyacı olan çocuklarının sağlıklı bir şekilde gelişmesi için temel ihtiyaçları karşılaması için aile danışmanlığı, aile terapisi ve aile ziyaretleri gerçekleştirmektedirler. Bu nedenle, derneklerin çocuk eğitimi yanında aile eğitimine de odaklanması, insanların bütüncül gelişimi için hayati öneme sahip olmaktadır.

STK'lar, çocukların eğitim hakkında bilgilendirmek, eğitim haklarının korunması ve geliştirilmesi için çeşitli çalışmalar yürütmektedir. Bu çalışmalar arasında, çocukların okula erişimini sağlamak, çocukların okulda başarılarını desteklemek, çocukların okulda karşılaştıkları sorunlara çözüm bulmak ve çocukların eğitim hakkında bilgilendirmek yer almaktadır. Çocukların eğitimle ilgili seçenekleri hakkında bilgilendirmek ve çocukların eğitimle ilgili kaynaklara erişimini sağlamak yer almaktadır. Çocuklara eğitim fırsatları sunmak adına burslar, okul malzemeleri sağlama ve yetenek geliştirme programları gibi projelerle çocukların eğitimine destek olurlar. Eğitim bursları, çocukların ekonomik

engelleri aşarak, eğitimlerine kesintisiz devam etmelerine olanak tanır. Eğitim kalitesinin artırılması, nitelikli öğretmenlerin varlığı ile mümkündür. STK'lar, öğretmenlerin mesleki gelişimlerini desteklemek amacıyla çeşitli eğitim programları düzenlemektedir. Bu programlar, öğretmenlerin pedagojik becerilerini geliştirmelerine ve çocuklara daha kaliteli eğitim sunmalarına yardımcı olmaktadır.

Bu kapsamlı hizmetler, çocukların refahını ve gelişimini destekleyerek, onların eğitim hayatlarını başarılı bir şekilde sürdürmelerini ve topluma sağlıklı bireyler olarak katılmalarını sağlamaktadır. Eğitim ve koruma hizmetlerinin etkin bir şekilde sunulması, çocukların geleceğe umutla bakmalarına ve toplumun genel refahına önemli katkılarda bulunmaktadır.

1.5.2. Sağlık alanındaki hizmetler

Sağlık hizmetlerinin yalnızca hastalıkları tedavi etmekle kalmayıp, aynı zamanda sağlığı koruma ve geliştirme amacına yönelik olarak planlanması, çocukların yaşam kalitesini artırır. Bu nedenle, çocuk sağlığı programlarının tasarım ve uygulanmasında, sağlık profesyonelleri, politikacılar ve toplumun tüm kesimlerinin iş birliği içinde çalışması gerekmektedir.

Sağlık Bakanlığı, çocuklara yönelik koruyucu sağlık hizmetlerinde çocukların eğitim ve gelişimlerine katkıda bulunmak amacıyla çeşitli programlar ve hizmetler sunmaktadır. Bu hizmetlerin erişilebilirliğinin artırılması ve kalitesinin yükseltilmesi için çalışmalar yürütülmektedir. Çocuğa yönelik ihmal, istismar ve şiddeti önlemeye yönelik programlar, tıbbi müdahale ve uygulamalar geliştirerek, risk altındaki çocuklar ve ailelerine yönelik hizmetler ile psiko-sosyal destek programları uygulanmaktadır. Bakanlık, eğitim ve sağlık kurumlarında ebeveyn rehberliğine yönelik çalışmalar da gerçekleştirmektedir. Çocukların bağımlılık yaratan davranış ve maddelerden korunmalarına yönelik tedbirler alarak, Çocuk Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi ve Eğitim Merkezlerinde (ÇEMATEM) sosyal rehabilitasyon ve uyum hizmetleri geliştirmektedir. Ayrıca, bağımlılıkla mücadele amacıyla çocuklara, ailelere ve çocuklarla çalışan profesyonellere yönelik bilinçlendirme çalışmaları ve eğitimler düzenlenmektedir (Sağlık Bakanlığı, 2015).

Günümüzde çocuk sağlığına yönelik programların temel hedefi, artık yalnızca çocuk yaşatmakla sınırlı kalmayıp, sağlık sorunlarının neden olduğu diğer olumsuzlukları önlemek

ve gidermek olmaktadır. Bu hedef doğrultusunda sağlık hizmet sunumuna eskiye oranla daha farklı ve kapsamlı bir bakış açısıyla yaklaşmak gerekmektedir (Sağlık Bakanlığı, 2024).

Çocukların uzun vadeli sağlığı ve refahı açısından kritik öneme sahiptir. Gelişimsel gerilik ve engellilik gibi uzun vadeli sağlık sorunlarının önlenmesi, toplum genelinde daha sağlıklı ve üretken bireylerin yetişmesine katkıda bulunur. Ayrıca, bu tür programların bebek ve çocuk ölümlerini azaltmada oynadığı rol, halk sağlığı açısından büyük bir kazanım sağlar.

STK'lar, çocukların sağlık durumlarını düzenli olarak kontrol etmek amacıyla sağlık taramaları düzenlemektedir. Bu taramalar, çocukların erken yaşlarda sağlık sorunlarının tespit edilmesine ve gerekli tedavilerin zamanında uygulanmasına olanak tanımaktadır. Ayrıca, aşı kampanyaları ile çocukların bulaşıcı hastalıklardan korunmaları sağlanmaktadır. Bu kampanyalar hem yerel hem de uluslararası düzeyde yürütölmekte ve çocukların bağışıklık sistemlerinin güçlendirilmesine katkıda bulunmaktadır.

Yetersiz beslenme, çocuklar için ciddi sağlık sorunlarına yol açabilmektedir. Bu nedenle, STK'lar çocukların yeterli ve dengeli beslenmelerini sağlamak amacıyla çeşitli beslenme programları yürötmektedir.

STK'lar, çocuk istismarı mağdurlarına ve ailelerine psikososyal destek ve danışmanlık hizmetleri sunarlar. Bunlar daha çok çocukların duygusal gelişimlerini desteklemek için psikolojik destek hizmetleri şeklinde gerçekleşmektedir. Bu hizmetler arasında, çocukların travma ve stresle başa çıkmalarına ve çocukların özgüvenlerini geliştirmelerine yardımcı olarak psikiyatrik destek ve grup terapisi gibi çocukların temel ihtiyaçlarının karşılanmasına, sağlıklı bir şekilde büyüme ve gelişmesine yönelik çocuklara olumlu geri bildirimler vermek, çocuklara başarı fırsatları sunmak, çocuklara liderlik fırsatları sunmak ve çocukların sosyal ilişkilerini geliştirmelerine yönelik sosyal aktivitelerle sosyalleşmesi ve sağlıklı ilişkiler kurarak destekleme çalışmaları yaparak grup çalışmaları yanında yardımcı olmak yer almaktadır. Bu durum, derneklerin çocukların sağlıklı gelişimine önemli katkı sağladığını göstermektedir.

1.5.3. Hukuk alanındaki hizmetler

Türkiye'de çocuk koruma sistemi, çocukların haklarını ve refahını korumak amacıyla çeşitli yasal düzenlemeler ve uygulamalarla desteklenmektedir. Bu sistem, ulusal ve

uluslararası mevzuata dayalı olarak çocukların korunmasına yönelik hizmetler sunar. Temel yasalar arasında Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Türk Medeni Kanunu ve 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu yer almaktadır

Ülkemizde 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında, çocukların korunması için aile mahkemeleri ve çocuk hakimleri tarafından verilen koruyucu ve destekleyici tedbirler uygulanmaktadır. Bu tedbirler, çocukların eğitim, sağlık ve bakım ihtiyaçlarının karşılanmasını içermektedir. Bu yasa, çocukların korunmasına yönelik genel hükümleri belirler ve risk altındaki çocukların desteklenmesi için gerekli önlemleri düzenler. Çocuk mahkemeleri ve Cumhuriyet başsavcılığı çocuk büroları bu kanun çerçevesinde görev yapar. Kanun, çocuğun üstün yararını koruyarak adli ve idari süreçlerde çocuk dostu yaklaşımlar benimsemektedir.

ÇKK kapsamında Adalet bakanlığı, korunmaya ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocuklar için beş ana tedbir öngörmektedir. Adli süreçlere dahil olan çocukların tekrar tekrar travma yaşamamaları için de çeşitli önlemler alınmaktadır. Bu tedbirler, suça sürüklenen çocuklar için hem koruyucu hem de önleyici özellik taşır. Tedbirler arasında danışmanlık, eğitim, sağlık, koruma ve barınma gibi unsurlar bulunmaktadır.

Çocuklar için koruyucu ve destekleyici tedbir kararları, çocuğun annesi, babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kişiler, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı birimleri veya Cumhuriyet savcısının talebi üzerine ya da yargılama sürecinde, çocuk hâkimi tarafından resen alınabilir. Soruşturma veya kovuşturma evresinde hâkim ve Cumhuriyet savcıları, adliyelerde görev yapan psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacılardan Sosyal İnceleme Raporu (SİR) hazırlanmasını ve gerekli tedbirlerin değerlendirilmesini isteyebilirler. Bu uzmanlar, yaptıkları incelemeler ve görüşmeler doğrultusunda çocuğun ihtiyaçlarına yönelik rapor hazırlayarak tedbir önerilerinde bulunabilirler.

Danışmanlık tedbiri, Millî Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ilgili birimleri ve yerel yönetimler tarafından, çocuğun bakımından sorumlu kişilere çocuk yetiştirme konusunda rehberlik etmeyi ve çocuklara da eğitim ve gelişimle ilgili sorunlarının çözümünde yol göstermeyi amaçlar. Bu tedbir, çocuğun ailesi yanında korunmasını sağlamak, çocuk hakkında verilen tedbir kararlarının uygulanması sırasında onu desteklemek veya muhtemel tedbirler hakkında bilgilendirmek amacıyla uygulanır. Danışmanlık tedbiri, bazı durumlarda tek başına riski azaltıcı bir müdahale olarak işlev

görürken, diğer durumlarda başka tedbirlerle birlikte veya onların öncesinde uygulanarak destek sağlar (Adalet Bakanlığı, b.t.).

Eğitim tedbiri, Millî Eğitim Bakanlığı ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının ilgili birimleri tarafından çocuğun bir eğitim kurumuna gündüzlü veya yatılı olarak devam etmesini sağlamak, bu şekilde eğitim alması mümkün olmayan çocuklara evde eğitim imkânı sunmak, özel eğitim gereksinimi olan çocukların ihtiyaçlarına uygun eğitim kurumlarına devam etmelerini sağlamak gibi önlemleri içerir. Ayrıca, çocukların iş ve meslek edinmeleri amacıyla meslek veya sanat kurslarına katılmalarını, meslek sahibi ustaların yanında çalışarak deneyim kazanmalarını veya kamu ya da özel sektördeki işyerlerine yerleştirilmelerini destekler. Bu tedbir, çocuğun eğitsel ihtiyaçlarına yönelik uzman personel, araç ve gereç temini, aynı zamanda ailelerine, öğretmenlerine ve okul personeline destek sağlanmasını da kapsar.

Bakım tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kişinin herhangi bir sebeple bu görevini yerine getirememesi durumunda, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri tarafından uygulanır. Bu tedbir kapsamında çocuk, resmi veya özel bakım yurduna yerleştirilir ya da koruyucu aile hizmetlerinden veya kurumun sunduğu diğer bakım hizmetlerinden faydalandırılır. Çocuğun sağlık kontrolü ve tedaviye ilişkin giderleri ise Sağlık Bakanlığı tarafından karşılanır.

Sağlık tedbiri, Sağlık Bakanlığı tarafından çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığını korumak ve tedavi etmek amacıyla gerekli olan geçici veya sürekli tıbbi bakım ve rehabilitasyonu sağlar. Ayrıca, madde bağımlısı olan çocukların tedavilerini de kapsayan bu tedbir, çocukların sağlıklı bir yaşam sürmelerine yardımcı olmayı amaçlar.

Barınma tedbiri, yaşamını sürdürebilmek için yeterli ve sağlıklı bir barınma yeri bulunmayan çocuklu ailelere veya hayatı tehlikede olan hamile kadınlar ve çocuklarına uygun barınma imkânı sağlamak amacıyla alınan bir tedbirdir. Bu tedbir kapsamında, barınma tedbiri uygulanan kişilerin talepleri üzerine kimlikleri ve adresleri gizli tutulur.

Barınma tedbiri kararı verilen kişilerin, kolluk kuvvetleri tarafından tedbiri uygulayacak kuruma teslim edilmesi durumunda, bu kişilerin önce sağlık kontrolünden geçirilmesi sağlanır. Bulaşıcı hastalığı olanların tedavisi Sağlık Bakanlığı tarafından gerçekleştirilir ve sağlık kontrolü ile tedaviye ilişkin tüm masraflar Sağlık Bakanlığı

tarafından karşılanır. Barınma tedbiri, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı ve yerel yönetimler tarafından uygulanır (Adalet Bakanlığı, b.t.).

Çocuk koruma alanında görev yapan Çocuk Adalet Merkezi uygulaması, çocuk ağır ceza mahkemesi, çocuk mahkemesi, Cumhuriyet başsavcılığı çocuk bürosu ve adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüklerinin bir arada yapılandırılmasını hedefler. Bu merkezlerde, çocuklara yönelik tüm adli işlemlerin çocuk dostu yöntemlerle gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır. Merkezde ayrıca çocuk polisi, adli tıp uzmanı, ASHB görevlisi, baro, hukuk fakültesi ve psiko-sosyal destek kliniği temsilcileri de bulunarak, çocuklara bütüncül bir hizmet sunulması sağlanmaktadır. Çocuk Koruma Kanununda öngörülen tedbirlerin uygulanması ve izlenmesi mekanizmalarının geliştirilmesi, çocuk adalet sisteminin onarıcı adalet yaklaşımıyla yeniden yapılandırılması ve adli süreçte çocuklara yönelik koruma mekanizmalarının güçlendirilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca, çocuk dostu mülakat usullerinin desteklenmesi ve adliyelerde adli görüşme odalarının sayısının artırılması gibi hususlar vurgulanmıştır (Adalet Bakanlığı, b.t.).

Aynı zamanda Adalet Bakanlığı çocuk hukuk bürosunda yapılan çalışmalar çocuk haklarının korunması ve uluslararası hukukun uygulanması açısından kritik bir rol oynamaktadır. Bu kapsamda, 25 Ekim 1980 tarihli Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukuki Veçhelerine Dair Lahey Sözleşmesi gereğince, velayet hakkının veya kişisel ilişki kurma hakkının ihlal edilmesi durumunda, mutlak ikametgahı bir sözleşmecî devlette olan ve başka bir sözleşmecî devlete kaçırılan çocukların geri iadesi veya çocuklarla yeniden kişisel ilişki kurulmasına yönelik taleplerin değerlendirilmesi, bu taleplerin ilgili Sözleşme ve 5717 sayılı Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukuki Yön ve Kapsamına Dair Kanun çerçevesinde ele alınmaktadır. 20 Mayıs 1980 tarihli Çocukların Velayetine İlişkin Kararların Tanınması ve Tenfizi ile Çocukların Velayetinin Yeniden Tesisine İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (Lüksemburg Sözleşmesi) doğrultusunda, bir sözleşmecî devlette verilen velayet kararlarının başka bir sözleşmecî devlette tanınması ve uygulanması taleplerinin değerlendirilmesi ve bu taleplerin ilgili Sözleşme çerçevesinde ele alınmaktadır. 19 Ekim 1996 tarihli Velayet Sorumluluğu ve Çocukların Korunması Hakkında Tedbirler Yönünden Yetki, Uygulanacak Hukuk, Tanıma, Tenfiz ve İşbirliğine Dair Sözleşme gereğince, çocukların kişiliklerinin veya mal varlıklarının korunmasına yönelik tedbirlerin alınması, bu koruma tedbirlerinin tanınması ve uygulanması taleplerinin değerlendirilmesi ve bu taleplerin ilgili Sözleşme çerçevesinde ele alınması, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler

Bakanlığı ile koordinasyon içinde yürütülmektedir. 24 Ekim 1983 tarihinde yürürlüğe giren 1961 tarihli Küçüklerin Korunması Konusunda Makamların Yetkisine ve Uygulanacak Kanuna Dair Lahey Sözleşmesi uyarınca, küçüklerin korunmasına ilişkin yerel adli makamlarca alınan tedbirlerin merkezi makam sıfatıyla bu hizmetler Adalet Bakanlığının Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir (Adalet Bakanlığı, b.t.).

Türkiye, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına dair uluslararası sözleşmeye taraf olarak çocuk haklarını koruma yükümlülüğünü üstlenmiştir. Sözleşme, çocukların korunması, haklarının tanınması ve ihlallerin önlenmesi konusunda temel ilkeleri belirler. Bu kapsamda, çocuk haklarının korunması için ulusal politikalar ve stratejiler geliştirilmiştir

Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocukların haklarını düzenleyen ve taraf devletleri bu hakları sağlamakla yükümlü tutan temel bir uluslararası yasal düzenlemedir. Türkiye'de çocuk koruma alanında etkin bir düzenlemenin temelini atan 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, bu hakların yerine getirilmesi ve çocukların korunması amacıyla önemli ilkeler ve hükümler içermektedir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde belirtilen haklar ve ilkelere uyumlu olarak, Çocuk Koruma Kanunu, çocukların en iyi çıkarlarını gözetme ilkesini vurgular. Kanun, çocukların sağlıklı bir çevrede büyümesini, gelişmelerini ve potansiyellerini en üst düzeyde gerçekleştirmelerini amaçlar. Ayrıca, çocukların fiziksel, duygusal ve psikolojik bakımdan korunması, eğitim haklarının güvence altına alınması, ayrımcılığa karşı korunma gibi temel prensiplere odaklanır (Öztürk, 2022).

Çocukların korunması için gereken tedbirlerin alınması, uluslararası hukuk tarafından da teminat altına alınmıştır. Çocuk Hakları Sözleşmesi, her çocuğun korunması için devletin gerekli önlemleri almasını zorunlu kılmaktadır. Anayasa da benzer şekilde, devletin aileyi korumak ve güçlendirmek için gerekli tedbirleri almasını ve özellikle risk altında olan dezavantajlı çocukların korunması için gerekli önlemleri almasını öngörmektedir (Karataş, 2020). Çocuk Hakları Sözleşmesi, tüm çocukların güvenliği ve refahı için devletlerin sorumluluklarını net bir şekilde belirtirken, anayasa da aile yapısının korunması ve özellikle dezavantajlı durumdaki çocukların desteklenmesi için devletin aktif rol almasını gerektirmektedir.

STK'lar, çocukların hukuki haklarını korumak ve adalete erişimlerini sağlamak için hukuki danışmanlık, hak savunuculuğu, yasal destek hizmetleri gibi çocukların hukuki haklarını korumak ve adalete erişimlerini sağlamak için kapsamlı programlar yürütmektedir. STK'lar, çocuk haklarının korunması ve geliştirilmesi için hak savunuculuğu faaliyetleri yürütmektedir. Bu faaliyetler, çocukların haklarının ihlal edilmesini önlemek ve çocuk hakları konusunda farkındalık yaratmak amacıyla yürütülen kampanyalar ve lobi çalışmalarıdır.

Sivil toplum kuruluşları, çocuklara hukuki destek sağlamaktadır. İstismara uğramış çocukların haklarını savunur ve mahkeme süreçlerinde rehberlik yaparak aynı zamanda, çocuk haklarıyla ilgili yasal düzenlemelerin geliştirilmesi için savunuculuk faaliyetlerinde bulunmaktadırlar Çocuk istismarı ve koruma konularında araştırmalar yapmak ve bu araştırmalar, etkili programlar geliştirmek ve toplumu bilgilendirmek amacıyla kullanılmaktadır.

1.5.4. Bakım alanındaki hizmetler

Ülkemizde uygulanmakta olan çocuk koruma sisteminde farklı bakım türleri bulunmaktadır. Türkiye’de uygulanan koruma sistemi çerçevesinde çocuk bakım modellerinin daha iyi anlaşılabilmesi için incelenmesi önem taşımaktadır.

1.5.4.1. Çocuğun aile ortamında bakımı ve korunması

Çocuk koruma sisteminde çocuğun ailesinin yanında temel ihtiyaçlarının karşılanması, sağlıklı bir şekilde büyümesi ve gelişmesi için en uygun ortam olması nedeniyle önemlidir. Bu duruma karşın, birçok aile farklı nedenlerle çocuğunun temel ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır, Çocuğun ailesi tarafından korunmasının gerçekleştirilemediği durumlarda, aileye yönelik psikolojik, sosyal ve ekonomik gibi destekleyici hizmetlerle çocuğun ailesinin içinde korunmasının sağlanması öncelikli olarak sağlanmalıdır. Çocuğun ailesi yanında temel gereksinimlerinin karşılanamadığı ve korunmadığı durumlarda aileye yönelik sosyal, ekonomik ve psikolojik yönden destekler verilmesi, çocuğun aile dışında korunması en son olarak düşünülmelidir (Beter, 2010). Bunun gerçekleşmesi için çocuğun ailesi yanında kalmasına yönelik destekleyici sosyal ve hukuki düzenlemeler ile ailenin güçlendirilmesini amacıyla müdahaleler gerekli olmaktadır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS), çocukların sağlıklı gelişimini sağlamak amacıyla yeterli yaşam standartlarına ulaşma hakkını içeren temel bir uluslararası metindir. Sözleşmenin 27. maddesi, bu hakkın tanınmasını ve uygulanmasını sağlamaktadır. Bu madde, ülkelerin kendi ekonomik ve sosyal durumlarına uygun olarak, ebeveynlere ve çocuğun bakımından sorumlu diğer kişilere, çocukların sağlıklı bir şekilde gelişimi hakkı için gerekli desteği sağlamayı taahhüt etmektedir. İhtiyaç halinde, özellikle beslenme, giyim ve barınma gibi temel ihtiyaçların karşılanması için maddi yardımlar ve destek programları uygulama zorunluluğunu getirmektedir (Uğur, 2018). Çocukların haklarına ve ihtiyaçlarına duyarlı bir toplum oluşturmak için çocuk koruma politikalarının etkin bir şekilde uygulanması ve izlenmesi için kritik öneme sahiptir.

Korunma ihtiyacı olan çocuklar gibi dezavantajlı gruplara yönelik olarak ASHB çeşitli sosyal destek programları sunmaktadır. Bu programlardan biri olan Sosyal ve Ekonomik Destek (SED) programı, çocukların aile içinde korunmasını hedeflemektedir. Bu bağlamda, ekonomik nedenlerle temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanan ailelere destek sağlanmakta ve çocukların ihtiyaçlarının belirli bir süre boyunca maddi yardım ve psikososyal destekle karşılanması amaçlanmaktadır (TC. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2020). 2015 yılında çıkarılan 29284 sayılı SED Hizmetleri Hakkında Yönetmelik, SED hizmetlerinin usul ve esaslarını düzenlemektedir. Bu yönetmelik, SED hizmetlerinin nasıl uygulanacağı, kimlerin bu hizmetlerden yararlanabileceği ve hangi kriterlere göre yardım sağlanacağı gibi konuları detaylandırmaktadır (Öztürk, 2022).

Ailelerin çocuklarını daha iyi koşullarda yetiştirmelerine olanak tanırken bu programların iyileştirilmesi, sürdürülebilirliği ve etkinliği, çocukların bakımlarını sağlayacak destek unsurlardan biridir.

Koruma altındaki çocuklara yönelik olarak, akrabalar, arkadaşlar veya komşular tarafından sağlanan bakım ve koruma türü, enformel bakım olarak adlandırılmaktadır. Bu bakım türü, daha çok geleneksel toplumlarda yaygın olmasına rağmen, gelişmiş ülkelerde de koruma altındaki çocukların sorunlarını en aza indirme amacıyla giderek yaygınlaşmaktadır. Enformel bakım, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında yasal düzenlemelere tabidir (Doğru ve ark., 2015; akt. Günenç, 2020). Bu tür bakım, çocukların tanıdıkları ve güvendikleri kişilerle birlikte yaşamalarını sağlar, böylece çocukların

travmatik deneyimler yaşamadan güvenli ve sevgi dolu bir ortamda büyümelerine olanak tanır.

1.5.4.2. Koruyucu aile

Koruyucu aile kavramı, çocuğun ailesi yanında bakımının ve korunmasının mümkün olmadığı durumlarda veya aile içinde ihmal ya da istismar yaşandığında devreye girer (Meese, 2010; akt. Öztürk, 2022). Bu durumda devlet tarafından koruma altına alınan ve evlatlık verilmesi mümkün olmayan çocukların kısa ya da uzun süreli bakımı ve korunması, uygun bir aile ya da kişilerin sorumluluğuna verilir. Koruyucu aile uygulamasında, çocuk ile koruyucu aile arasında soy bağı oluşması söz konusu değildir (Doğru ve ark., 2015; akt. Günenç, 2020). Devlet, koruyucu aileye her ay düzenli olarak nakdi ödeme yapar. Bu uygulama, genellikle refah düzeyi yüksek ülkelerde daha yaygın olarak görülmektedir (Boztilki, 2016). Koruyucu aile sistemi, çocukların güvenli ve destekleyici bir ortamda büyümelerini sağlamak için önemli bir yaklaşımdır.

Ülkemizde 2012 yılında 28497 sayılı Sayılı Resmî Gazetede Yayımlanan Koruyucu Aile Yönetmeliğine göre koruyucu aile modelleri;

1.5.4.2.1. Akraba veya yakın çevre koruyucu aile modeli

Akrabalardan veya çocuğun günlük çevresindeki bakıcı, komşu gibi tanıdık kişilerden vasi ya da veli dışında eğer istenirse, temel ebeveynlik eğitimi almış kişiler veya aileler tarafından sağlanan bakımı ifade etmektedir.

1.5.4.2.2. Geçici koruyucu aile modeli

Acil korunma ihtiyacı olan, henüz hizmet planı yapılmamış veya resmi kuruluş bakımına alınmamış, ya da belirlenen hizmet modelinden çeşitli sebeplerle faydalanamamış çocuklar için, temel ebeveynlik eğitimini almış ve Koruyucu Aile Birinci ve İkinci Kademe Eğitimi sertifikasına sahip uzman kişiler veya aileler tarafından sunulan, kısa süreli olarak birkaç gün ile bir ay arası bakımı ifade etmektedir.

1.5.4.2.3. Süreli koruyucu aile modeli

Kendi ailesinin yanına yakın bir zamanda dönmeleri mümkün olmayan veya kalıcı olarak bir aile ortamına yerleştirilemeyen çocuklara, özellikle temel ebeveynlik eğitimini

almış ve Koruyucu Aile Birinci Kademe Eğitimine tabi tutulmuş bireyler veya aileler tarafından sunulan bakımı ifade etmektedir.

1.5.4.2.4 Uzmanlaşmış koruyucu aile modeli

Özel ihtiyaçları ve zorlukları olan çocuklara destek olabilecek, lisans düzeyinde eğitim almış bireyler veya en azından bir eşin ilköğretim düzeyinde olduğu, temel ebeveynlik eğitimi, Koruyucu Aile Birinci ve İkinci Kademe Eğitimleri almış kişiler ve ya aileler tarafından sağlanan bakım şeklinde tanımlanmaktadır.

2022 Aralık sonu itibarıyla koruyucu aile hizmetinden faydalanan, toplam 7.439 koruyucu aile yanında 9.011 çocuk bulunmaktadır (ASHB, 2023). Koruyucu Aile Yönetmeliği çerçevesinde, kurum bakımı altında olan çocuklardan her ay koruyucu aile yanına yerleştirilebilecek çocuklarla ilgili, kimlik bilgilerini koruma kararı alınma gerekçelerini içeren bir liste ile birlikte, sağlık durumu, psikososyal ve fiziksel gelişimlerini yansıtan S'larını düzenli aralıklarla İl Müdürlüklerine iletmekle yükümlüdürler (Koruyucu Aile Yönetmeliği, 2012; akt. Hüseyinoğlu, 2017).

1.5.4.3. Evlat edinme

Çocuk koruma sisteminde sosyal hizmet disiplininde uygulanan yöntemlerden biri de evlat edinmedir. Bu kapsamda, çocuklar evlat edinme sürecinden önce, evlat edinme ailesine yerleştirilmeden bir yıl boyunca izlenir. Bu süreçte çocuğun bakımı ve gelişimi yakından takip edilir, aynı zamanda çocuk ile ailesi arasındaki bağın güçlendirilmesi amacıyla danışmanlık ve rehberlik hizmetleri sunulur. Evlat edinme hizmetinden faydalanan çocuk sayısı ise; 2022 Kasım ayı itibarıyla toplam 18.860'tır (ASHB, 2023).

Evlat edinme sürecinde, evlat edinilmeye hiçbir engel bulunmayan çocuğun ve ailenin belirlenmesi, evlat edinme sürecine hazırlığın gerçekleştirilmesi, çocuğun desteklenmesinin gerçekleştirilmesinin ardından çocuk ve aile arasında hukuksal bağ sağlanması yoluyla evlat edinme ile ailenin yanına yerleştirilme süreci sonrasında olması gereken hizmetlerin genelini kapsamaktadır. (Baden, Wiley, O'Brien, & Zamostny, 2003; akt. Öztürk, 2022). Bu yöntemde nüfus kayıtlarına geçen çocuk aileye ait soyadını alarak aile mirasından hak sahibi olmaktadır (Öztürk, 2022).

Ülkemizde Türk Medeni Kanunu'nda evlat edinme konusuna yönelik hükümler belirtilmektedir. Kanuna göre evlat edinme işlemlerinde çocuğun rızasına başvurularak ve yüksek yararı gözetilerek süreç yürütülmektedir (Türk Medeni Kanunu, 2001). Uluslararası düzeyde evlat edinme sürecinde ise Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinme Konusunda İşbirliğine Dair Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun (2004) düzenlemeler geçerli olmaktadır. Böyle bir durumda bağlı olduğu ülkeye yerleştirme şartlarının değerlendirilmesinin ardından uluslararası evlat edinme çocuğun üstün yararı göz önüne alınarak uygun şartlarda evlat edinme işlemleri çocuğun bağlı olduğu devletin yetkili kurumlarınca gerçekleştirilebilmektedir.

Aile odaklı hizmetlerin uygun olmadığı durumlarda, çocuklar aile ortamına en yakın ve planlı bir şekilde kurum bakım modellerinden birine yerleştirilir. Günümüzde kurum bakım hizmetlerinin öncelikli amaçları, çocukların aile bağlarını korumak ve mümkünse ailelerine geri dönmelerini sağlamak, çocukların çok yönlü bakım ve gelişim ihtiyaçlarını karşılamak ve kuruluş bakımından sonra etkin bir şekilde hayata hazırlamaktır (ASHB, 2023).

1.5.4.4. Kurum bakımı

Türkiye'de korunma ve bakım altına alınma, çocukların kendi aileleri yanında bakımlarının mümkün olmadığı durumlarda başvuru son çare olarak kabul edilmektedir. Ülkemizde koruma altına alınan çocuklar ilk olarak koruyucu aile ve evlat edindirme hizmetlerinden yararlanması aile odaklı hizmet politikası gereğince öncelikli olmaktadır. Bu yaklaşımla, çocukların güvenli bir aile ortamında büyüme ve gelişmelerinin sağlanması esas alınmaktadır. Bu doğrultuda aile odaklı bakım hizmetlerinden yararlanan çocukların oranında da önemli ölçüde artış olmuştur. Koruyucu aile hizmetlerinden yararlanan çocuk sayısı 2000'li yılların başında %2 iken günümüzde %40 a yaklaşmıştır.

Kurum bakımı altındaki çocukların, kurumdan ayrıldıktan sonra bağımsız bir şekilde yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli bilgi, beceri ve destekleri edinmeleri büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda, kurum bakımında yürütülen destek çalışmalarının yanı sıra, kurum bakımı sonrası hayata hazırlık programları da önemli bir rol oynamaktadır. Kurum bakımı sonrası hayata hazırlık programları, çocukların öz bakım, sosyal yaşam, mesleki gelişim ve yaşam becerileri gibi konularda bilgi ve beceri edinmelerini amaçlamaktadır. Bu programlar, çocukların kurumdan ayrıldıktan sonra karşılaşılabilecekleri zorluklara karşı

hazırlıklı olmalarını ve bağımsız yaşamlarına başarılı bir şekilde uyum sağlamalarını sağlamaktadır. Bununla birlikte hem çocuklara hem de çocuk koruma alanında görev yapan meslek elemanlarına ASHB tarafından rehberler hazırlanmış, bu çerçevede ayrıca kurum bakımı sonrası içinde süreç takibi ve destekleme amaçlı sistemler geliştirilmiştir. 2022 Yıl Sonu Verileri Çocuğa Yönelik Hizmetler Sayı Kuruluş Bakımı Altında Bulunan Çocuk sayısının 14.141 olduğu görülmektedir (ASHB, 2023).

Kurum bakımı hizmeti kapsamında üç kuruluş modeli bulunmaktadır.

1.5.4.4.1. Çocuk evleri

Korunma ihtiyacı olan çocukların aile ortamında bakımlarının sağlanmasını amaçlayan, her ilin sosyal, kültürel ve fiziksel yapısına uygun olarak kurulan, 5-8 çocuk kapasiteli yatılı ev tipi mesken niteliğinde sosyal hizmet birimleridir. Daha çok bulunduğu ilin merkezinde okul ve hastane gibi çocuk yetiştirmeye uygun bölgelerde bulunmaktadır.

İlk olarak 2000 yılında Ankara'da pilot olarak uygulanan çocuk evi hizmeti alınan olumlu geri bildirimler doğrultusunda 2005 yılından itibaren yaygınlaştırılmıştır. 2022 yıl sonu verilerine göre çocuk evi kuruluş sayısı 1187, çocuk evinde bakılan çocuk sayısı ise 5851 olarak bakanlık tarafından belirtilmiştir (ASHB, 2021).

Çocuk evleri, çocukların yaşlarına, gelişim seviyelerine ve ihtiyaçlarına göre gruplandırılarak hizmet sunmaktadır. Aynı evde kalacak en küçük ve en büyük çocuk arasındaki yaş farkı en fazla 3 yıl olabilir. Ancak kardeş çocuklar için bu yaş farkı kuralı uygulanmaz. Çocuk evlerinde eğitim hizmetlerinin yanı sıra psikolojik destek, rehberlik, aile danışmanlığı, spor ve sanat faaliyetleri gibi hizmetler sunularak çocukların büyüme ve gelişimlerine önemli katkılar sağlanmaktadır. Böylece koruma altındaki çocukların topluma uyum sağlamaları ve topluma kazandırılmaları hedeflenmektedir (Karataş, 2020). Bu geniş yelpazede sunulan hizmetler, çocukların sadece temel ihtiyaçlarını karşılamakla kalmayıp, aynı zamanda onların toplumsal hayata daha iyi uyum sağlamalarını ve kendilerini topluma kazandırmalarını amaçlamaktadır. Bu bağlamda çocuk evleri, koruma altına alınan çocukların sağlıklı bireyler olarak topluma kazandırılmasında çok önemli bir rol oynamaktadır. Bu hizmetler, çocukların kendilerine güvenen, yetenekli ve topluma katkıda bulunabilecek bireyler olarak yetişmelerine yardımcı olmaktadır.

1.5.4.4.2. Çocuk evleri sitesi

Korunmaya ihtiyaç duyan çocukların, aile sıcaklığında ve güven ortamında bakımlarının karşılandığı, aynı yerleşkede bulunan birden fazla ev tipi sosyal hizmet biriminden oluşan kuruluşlardır. Bu merkezde, çocuklar sadece bakım almakla kalmaz, aynı zamanda arkadaşlık, komşuluk, mahalle gibi kavramlarla toplumsal normları ve adetleri öğrenerek, ahlaki değerlere uygun bir şekilde toplumla iç içe yaşamının gerekliliklerini deneyimlerler.

Merkezin temel amacı, çocuklara toplumsal hayata etkin katılım sağlayarak, arkadaşlık ilişkileri kurmalarını, komşuluk ilişkilerini öğrenmelerini ve toplumlarına güvenle ve umutla bakabilmeleri amaçlanmaktadır. Çocuklar, kendi özgüvenlerini kazanırken, etkileşimde bulunarak fiziksel, duygusal, sosyal ve bilişsel gelişimlerini ve becerileri desteklenerek gelecekte sağlıklı bireyler olarak yetiştirmeleri amaçlanmaktadır. Türkiye genelinde 2022 yıl sonu verilerine göre çocuk evleri siteleri kuruluş sayısı 113 ve çocuk sitelerinde bakılan çocuk sayısı 6699 olduğu bakanlık verilerinde belirtilmiştir.

1.5.4.4.3. Çocuk ihtisas evleri

Çeşitli nedenlerle korunma ve bakıma ihtiyaç duyan çocuklar için özel olarak tasarlanmış, uzmanlaşmış bakım hizmetleri sunan kuruluşlardır. Bu evler, çocukların özel ihtiyaçlarına ve durumlarına yönelik uzmanlık gerektiren durumlar için tasarlanmıştır. Çocuk ihtisas evleri, genellikle belirli sağlık sorunları, engeller veya özel ihtiyaçları olan çocuklara yönelik uzman bakım ve destek sunar. Bu çocuklar, sağlık durumlarına uygun bir şekilde bakılmak üzere bu evlere yerleştirilebilmektedirler.

Çocuk ihtisas evleri, çocukların eğitim ve gelişim ihtiyaçlarını karşılamak üzere özel programlar ve hizmetler sunar. Bu, özel eğitim, terapi, psikososyal destek ve diğer gelişim odaklı faaliyetleri içermektedir. Bazı durumlarda, çocuk ihtisas evleri, ailelere çocuklarına yönelik bakım konusunda destek ve rehberlik hizmetleri de sunabilir. Bu, aileleri çocuklarının bakımında daha etkin bir şekilde rol almalarına yardımcı olmaktadır. Travmatik deneyimler yaşamış veya özel tedavi gerektiren durumlarla karşılaşmış olan çocuklar için çocuk ihtisas evleri, rehabilitasyon ve tedavi hizmetleri sunarak sağlıklarını iyileştirmeye çalışmaktadır.

Çocuk ihtisas evleri, genellikle devlet destekli veya sivil toplum kuruluşları tarafından işletilen kuruluşlardır. Bu evler, çocukların güvenli, sevgi dolu bir ortamda büyümelerini ve gelişmelerini desteklemeyi amaçlamaktadır

2022 yıl sonu verilerine göre İhtisaslaştırılmış çocuk evleri sitesi kuruluş sayısı 65, bakılan çocuk sayısı 1591 olarak bakanlık verilerinde belirtilmiştir. (ASHB, 2023).

Korunma ihtiyacı olan çocukların çok yönlü gelişimlerini desteklemek amacıyla çocuk evleri ve çocuk evleri siteleri Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi (ÇEKOM) tarafından yurt çapında illerde planlaması, açılış ve işleyişine ilişkin her türlü işlem ve harcamaların yapılmasını, takibini, denetlenmesini, çocuk evine kabulü yapılacak çocukların belirlenmesini, çocukların uyumuna yönelik çalışmaların yürütülmesi ile çocuk evleri arasındaki koordinasyonu sağlamak amacıyla oluşturulan merkezlerdir.

1.5.4.4.4. Çocuk evleri koordinasyon merkezi

Çocuk evlerinin illerde planlanmasını, açılış ve işleyişine ilişkin her türlü işlem ve harcamaların yapılmasını, takibini, denetlenmesini, çocuk evine kabulü yapılacak çocukların belirlenmesini, çocukların uyumuna yönelik çalışmaların yürütülmesi ile çocuk evleri arasındaki koordinasyonu sağlamak amacıyla oluşturulan merkezlerdir. Bu merkezlere bağlı kurumlarda uygulanan programların çocukların yaş ve gelişim dönemleri ile ihtiyaç durumları doğrultusunda etkin olarak uygulanmasını sağlayacak biçimde yaygınlaştırılması önem taşımaktadır (ASHB, 2023).

Ülkemizde, çocuklara yönelik bakım hizmetlerinde yurt tipi kurumlardan ev tipi kurumlara geçiş, olumlu bir gelişme olarak kabul edilmektedir. Bu değişim, kurum bakımında olan çocuklara aile ortamına daha yakın bir yaşam düzeni sunmayı amaçlamaktadır. Böyle bir düzenlemenin, çocukların kişilik gelişimleri üzerinde olumlu etkiler yaratabileceği düşünülmektedir (Başar, 2023). Ayrıca, çocukların kendilerini daha güvende hissetmelerini sağlayan bu ortamlar çocukların sosyal becerilerini geliştirmelerine ve daha sağlıklı ilişki kurma yetilerini artırmalarına yardımcı olabilir.

Ev tipi kurumlarda çocuklara sunulan hizmetlerin kalitesini artırmak için, sosyal hizmet, psikoloji, çocuk gelişimi gibi meslek elemanlarının sayılarının artırılması gerekmektedir. Bu meslek elemanlarının, çocuklarla çalışma konusundaki uzmanlıklarını

geliştirmeleri ve eğitim alanlarına uygun görevleri yerine getirmeleri, çocuklara yönelik hizmetlerin etkinliği açısından kritik bir öneme sahiptir (Yıldırım, 2017). Bu durum, her çocuğa daha fazla bireysel ilgi gösterilmesini ve çocukların ihtiyaçlarına daha uygun ve nitelikli hizmetler almalarını sağlayabilir.

Korunma ihtiyacı bulunan çocuklarla çalışan meslek elemanlarının, sosyal hizmet uzmanları gibi yetkin kişiler olması, çocuklar için yazılan SİR'lerin bu alandaki uzmanlık gereksinimlerine uygun olarak hazırlanmasını sağlar. Sosyal hizmet uzmanları, çocukla ilgili her aşamada müdahalelerde bulunabilirler (Yaman ve Tuncay, 2020). Bu uzmanların varlığı, çocukların ihtiyaçlarının doğru bir şekilde değerlendirilmesini ve uygun hizmetlerin sağlanmasına etkilidir. SİR'lerin profesyonelce hazırlanması, çocukların psikososyal, fiziksel ve duygusal durumlarının kapsamlı bir şekilde ele alınmasına olanak tanır. Sosyal hizmet uzmanları, çocukların gelişim sürecinde karşılaşılabilecekleri zorlukları öngörerek, gereken destekleri zamanında ve etkili bir şekilde sunabilirler. Bu sayede, korunma altındaki çocukların sağlıklı ve güvenli bir ortamda büyümeleri sağlanırken, onların topluma uyum süreçleri de desteklenmiş olabilir.

1.6. Çocuğun Korunmasında Sosyal Hizmet Uygulamaları

Çocukların gelişim dönemlerine göre biyopsikososyal sağlığının korunamaması veya kötü muameleye maruz kalması gibi durumlarda, bakım ve korunma gereksinimleri ortaya çıkabilmekte ve bu durum, çocuğun üstün yararı doğrultusunda sosyal hizmet müdahalesini gerektirmektedir. Sosyal hizmet müdahalesi, çocuğun kendi ailesinde veya başka bir aile ortamında güvenli ve destekleyici bir şekilde büyümesini ve gelişmesini sağlamak için yapılan çalışmaları kapsar. Bu çalışmalar, çocuğun ihtiyaçlarının değerlendirilmesi, ailenin güçlendirilmesi, çocuğun korunması veya yetiştirilmesi için uygun bir ailenin bulunması gibi çeşitli şekillerde olabilir.

Sosyal hizmet, bireylerin ve toplulukların refahını artırmak amacıyla uygulanan çok yönlü bir müdahale disiplini. Bu disiplin, insan hakları temelli bir yaklaşımla hareket eder ve teorik bilgiyi pratik uygulamalarla bütünleştirir. Sosyal hizmet uzmanları, toplumun çeşitli kesimlerine yönelik planlı değişim programları yürüterek, insan haklarının korunması ve geliştirilmesi için çalışır. (Tuncay ve Akbaş, 2008; akt. Öztürk, 2022). İnsan haklarının yalnızca teorik bir kavram olarak değil, aynı zamanda uygulanabilir bir pratik olarak ele

alınması, sosyal hizmetin etkinliğini artırır. Sosyal hizmet müdahaleleri, bireylerin yaşam koşullarını iyileştirmeyi, toplumsal eşitsizlikleri azaltmayı ve bireylerin haklarına saygı gösterilmesini sağlamayı amaçlar. Bu açıdan bakıldığında, sosyal hizmet hem bireysel hem de toplumsal düzeyde önemli bir etki yaratma potansiyeline sahiptir.

Sosyal hizmet, bireyin, ailenin ve toplumun sosyal sorunlarını çözmek, iyileştirmek ve geliştirmek için yapılan profesyonel bir yardım hizmetidir. Çocuk koruma, sosyal hizmetin önemli bir alanıdır ve korunma ihtiyacı olan çocukların temel ihtiyaçlarının karşılanmasını, sağlıklı bir şekilde büyümesini ve gelişmesini amaçlamaktadır.

Sosyal hizmet uzmanlarının çocukları koruma konusunda dört temel görevi bulunmaktadır: Çocukların kötü muamele ve ihmale maruz kalmasını önlemek; ihtiyaç sahibi çocukların refahını korumak ve geliştirmek; mahkeme tarafından talep edildiğinde çocuğun durumunu araştırmak ve bir çocuğun yaşadığı veya ciddi zarar görmesi muhtemel olduğu yönündeki bilgileri araştırarak çocuğun refahını korumak ve geliştirmek için herhangi bir önlem alınması gerekip gerekmediğine karar vermektir (Preston Shoot, 2007). Sosyal hizmet uzmanlarının bu görevleri, çocuk koruma sisteminin etkinliğini ve başarısını belirleyen temel unsurlardır. Bu profesyonellerin yaptığı çalışmalar, çocukların güven ortamında büyümeleri ve desteklenmelerini sağlamak açısından hayati önem taşır.

Sosyal hizmet uzmanları, çocuk koruma sisteminde multidisipliner yaklaşımlarla çalışan önemli profesyonellerdir. Claiborne'ın (2004) vurguladığı gibi, bu uzmanlar çocuk koruma alanında temel meslek elemanlarıdır ve bu alanda geniş bir yelpazede görev yaparlar. Sosyal hizmet disiplini, sivil toplum kuruluşları aracılığıyla bireyler ve toplumlarla çalışmayı, politika üretmeyi ve uygulamayı, ayrıca vaka çalışmalarını içerir. Korunma ihtiyacı olan çocukların haklarına erişimini sağlamak için mikro, mezzo ve makro düzeylerde çeşitli müdahaleler gerçekleştirir. Mikro düzeyde bireysel vakalarla ilgilenirken, mezzo düzeyde aile ve küçük gruplarla çalışırlar. Makro düzeyde ise toplumsal değişim ve politika geliştirme faaliyetlerine katılırlar. Bu kapsamda, önleyici, rehabilite edici, koruyucu ve savunuculuk çalışmaları yaparak çocukların refahını artırmayı hedeflerler. (Cemlyn & Briskman, 2003; akt. Öztürk, 2022). Bu multidisipliner yaklaşımlar, çocukların daha sağlıklı ve güvenli bir ortamda büyümelerini sağlamak için kritik öneme sahiptir. Bu çalışmalar, çocuk koruma sisteminin etkinliğini artırarak, çocukların haklarına erişimini ve refahını sağlamakta önemli bir rol oynar.

1.6.1. Mikro düzeyde sosyal hizmet

Çocuk koruma alanında mikro düzeyde sosyal hizmet, doğrudan çocuklara ve ailelerine hizmet sunan sosyal hizmet uzmanları tarafından yürütülmektedir. Bu uzmanlar, korunma ihtiyacı olan çocukların kişisel ve sosyal sorunlarını çözmek için birebir destek sağlar ve çocukları içinde bulundukları çevrede değerlendirerek karşılaştıkları sorunları çocuğun üstün yararına olacak şekilde çözmeyi amaçlarlar (Yavaşca, 2021). Ailelerle yakından çalışarak, çocukların sağlıklı gelişimini destekleyecek müdahalelerde bulunurlar.

Bire bir yardım etme yaklaşımı, çocukların gereksinimlerini ve sorunlarını derinlemesine anlamayı ve bu sorunlara uygun çözümler üretmeyi amaçlamaktadır. Bu yaklaşımda, sosyal hizmet uzmanı, çocukla düzenli olarak görüşmeler yapar ve bu görüşmelerde çocuğun ihtiyaçlarını ve sorunlarını belirlemeye çalışır. Çocuğun ihtiyaçları ve sorunları belirlendikten sonra, sosyal hizmet uzmanı müracaatçı çocuk ve/veya ailesi ile bu sorunları çözmek için bir plan geliştirir.

Çocukların sorunlarını çözmek için, yalnızca bireysel düzeyde müdahale etmek yeterli değildir. Çocukların çevresi ile olan etkileşimlerini de dikkate almak ve bu etkileşimleri olumlu yönde değiştirmek gerekir.

Bu alandaki mikro düzey sosyal hizmet müdahalesi, sosyal hizmet uzmanlarının çocukları kendi ihtiyaçlarına göre güçlendirme ve danışmanlık yapma sürecidir. Uzmanlar, çocuklara duygusal destek sağlamak, bilgi ve beceriler kazandırmak amacıyla eğitsel programlar sunar. Aynı sorunları yaşayan diğer çocuklarla bir araya gelerek destek ve bilgi paylaşımı yapabilecekleri grup çalışmaları düzenler. Sosyal hizmet uzmanları, bağlantı kurucu rolüyle vaka yönetimi yaparak çocukları gerekli kaynaklarla buluşturur. Bu müdahaleler, korunma ihtiyacı olan çocukların yaşam kalitesini artırmak ve onları topluma kazandırmak için önemlidir (Duyan, 2003). Bu bağlamda, sosyal hizmet uzmanları çocukların duygusal ve psikolojik ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak, onlara destekleyici ve güçlendirici hizmetler sunar. Eğitsel programlar aracılığıyla çocukların kendilerini geliştirmelerine olanak tanır ve onlara gerekli bilgi ve becerileri kazandırır.

Mikro düzeyde, sosyal hizmet uzmanları çocuk koruma sisteminde, çocuklara yaşadıkları travma ve stresle başa çıkmalarına, duygusal gelişimlerini desteklemelerine, akademik başarılarını artırmalarına ve sağlıklı ilişkiler kurmalarına yardımcı olabilir. Sosyal

hizmet uzmanları, mikro düzeydeki müdahaleler yoluyla çocuk koruma sisteminde temel ihtiyaçlarının karşılanmasını, sağlıklı bir şekilde büyümesini ve gelişmesini desteklemektedir. Bu yaklaşım, korunma ihtiyacı olan çocukların kendi yaşamları üzerinde kontrol sahibi olmalarını ve topluma aktif bir şekilde katılmalarını destekler.

1.6.2. Mezzo düzeyde sosyal hizmet

Korunma çocuklara ve ailelerine yönelik mezzo düzeyde sosyal hizmet, ailelerin ve diğer küçük grupların güçlendirilerek desteklenmesi, aile ve gruplar arasında işbirliğini güçlendirilerek bilgi alışverişini sağlamak ve ortak çözümler üretmek için yürütülür. Çocukların aile içi ve sosyal ilişkilerinin geliştirilmesi, korunma ihtiyacı olan çocukların topluma uyumunun ve katılımının sağlanması adına yapılan çalışmaları kapsamaktadır (Yavaşca, 2021).

Korunma ihtiyacı olan çocuklar ve ailelerine yönelik mezzo düzeyde sosyal hizmet, ailelerin ve diğer küçük grupların güçlendirilmesini amaçlar. Bu hizmet, aileler ve gruplar arasındaki iş birliğini artırarak bilgi alışverişini teşvik eder ve ortak çözümler üretir. Çalışmalar, çocukların aile içi ve sosyal ilişkilerini geliştirmeyi, korunmaya ihtiyacı olan çocukların topluma uyum sağlamalarını ve topluma katılmalarını hedeflemektedir. (Yavaşca, 2021). Ayrıca, korunma ihtiyacı olan çocukların topluma entegrasyonu, onların gelecekte daha bağımsız ve üretken bireyler olmalarını sağlar. Bu tür çalışmalar, toplumsal refahı artırırken aynı zamanda sosyal adaleti de destekler.

Çocuk koruma alanında uygulanan sosyal hizmet ile korunma ihtiyacı olan çocuk ailelerinin ihtiyaçları belirlenerek bu ihtiyaçları doğrultusunda aile destek programları hazırlanır. Bu doğrultuda ebeveynlik eğitimi, aile terapisi gibi aile ve diğer paydaşlara yönelik eğitim ve danışmanlık hizmetleri, çeşitli grup çalışmaları düzenlenebilir. Bu gruplar ile bilgi ve deneyim paylaşımı, duygusal destek ve sosyalleşme gibi amaçlarla yürütülebilir. Ayrıca korunma ihtiyacı olan çocuk ve ailesi için ekonomik destek ve farkındalık yaratacak bilgi ve beceriler kazandırılarak sorunların çözümüne yönelik hizmetler yer alır.

Çocuk koruma sisteminin mezzo düzeyinde çalışan sosyal hizmet uzmanları, korunma ihtiyacı olan çocuklar, aileleri ve diğer paydaşlar arasında bağlantılar kurarak kaynakların yönetimini sağlar. Bu uzmanlar, kolaylaştırıcı rolü üstlenerek danışmanlık yapar ve çocukların sağlıklı bir şekilde büyüüp gelişmelerine destek olmak amacıyla eğitim

süreçlerini yönlendirirler (Duyan, 2003). Bu durum aile içindeki dinamikleri ve çocukların gelişimsel ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak hem çocukların hem de ailelerin güçlenmesine katkı sağlar.

1.6.3. Makro düzeyde sosyal hizmet

Çocuk koruma alanında makro düzeyde sosyal hizmet, çocukların yaşamlarını iyileştirmek için, sosyal politikaların ve hizmetlerin geliştirilerek yaygınlaştırılması, toplumda farkındalık yaratılması ve çocukların haklarının korunması ve savunuculuk faaliyetleri doğrultusunda çalışmalara odaklanmaktadır (Yavaşca, 2021). Makro düzeyde sosyal hizmet, toplumdaki sosyal sorunları çözmek ve sosyal adaleti sağlamak için çalışan sosyal hizmet uzmanlarının yürüttüğü bir alandır. Bu alanda çalışan sosyal hizmet uzmanları, sosyal politikaların ve hizmetlerin geliştirilmesi, toplumda farkındalık yaratılması ve savunuculuk faaliyetleri yürütülmesi gibi çalışmalar gerçekleştirmektedirler.

Makro düzeyde sosyal hizmetin kapsamı oldukça geniş ve çeşitlidir. Korunma ihtiyacı olan çocuklar gibi dezavantajlı grupların haklarını ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak sosyal politikaların geliştirilmesine katkıda bulunurlar. Sosyal politikaları uygulamak için geliştirilen ve yürütülen sosyal hizmet programlarının geliştirilmesi ve uygulanmasında rol oynarlar. Bu çalışmalar, programların tasarımı, uygulanması, değerlendirilmesi ve yaygınlaştırılması gibi aşamaları kapsayabilir.

Toplumda korunma ihtiyacı olan çocuklar gibi gruplara yönelik farkındalık yaratılması için çalışmalar yürütürler. Bu çalışmalar, eğitimler, kampanyalar ve etkinlikler yoluyla gerçekleştirilebilir. Dezavantajlı grupların haklarının korunması ve savunulması için çalışmalar yürütürler. Bu çalışmalar, ilgili kurumları ve kamuoyunu bilgilendirmeye yönelik çalışmalar yoluyla gerçekleştirilebilir (Duyan, 2003). Makro düzeyde sosyal hizmet, toplumdaki sosyal sorunları çözmek ve sosyal adaleti sağlamak için önemli bir alandır. Bu alanda çalışan sosyal hizmet uzmanları, toplumu daha adil ve yaşanabilir bir yer haline getirmek için önemli katkılar sağlarlar.

Makro düzeyde sosyal hizmet alanında çalışan uzmanların görevleri, yürüttükleri çalışmalara göre farklılık gösterebilir. Sosyal politikaların ve hizmetlerin geliştirilmesi için araştırma ve analiz çalışmaları yürütürler. Sosyal politikaların ve hizmetlerin uygulanması için politika yapıcılar, kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları ile iş birliği yaparlar.

Toplumda farkındalık yaratmak için eğitimler, kampanyalar ve etkinlikler düzenlerler. Dezavantajlı grupların haklarını korumak ve savunmak için hukuki ve siyasi süreçlerde yer alırlar.

Makro düzeyde sosyal hizmet alanında çalışmak isteyen uzmanların, sosyal hizmet alanında lisans veya yüksek lisans derecesine sahip olmaları gerekir. Ayrıca, iyi bir iletişim ve yazma becerisi, analiz ve problem çözme becerisi, takım çalışması becerisi ve toplumsal duyarlılık gibi niteliklere sahip olmaları önemlidir.

Toplumların değerli varlıkları olan çocukların korunması, haklarının savunulması ve güvenliği son derece önemlidir. Bu alanda sosyal hizmet çocuk koruma alanında refahlarının güvence altına alınması ve sağlıklı bir gelişim sürecine adım atmaları için kritik bir rol üstlenmektedir. Sosyal hizmet uzmanları, çocuk koruma sürecinde köprü vazifesi görerek toplumda önemli etkileri olmaktadır. Çocuk koruma sürecinin başlangıcında risk altındaki çocukların erken tanı ve müdahale ile aile içinde yaşanan sorunlar, ekonomik zorluklar, istismar veya ihmali belirleme konusunda uzmanlaşmış olan sosyal hizmet uzmanları erken müdahale ile sorunları çözebilir ve çocukları koruma altına alarak güvenli bir ortama yerleştirebilirler. Ailelere yönelik destek ve eğitim programları geliştirme konusunda sosyal hizmet uzmanları aile içi iletişimi güçlendirmek, ebeveynlik becerilerini artırmak ve aileleri ekonomik zorluklarla başa çıkma konusunda eğitimlerinde önemli rol oynamaktadırlar. Çocukların hakları konusunda savunuculuk yaparak toplumun bu konuda bilinçlenmesine öncülük ederek çocukların eğitim, sağlık ve güvenlik haklarını koruma amacıyla yasal düzenlemelerin geliştirilmesinde etkin yer almaktadırlar. Çocuk koruma alanında çalışan sosyal hizmet uzmanları istismara uğramış veya risk altında bulunan çocuklar için psikososyal destek sağlama ve travmatik deneyimleriyle başa çıkmalarına yardımcı olarak duygusal iyileşmeyi desteklemektedirler. Ayrıca sosyal hizmet uzmanları, çocuk koruma sürecinde farklı paydaşlar arasında etkili iletişimi ve iş birliğini sağlamada önemli görevler üstlenmektedirler. Aile mahkemeleri, emniyet güçleri, sağlık hizmetleri ve diğer sosyal hizmet kuruluşları ile koordineli bir çaba içinde çalışarak çocukların güvenliğini en üst düzeyde sağlamaktadırlar. Sosyal hizmet, çocuk koruma alanında toplumların güçlü bir kalkanıdır. Çocukların sağlıklı bir ortamda büyümelerini sağlamak, haklarını korumak ve istismardan uzak tutmak adına sosyal hizmet uzmanlarının bilgi, beceri ve duyarlılıkları, çocukların geleceğini şekillendirmede hayati bir rol oynamaktadır. Toplumlar için önem arz

eden çocuk koruma sürecinde sosyal hizmetin kilit rolü güvenli bir toplumun ancak korunan çocuklarla gerçekleştirebileceği açık bir gerçektir.

1.7. Araştırmanın Problemi

Çocuk kavramına ve çocukluğa yüklenen anlam yüzyıllar boyunca değişerek ve gelişerek süregelmiştir. Söz konusu değişim sürecinin en önemli dönemi kuşkusuz modern çocukluk anlayışı temelinde 20. yüzyılın ilk çeyreği ile başlayan çocuk hakları hareketleridir. 1989 yılında imzalanan, Türkiye'nin de taraf olduğu, Uluslararası Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, modern çocukluk anlayışının en önemli ürünüdür. ÇHS hiçbir ayırım gözetmeksizin bütün çocukların her türlü tehlikeden korunması için taraf devletlere yükümlülükler vermektedir (Boztilki, 2016). Bu yaklaşım, çocukların aktif birer toplumsal aktör olarak kabul edilmelerini sağlamış ve onların refahı için daha kapsamlı politikaların geliştirilmesine zemin hazırlamıştır.

Türkiye'de, korunma ihtiyacı bulunan çocukların haklarının korunması amacıyla devlet kurumları, yerel yönetimler ve STK'lar iş birliğiyle çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalara rağmen korunma ihtiyacı bulunan çocukların sorunlarının çözümünde ve çocukların haklarının ihlallerinde zorluklar yaşanmaktadır. Bu durum çocuk koruma sistemde daha etkili bir sisteme ihtiyaç bulunduğunu göstermektedir. Ülkemizde çocuk koruma sisteminde STK'da görev yapan profesyoneller, çocuk koruma alanında yaşadıkları sorunları belirtmişler ve yasaların uygulama ve denetimde yetersizlikler, çocuğa yaklaşım, kamu kurumlarında uzman personel eksikliği ve iş yükünün fazlalığı, kamu kurumları ve STK'lar arasında iş birliğinin artırılması gerekliliği, korunması gereken çocuğun hakkına ulaşım süresinin uzun olması, gibi durumlar yaşanabilmektedir.

Çocuk koruma sisteminin daha iyi hale gelmesi ve iyileştirilmesinde STK'ların etkinliğinin ve işlevselliğinin artması son derece önemlidir. Ancak, çocuk haklarının korunması ve bu hakların yaşamın her alanında tam anlamıyla uygulanması konusunda halen önemli zorluklar ve eksiklikler bulunmaktadır. Çocukların ihtiyaçları ve yaşadıkları sorunlar sürekli değişmekte ve bu alandaki çalışanların güncel bilgilerle ve kaynaklarla donatılması gerekmektedir. Eğitim programları ve profesyonel gelişim fırsatları, çalışanların daha etkili ve bilinçli hizmet sağlanmasında önemlidir. STK'lar, hükümet ve diğer paydaşlarla daha yakın çalışarak, politika geliştirme ve uygulama süreçlerine daha fazla dahil olmak

istemektedir. Çocuk koruma kanunlarının etkin bir şekilde uygulanması ve denetlenmesi, çocukların haklarının korunması açısından kritiktir. Bu çalışmalar, çocukların maruz kalabileceği risklerin azaltılmasına ve toplumun çocuk koruma konusundaki duyarlılığının artırılmasında önemlidir. Çocuk koruma süreçlerinin belli bir standartta olması, iş birliklerinin güçlenmesi, çalışmalarının desteklenmesi çocukların korunması adına yapılan çalışmaların başarısının artmasına katkı sağlayabilir.

1.8. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı, sivil toplum kuruluşlarında çalışan profesyonellerin sivil toplum kuruluşlarının çocuk koruma sistemindeki rolünü nasıl değerlendirdiğini incelemektir. Bu temel amaçtan hareketle aşağıdaki alt amaçlar oluşturulmuştur:

1. Sivil toplum kuruluşlarının çocuk koruma alanındaki faaliyetleri nelerdir?
2. Sivil toplum kuruluşlarının korunma gereksinimi olan çocuğa erişim yöntemleri nelerdir?
3. Korunma ihtiyacı olan çocukların korunma haklarına ulaşmasının sağlanmasında uygulamada yaşanan sorunlar nelerdir?
4. Sivil toplum kuruluşlarında çalışan uzmanların çocuk koruma alanında en sık karşılaştığı mesleki zorluklar nelerdir?

1.9. Araştırmanın Önemi

Korunmaya ihtiyacı olan çocukların ihtiyaçlarının fark edilmesi, çocuk ihmalin önlenmesi ve çocukların sorunlarına müdahale edilmesi konusunda çocuk koruma sisteminin geliştirilmesi gerekmektedir. Çocuk koruma alanında faaliyet gösteren devlet kurumlarının ve yerel yönetimlerin yanında sistemin önemli paydaşlarından birisi de STK'lardır. Bu çalışma, sivil toplum kuruluşlarında çocuk koruma alanındaki profesyonellerin mesleki uygulamalarda gördükleri eksiklikleri, bu süreçte yaşadıkları zorlukları ve iyileştirilmesi gerekenleri detaylı bir şekilde ele almaktadır. STK'ların bu alana ilişkin yürüttüğü çalışmaların niteliği, etkinliği ve kapsamı üzerine odaklanılarak, çocukların korunma haklarına erişimindeki etkileşimlerin derinlemesine incelenmesi hedeflenmektedir.

Bu araştırmanın, çocuk koruma sistemlerinin geliştirilmesine yönelik stratejik öneriler ve çözüm yolları sunması beklenmektedir. Ayrıca bu araştırma, Türkiye’de çocuk koruma sistemi ile ilgili olarak sivil toplum alanında çalışan profesyonellerin görüşlerinin alındığı ilk çalışma olması bakımından önemlidir.

Bu araştırmanın sonucunda ulaşılan verilerin, sivil toplum kuruluşlarının çocuk koruma alanında daha etkili stratejiler geliştirmesine, mevcut uygulamalarını iyileştirmesine ve çocukların korunma ihtiyaçlarına daha etkin bir şekilde yanıt vermesine katkı sağlaması beklenmektedir. Ayrıca, bu çalışmanın, STK’larda çalışan uzmanların ihtiyaçlarını anlamak ve bu alanda daha nitelikli hizmetler sunabilmek için yapılanmalarını güçlendirmeye yönelik bir fırsat sunacağı düşünülmektedir.

1.10. Tanımlar

Sivil Toplum Kuruluşları: Çocuk koruma alanında eğitim, sağlık, hukuk ve bakım konularında hizmet veren kamu dışı kuruluşlardır.

Profesyoneller: Çocuk koruma alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarında en az bir yıl görev alan Hukuk, Psikoloji, Sosyal Hizmet, Psikolojik Danışman lisans bölümlerinden mezunları kapsamaktadır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, çocuk koruma alanındaki STK'larda görev yapan dört farklı meslek grubundaki uzmanların çocuk koruma sistemine ilişkin bakış açılarının öğrenilmesi, uygulamada karşılaşılan sorunların fark edilmesi ve sistemin iyileştirilmesine yönelik fikirlerinin değerlendirilmesi amacıyla nitel araştırma modeli ile tasarlanmıştır. Nitel araştırma, gözlem, katılımcılarla gerçekleştirilen mülakatlar ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerini içeren bir araştırma yaklaşımını ifade etmektedir. Bu tür araştırmalarda, katılımcıların bakış açıları, algıları ve yaşanan olaylar, kendi doğal ortamlarında gerçekçi ve bütünsel bir şekilde incelenmektedir (Seale, 1999). Nitel araştırmalar, bireyin potansiyelini ortaya çıkarmak, gizemleri çözmek ve sosyal yapıların, sistemlerin derinliklerini anlamak için kullanılan bir bilgi üretme metodolojisidir. Nitel yöntemle yapılan araştırmalarda, incelenen olay veya olgularla ilgili derinlemesine bir bilgi edinme amacı güdülmüştür (Cresswell, 2014). Bu araştırmada da katılımcıların bakış açılarını derinlemesine keşfedebilmek amacıyla nitel yöntem tercih edilmiştir.

Bu araştırmada, nitel metodolojinin fenomenolojik yaklaşıma dayanan deseni kullanılmıştır. Fenomenoloji günlük hayatta sık sık karşılaştığımız, aşına olduğumuz fakat tam olarak anlamını çözemediğimiz olguları incelemek için kullanılır ve uygun bir araştırma ortamı sunar (Yıldırım ve Şimşek, 2016; akt. Tekindal ve Uğuz Arsu, 2020). Bu araştırmada sivil toplumun çocuk koruma alanındaki rolü bir fenomen olarak ele alınmıştır. Bu fenomenin anlaşılması için araştırmanın katılımcıları ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

Derinlemesine görüşme, araştırmanın detaylarını ele almak için kullanılan bir veri toplama tekniğidir. Bu metodoloji, kullanıcılarla birebir görüşmeler yapılarak gerçekleştirilir. Genellikle açık uçlu sorularla başlayan bu görüşmeler, katılımcıların düşüncelerini, duygularını, deneyimlerini ve algılarını derinlemesine ifade etmelerine olanak tanır. Araştırmacı, katılımcının cevapları üzerinden konunun farklı boyutlarını keşfeder ve anlamaya çalışır. Bu yöntem, araştırmanın zenginleşmesine ve karmaşıklığının anlaşılmasına katkı sağlar (Tekin, 2012).

Derinlemesine mülakat tekniğinin araştırma yapılan konu hakkında uzmanlardan detaylı bilgi alabilmeyi kolaylaştırması, bireysel farklı bakış açılarına ulaşmayı sağlaması ve tartışmaya imkân sağlaması, katılımcılar arasında etkileşim kurularak farklı düşüncelerin ortaya konulması gibi nedenlerle bu çalışmada kullanılmıştır.

2.2 Araştırmanın Katılımcıları

Araştırmanın katılımcıları amaçlı örnekleme yoluyla seçilmiştir. Amaçlı örnekleme, rastgele olmayan bir örnekleme yöntemidir. Araştırmacı, belirli kriterleri karşılayan veya belirli özelliklere sahip olan özel durumları inceler ve doğa ile toplum olaylarını anlamaya ve aralarındaki ilişkileri keşfetmeye çalışır (Büyüköztürk ve ark., 2012; akt. Koç Başaran, 2017). Araştırmanın çalışma grubunu çocuk koruma alanında sivil toplum kuruluşlarında en az bir yıl çalışmış olan profesyoneller oluşturmaktadır. Buradan hareketle araştırmanın dahil etme kriterleri arasında, araştırmaya katılmaya gönüllü olmak, belirtilen dört farklı meslek grubundan birinden mezun olmuş olmak (Sosyal Hizmet, Psikoloji, Hukuk ve Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik), çocuk koruma alanına ilişkin faaliyetleri içeren bir STK'da en az 1 yıl çalışmış veya görev almış olmaları gerekmektedir. Katılımcıların seçiminde, araştırmaya katılım çağrısı sosyal medya kanalıyla yapılmıştır. Katılımcılara yüz yüze veya online olarak ulaşılmıştır. Online görüşmeler ZOOM platformu aracılığı ile gerçekleştirilmiş ve toplamda 20 kişiyle görüşülmüştür.

2.1. Katılımcıları Tanıtıcı Bilgiler

KATILIMCI NO	YAŞ/ D. TARİHİ	CİNSİYET	MEZUN OLDUĞU BÖLÜM	MESLEKİ ÜNVAN	ALANDA ÇALIŞMA SÜRESİ
K1	24/ 1999	Kadın	Psikoloji	Psikolog	2 yıl
K2	27/ 1996	Kadın	Hukuk	Hukuk Müşaviri	2 yıl 6 ay
K3	31/ 1992	Erkek	Psikoloji	MHPSS Takım Lideri	1 yıl 8 ay
K4	24/ 1999	Erkek	Sosyal Hizmet	Koruma Sorumlusu	3 yıl
K5	27/ 1996	Kadın	Sosyal Hizmet	Mobil Takım Koruma Asistanı	10 yıl
K6	29/ 1994	Kadın	Hukuk	Hukuk Müşaviri	5 yıl
K7	24/ 1999	Erkek	Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik	Psikolojik Danışman	1 yıl 6 ay
K8	23/ 2000	Kadın	Sosyal Hizmet	Tespit, Test ve İnceleme Uzmanı	1 yıl
K9	28/ 1995	Kadın	Hukuk	Avukat	3 yıl
K10	29/ 1994	Kadın	Sosyal Hizmet	Sosyal Hizmet Uzmanı	2 yıl 6 ay
K11	27/ 1996	Erkek	Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik	Uzman Psikolojik Danışman	5 yıl
K12	33/ 1990	Erkek	Hukuk	Avukat	6 yıl
K13	28/ 1995	Kadın	Psikoloji	MHPSS Takım Lideri ve Çocuk Koruma Uzmanı	6 yıl
K14	30/ 1993	Erkek	Hukuk	Avukat	2 yıl
K15	26/ 1997	Kadın	Psikoloji	Psikolog	4 yıl
K16	27/ 1996	Kadın	Psikoloji	Psikolog	3 yıl
K17	31/ 1992	Kadın	Sosyal Hizmet	Sosyal Destek Programları Uzmanı	2 yıl
K18	27/ 1996	Erkek	Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik	Psikolojik Danışman	5 yıl
K19	23/ 2000	Erkek	Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik	Psikolojik Danışman	3 yıl 6 ay
K20	32/ 1991	Kadın	Hukuk	Avukat	4 yıl

(K1)

1999 doğumlu, psikolog, nişanlı, aile danışmanlığı alanında yüksek lisans yapmaktadır. Üniversite eğitiminde çeşitli derneklerde çocuk alanında görev alarak başlamış, şu anda yarı zamanlı olarak görev yaptığı çocuk koruma alanındaki bir STK'da tam zamanlı psikolog olarak iki yıldır çalışmaktadır. Bilim kurulunda eğitimlerin hazırlanmasına destek verirken, rehabilitasyon ve ihbar ekibinde, Marmara Bölgesi ve Türkiye Yapılanma Sorumlusu olarak yer aldığı kurumda her türlü çocuk ihmal ve istismarı alanında çocukların haklarını ihlal edildiği her alanda çocuk adına çalışmalarını gerçekleştirdiğini belirtmiştir. Katılımcı 1 ile çalıştığı dernekte görüşülmüş ve kendisi ses kaydına izin vermiştir.

(K2)

1996 doğumlu, avukat, evli, bebek beklemektedir. Çocuk koruma alanında ihmal ve istismara karşı hukuk müşavirliğinde iki buçuk senedir gönüllü, iki aydır profesyonel olarak çalışmaktadır. Çocuk istismarına karşı önleyici faaliyetlerde bulunmalarının yanı sıra çocukların istismara uğradığı durumlarda kovuşturma aşamasında dosyalara katılım sağlayarak hak arama mücadelesinde yanlarında olduklarını belirterek kurumun hukuk müşavirliğinde birçok hukuki konuda faaliyetler gösterdiğini belirtmiştir. Katılımcı 2 ile çalıştığı kurumda yüz yüze görüşülmüş ve kendisi ses kaydına izin vermiştir.

(K3)

1992 doğumlu, psikolog, bekar, üniversite döneminde farklı STK'lar ve Belediyelerin projelerinde eğitmen ve psikolog olarak çalışmış, ayrıca valiliğinin çocuk koruma projesinde gönüllü olarak görev yapmıştır. Şu anda çocuk koruma alanında 20 aydır çalışmaktadır. Hem çocuk koruma hem de toplumsal cinsiyete dayalı şiddet kapsamında burada çocuk işçiliği, erken yaşta evlilik, eğitime erişimde sorun konulu bir projede ruh sağlığı alanında takım lideri olarak çalışmaktadır. Raporlama, faaliyetlerin ve aktivitelerinin yürütülmesi, vaka süreçleri ve vaka yönlendirmesiyle ilgili çalışmalar ve kurum içi eğitim çalışmaları gerçekleştirdiğini belirtmiştir. Katılımcı 3 ile online görüşülmüş ve kendisi ses kaydına izin vermiştir.

(K4)

1999 doğumlu, bekar, H.Ü. Sosyal Hizmet ve M.Ü. Sosyoloji Lisans, bir STK'da Kilis mülteci gruplar projesi Eskişehir hizmet biriminde koruma sorumlusu olarak çalışmaktadır. Çocuk koruma alanında gönüllülük dahil yani 3 yıl yıldır görev yapmaktadır. Amacı doğrudan koruma olan bir projede çalışmaktadır. Projenin amacı başvuruların fiziksel, psikolojik sosyal iyiliklerini sağlayabilmek ve bu iyilik hallerinin devam etmesini sağlayabilmektir. Buna ilişkin vaka yönetimi, ayni ve nakdi yardımlar gerçekleştirilmektedir. Çocuk katılımı ve çocuk güvenliğine ilişkin izleme çalışmalarına önem verilmektedir ve kapasite geliştirme yapılmaktadır. Katılımcı, planlı müdahale süreci uygulanması ve koruma projesi uygulamasında yer aldığından müracaatçıların ihtiyaç duydukları tüm konulara ilişkin bireysel danışmanlık ve grup danışmanlığı sağlamaktadır.

(K5)

1996 doğumlu, bekar, sosyal hizmet uzmanı lisans mezunu, yüksek lisans eğitimine devam etmektedir. Çocuk koruma alanında on yıldır alanda, bunun son iki yıla yakın bir süredir profesyonel olarak görev yapmaktadır. Türkiye'de yabancı uyruklu çocukların okul dışı kalan çocukların okula ulaşması ile ilgili bir projede görev almaktadır. Ebeveynlerle yüz yüze ya da telefonla ulaşarak görüşmeler yapılarak okul dışı kalma nedenleri araştırılarak sorunların giderilmesi konusunda çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Kurumda mobil takım koruma asistanı olarak görev almaktadır.

(K6)

1994 doğumlu, avukat, evli ve bebek beklemektedir. Çocuk koruma alanında yaklaşık beş yıldır gönüllü iki yıldır profesyonel olarak görev yapmaktadır. Avukatlık ihtisas alanı çocuk ihmal ve istismarıdır. Bu alanda dava takibi, eğitim destekleri yanı sıra başvuru yapan ailelere ücretsiz hukuki destek ile önleme çalışmalarında eğitim destek programlarında hukuk müşavirliği görevini yürütmektedir.

(K7)

1999 doğumlu, bekar, rehberlik ve psikolojik danışmanlık lisans mezunu, STK'da çocuk koruma alanında bir yıldan daha fazla bir zamandır profesyonel olarak görev yapmaktadır. Çocuk ihmal ve istismar alanında çocukların yaşadıkları travmayı atlatma ve

hayata kazandırılması için psikolojik destek süreçlerini ve önleme faaliyetlerini yürütmektedir. Kurumda burs desteği sağlanan çocuklar için eğitim mentörlük desteği görevi gerçekleştirmektedir. Kurumun Doğu Anadolu Bölge Sorumlusu ve Bilim Kurulu üyesi olarak tam zamanlı olarak çalışmaktadır.

(K8)

2000 doğumlu, bekar, sosyal hizmet uzmanı lisans mezunu. Bir yıllık deneyim sahibi ve şu an sahada tespit, test ve inceleme uzmanı olarak görev yapmaktadır. Çocuk koruma alanında özellikle sahada mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarının yaşam koşulları ve okula devamları hakkında aile ve öğretmenlere ziyaretler yaparak okula gitmesinde engel teşkil eden sorunlar hakkında çözümler konusunda çalışmalar yapmaktadır.

(K9)

1995 doğumlu, bekar, avukat, yüksek lisans mezunudur. Üç yıldır göç alanında bir STK'da dolaylı olarak çocuk koruma alanında görev yapmaktadır. Profesyonel olarak görev yaptığı STK eğitim ve sağlık alanında ağırlıklı olarak hizmet verirken kendisi de hukuk alanında çalışmalar yürütmektedir.

(K10)

1994 doğumlu, bekar, lisans sosyal hizmet bölümü mezunu, şu anda çocuk koruma alanında üç yıldır, profesyonel olarak da iki buçuk yıla yakın bir zamandır sosyal hizmet uzmanı olarak görev yapmaktadır. Tam zamanlı olarak çalıştığı sivil toplum kuruluşunda çocuk ihmal ve istismar alanında yönlendirme süreçlerinde, önleme eğitim sürecinde, risk belirleme ve ebeveyn farkındalığı süreçlerinde aynı zamanda kurumun bölge sorumlusu olarak yer almaktadır.

(K11)

1996 doğumlu, bekar, lisans psikolojik danışmanlık ve rehberlik olup şu an özel eğitim alanında doktora eğitimine devam etmektedir. Çocuk koruma alanındaki sivil toplum kuruluşunda İl Yönetim Kurulunda beş yıldır görev almaktadır. Tespit edilen çocuklara birebir rehberlik ve psikolojik danışman hizmetiyle destek olarak müşavirlik vermektedir.

(K12)

1990 doğumlu, evli, üç yaşında bir çocuğu var, avukat, yüksek lisansa devam etmektedir. Çocuk koruma alanında altı yıldır bulunmaktadır ve mültecilere yönelik faaliyetler yürüten bir projeye dahil olarak başlamıştır. Şu anda koordinatör olarak faaliyet, izleme ve değerlendirme aşamalarında çocuk katılımının etkin ve aktif bir şekilde sağlanması ile ilgili çalışmalar gerçekleştirmekte ve bu kapsamda çocuk komitelerinin kurulması gibi konularda çalışmalar yapmaktadır.

(K13)

1995 doğumlu, bekar, psikoloji lisans ve klinik psikoloji yüksek lisans mezunudur. Çocuk koruma alanında altı yıldır görev yapmaktadır. Şu anda bir sivil toplum kuruluşunda MHPSS (ruh sağlığı ve psikososyal destek) takım lideri ve çocuk koruma uzmanı olarak çalışmaktadır. Mevcut farklı projeler var her birinin farklı ihtiyaçları var onların psikososyal destek etkinlik içeriklerine kurum içi kapasite geliştirme çocuk korumayla alakalı faaliyetlerin odak kişisi olarak hem içeriklerin hem de yönlendirmelerin süpervizörlüğünü yapmaktadır. Mevsimlik tarım işçilerinin okula gidemeyen ya da okuldan koparılan çocukların tekrar okula kazandırılması ile ilgili çalışmalar yapan STK'da çocuk koruma kapsamında çocuk güvenliği ile ilgili değerlendirmeler, süpervizörlük ve bununla alakalı çocuk etkinliklerinin içeriklerini oluşturmaktadır.

(K14)

1993 doğumlu, bekar, avukat, mülteciler alanında çalışan bir STK'nda çocuk koruma alanında iki yıldır görev almakta olup mülteci çocukların sorunlarına yönelik çalışmalar yürütmektedir. Avukat olarak çocukların hukuki süreçlerini yürütmek üzere çalışmalarını gerçekleştirmektedir.

(K15)

1997 doğumlu, bekar, psikolog, yüksek lisans yapmış olup çocuk koruma alanında dört yıldır sivil toplum kuruluşlarında görev yapmıştır. Son dokuz aydır mülteciler ve depremzedeler ile çalışan bir kuruluştaki kadın güçlendirme ve çocuk koruma alanlarında bir hizmet vermektedir. Proje kapsamında psikolog olarak çocukların okul hayatına kazandırılması, çocuk işçiliği ve erken yaşta zorla çocuk evlilikleri ile mücadele, engelli

çocuklar gibi konularda bireysel psikolojik danışmanlık hizmeti ve psiko eğitimler düzenlemektedir. Ek olarak çocuk güvenliği ve çocuk koruma alanında aldığı eğitici eğitimleri sonucunda bu alanda aktif bir şekilde eğitim vermektedir.

(K16)

1996 doğumlu bekar, lisans psikoloji mezunu olup çocuk koruma alanında bir yılı Avrupa'da olmak üzere üç yıldır görev yapmaktadır. Mültecilerle çalışan sivil toplum kuruluşunda mülteci çocukların birçok sorunlarının çözümünde psikososyal destek biriminde yer almaktadır. Çocuk işçiliği, sağlık hizmetlerinde yaşanan sorunlar, okula devam etmeme ve kimlik kartı eksikliği gibi konular üzerinde çalışmaktadır. Aynı zamanda duyguların tanınması, akran zorbalığı, olumlu ebeveynlik ve aile içi iletişim gibi konularda ailelere yönelik interaktif çalışmalar gerçekleştirmektedir.

(K17)

1992 doğumlu, sosyal hizmet uzmanı, yüksek lisansa devam etmektedir. Çocuk koruma alanında iki yıl çalışmış olup şu anda sosyal destek uzmanı olarak çalışmaya devam etmektedir. Çocuk koruma alanında mülteci çocuklarla çocuk işçiliği, çocuğun tekrar okula kazandırılması ve erken yaşta evlilik konularında çalışmalar gerçekleştirmiştir.

(K18)

1996 doğumlu, bekar, rehberlik ve psikolojik danışmanlık mezunu, yüksek lisansını klinik psikoloji alanında tamamlamıştır. Çocuk koruma alanında beş yıldır çeşitli kurumlarda yer almaktadır. Şu anda çocuk koruma alanında psikolojik danışman olarak ihmal ve istismara uğramış çocukların ya da ebeveynlerin ya da çocukluk yaşantılarında bunlara uğramış kişilerin rehabilitasyon faaliyetlerini yürütmektedir. Bu alanda kamuoyu farkındalığı yaratmak, önleme çalışmaları, öğretmenlik ve içerik yazma gibi görevler yapmaktadır.

(K19)

2000 doğumlu, bekar, rehberlik ve psikolojik danışmanlık mezunu, yüksek lisansa devam etmektedir ve çocuk koruma alanında üç buçuk yıldır çalışmaktadır. Çocuk hakları

eğitmenidir. Şu anki görevi, ülkenin çeşitli eğitim kurumlarında, özel eğitim rehabilitasyon kurumları da dahil olmak üzere çocuklara ulaşp çocuk haklarını anlatabilmektir.

(K20)

1991 doğumlu, bekar, avukat olup çocuk koruma alanında yaklaşık dört yıldır çalışmaktadır. Deprem bölgesi Kahramanmaraş ve Hatay'da bir STK da proje kapsamında hem kadınlarla hem çocuklarla hem tüm dezavantajlı gruplarla çalışarak danışmanlık yapmaktadır.

Araştırmanın katılımcılarının görev yaptıkları sivil toplum kuruluşlarının aşağıda kodları ile çalışma alanları belirtilmiştir.

(D1)

On yıldır çocuk ve kadınları ve risk grubunda bulunan diğer kişileri topluma kazandırarak topluma göre dezavantajları bulunan bireylerin insana yakışır koşullarda yaşam sürmelerini amaçlamaktadır. Ulusal bir dernek olarak savunuculuk, uygulama ve politika geliştirme faaliyetleri yürütmektedir. Bu dernekten 2 katılımcı dahil edilmiştir.

(D2)

Yedi yıldır başta korunma ihtiyacı olan çocuklar olmak üzere çocukların doğum öncesinden başlayarak her türlü ihmal ve istismardan korumak ve önlemek için bilgilendirme, psikolojik destek, hukuki yardım ve destek, rehberlik ve yönlendirme ile dezavantajlı tüm kesimlerin ihtiyaçları göz önüne alınarak sosyal politikalarla uyum içerisinde sosyal yardım ve destek sağlamak üzere program ve projeler geliştiren ulusal bir dernek. Bu dernekten 6 katılımcı dahil edilmiştir.

(D3)

Yirmi beş yıldır dünya nüfusunun dezavantajlı kesiminde insanların hayatlarının iyileştirilmesine katkı sağlamak için çocuğun korunması, çocuk hakları, acil yardım, halk sağlığı, cinsiyet sorunları, eğitim, şiddetle mücadele, afet yönetimi gibi alanlarda programlar tasarlayarak uygulayan uluslararası bir dernektir. Bu dernekten 1 katılımcı dahil edilmiştir.

(D4)

Afetlerden etkilenen toplulukların temel hak ve ihtiyaçlarına erişimlerini sağlamayı amaçlayan insani yardımlar yapan ulusal dernek on beş yıldır acil yardım, çocuk koruma, mülteci destek ve koordinasyon çalışmalarıyla sivil toplumu güçlendirmektedir. Bu dernekten 1 katılımcı dahil edilmiştir.

(D5)

İhtiyacı olan herkesle dayanışma içinde ilkesiyle yirmi dokuz yıldır kadın, çocuk, genç, engelli, sığınmacı, mülteci ve göçmenler gibi herkesin ihtiyaçlarını karşılamaya destek ve yardıma yönelik çalışmalar yapan uluslararası bir dernektir. Bu dernekten 4 katılımcı dahil edilmiştir.

(D6)

Yüz yılı aşkın süredir dünyanın en savunmasız çocuklarının hayatta kalmasına, öğrenmesi ve korunmasına yardımcı olan uluslararası dernek hayata dezavantajlı gelen çocuklara öncelik vererek dünya çapında çocukların haklarını ve çıkarlarını savunmaktadır. Bu dernekten 1 katılımcı dahil edilmiştir.

(D7)

Toplumsal dayanışmayı sağlamak, sosyal refahın gelişimine katkıda bulunmak, yoksul ve ihtiyaç sahibi insanlara barınma, beslenme ve sağlık, ilk yardım, göç ve mülteci hizmetleri, sosyal hizmetler, sağlık, ilk yardım, eğitim, gençlik ve mineralli su işletmeleri alanlarında yüz elli altı yıldır faaliyet sunar. Bu dernekten 1 katılımcı dahil edilmiştir.

(D8)

Beş yıldır ulusal ve uluslararası toplumda çocuk hakları yasaları doğrultusunda her türlü bilgilendirme, tanıtım, eğitim, duyarlılık ve faaliyeti yürütmek ve çocukların gelişimine katkı sunacak dayanışma ve iş birliği ile çalışmalar yapmaktadır. Bu dernekten 2 katılımcı dahil edilmiştir.

(D9)

On yıldır ülkesinden ayrılmış uluslararası koruma ihtiyacı olan bireylerin sorunlarına çözüm aramak amacıyla eğitim ve sağlık başta olmak üzere birçok alanda sığınmacılara ve yerel halka yönelik çalışmalar yapan ulusal bir dernektir. Çocuk refahı alanında ihmal, istismar ve ekonomik destek amacıyla koruyucu, destekleyici rehberlik ve rehabilite edici faaliyetler sunmaktadır. Bu dernekten 1 katılımcı dahil edilmiştir.

(D10)

Yirmi dokuz yıldır ulusal bir dernek olarak psikolojik danışma ve rehberlik alanında mesleki birlik ve dayanışma sağlayarak mesleğin ülkemizde gelişmesini sağlamak amacıyla rehberlik ve psikolojik danışmanlık ihtiyacı olan çocuk ve yetişkinlerle çalışmalar gerçekleştirmektedir. Bu dernekten 1 katılımcı dahil edilmiştir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada derinlemesine görüşme yöntemi uygulanarak yarı yapılandırılmış görüşme formu (Ek 1) kullanılmıştır. Formda sosyodemografik bilgilere, çocuk koruma alanına ilişkin deneyimlere, verilen hizmetlere ilişkin görüşlere yer verilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formunda sosyodemografik bilgiler katılımcıların doğum yılı, medeni durumu, çocuğu olup olmadığı, var ise çocuk sayısı, yaşı, cinsiyeti, eğitim durumu, mesleği gibi sorulardan oluşmaktadır. Katılımcıların bu alandaki deneyimleri, mesleki unvanları, rol ve sorumlulukları, uygulama süreçlerinde karşılaşılan sorunlara ilişkin önerilerini sundukları sorularla birlikte sivil toplum kuruluşlarının çocuk koruma sistemindeki rolünü değerlendiren sorulara da yanıt vermeleri istenmiştir.

Veri toplama aracı araştırmacının deneyimlerinden yararlanılarak hazırlanmış olup, bu alanda çalışan iki akademisyen tarafından da destek alınmıştır. İlk görüşme sonrası katılımcıdan soru formuna ilişkin görüş alınmış ve gerekli görülen düzenlemeler yapılmıştır.

2.4. Veri Toplama Süreci

Veriler, derinlemesine görüşme yöntemi uygulanarak yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Araştırmaya ilişkin etik kurul onayı (EK 2) alınmıştır. Veriler,

19.01.2024- 20.02.2024 tarihleri arasında toplanmıştır. Katılımcılara LinkedIn üzerinden ulaşılarak belirlenmiş meslek gruplarından sivil toplum kuruluşlarında bir yıl ve daha fazla süre çalışmış olan uzmanlarla randevular oluşturularak belirlenen saatlerde deneyimleri ve aktarılmak istenenler doğrultusunda yapılan görüşmeler yaklaşık olarak 30 dakika sürmüştür. Görüşme öncesinde katılımcılara araştırma ile ilgili detaylı bilgi verilmiştir. Katılımcılardan onay alınmış ve verdikleri bilgilerin sadece araştırma amaçları doğrultusunda kullanılacağı, kimlik bilgilerinin ve çalıştıkları kuruluşların gizli tutulacağı bilgisi verilmiştir. Görüşmeler, 2 kişi ile yüz yüz olmak üzere diğerleriyle online ortamda yapılmıştır. Her görüşme kayıt altına alınmıştır. Veriler doygunluğa ulaştığında görüşmeler sonlandırılmıştır.

2.5. Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde katılımcıların onayları doğrultusunda alınan ses kayıtları görüşmelerin ardından Microsoft Word dokümanı formatında yazılı metinlere dönüştürülmüştür. Analiz herhangi bir program olmaksızın manuel olarak gerçekleştirilmiştir. Kodlar arasında benzerliklerin ve farklılıkların olması durumunda kodlar birleştirilmiş ve aynı tema çerçevesinde bir araya getirilerek tema ve alt temalar oluşturulmuştur.

Araştırma kapsamında geçerlik ve güvenirliğin sağlanması amacıyla bazı çalışmalar yapılmıştır. Geçerliliği ve güvenirliği artırmaya yönelik çoklu yaklaşımların kullanılması araştırma sürecinde ve sonuçlar bağlamında önemli bir rol oynar. Bu yaklaşımlardan McCulloch'un ifade ettiği (2004) alternatif bakış açılarını temsil eden ve ilgi alanlarını kapsayan çeşitli dokümanların birbirine karşı test edildiği Çeşitleme (Üçgenleme) yöntemi kullanılmıştır (Özkan, 2023). Veri çeşitliliğini artırmak ve farklı bakış açıları eklemek, araştırmanın geçerliliğini güçlendireceği düşünülmektedir. Veri çeşitlemesinin temel hedefi, farklı tekniklerle elde edilen verilerin birbirini doğrulama düzeyini araştırma sonuçlarının geçerliliğini artırmaktır. Çeşitleme (triangulation) verileri karşılaştırmayı ve çapraz kontrol etmeyi hedeflemektedir (Silverman, 2015; akt. Özkan, 2023). Veri türlerini çeşitlendirmek, veriler arasında karşılaştırma yaparak birbirlerini doğrulama derecesine bakmayı içermektedir (Tutar, 2022).

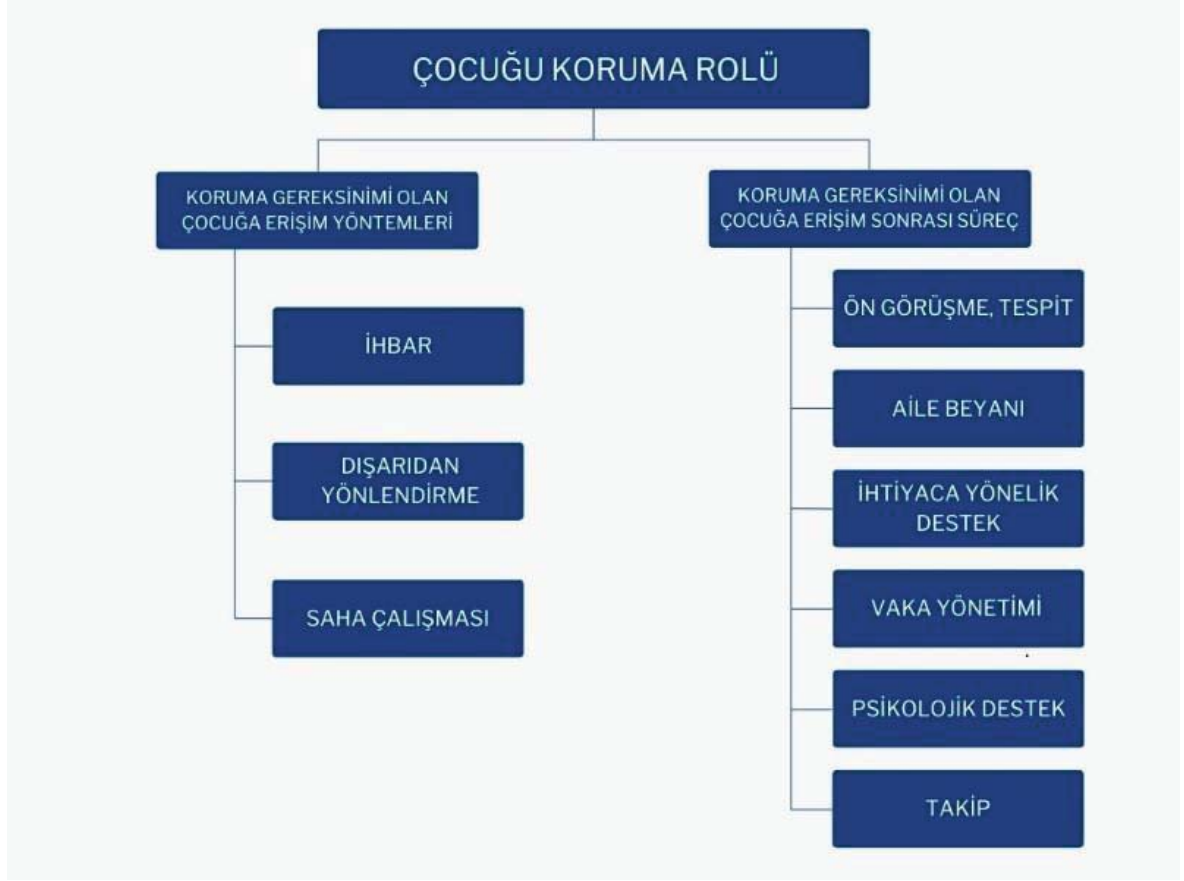
Bu kapsamda görüşme metinleri, nitel araştırmalar alanında en az iki yıllık deneyimi olan bir akademisyen ile paylaşılmış; kendisinden kodlama yapması talep edilmiştir. Kodların karşılaştırılması ve farklı tespit edilen kodlamaların bulunmasının ardından yeniden çalışılmıştır. Son aşamada çerçevesi oluşturulan temalar ve kodlar göz önünde tutularak bulgular hazırlanmıştır ve alan yazındaki araştırmalarla karşılaştırılmıştır. Böylece literatürdeki bilgiler ışığında da üçgenleme yapılmıştır.

3. BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde çocuk koruma alanında çalışan profesyoneller ile yapılan derinlemesine görüşmelerden elde edilen veriler beş ana tema üzerinden incelenmiştir. Birinci temada “Çocuğu Koruma Rolü” başlığı altında koruma gereksinimi olan çocuğa erişim yöntemleri ve erişim sonrası süreç çerçevesinde elde edilen bulgular aktarılmıştır. Sivil toplum kuruluşlarının “Toplumsal Farkındalık Rolü” rolünün değerlendirildiği ikinci temada yasalar- kurumlar arası ve devlet- uygulamalar arası köprü rolüne ilişkin bulgular ele alınmıştır. Üçüncü temada “Profesyonellerin Kanunları Uygulama Deneyimleri” çerçevesinde elde edilen bulgular aktarılmıştır. “Çocuk Koruma Sisteminde Yaşanan Zorluklar” adlı dördüncü temada profesyonellerin bireysel ve hukuki zorluklara ilişkin bulgular analiz edilmiştir. Beşinci temada ise “Çocuk Koruma Alanında Görev Yapan Profesyonellerin Çözüm Önerileri” başlığı altında eğitim, STK’lar, hukuk, profesyoneller ve projeler ile ilgili önerilere yer verilmiştir.

3.1. Çocuğu Koruma Rolü

Günümüzde çocukların korunmaya ihtiyaç duydukları alanlar farklılıklar göstermektedir. Bu nedenle yapılan araştırmada çocuk koruma alanında çalışan sosyal hizmet, rehberlik ve psikolojik danışmanlık, hukuk ve psikoloji gibi farklı meslek gruplarının deneyimleri ele alınmıştır. Bu bağlamda bu başlık altında sivil toplum bakışıyla korunma gereksinimi olan çocuklara erişim yöntemleri ve sonrasındaki süreçler ele alınacaktır. STK’ların çocuk koruma sisteminde gerçekleştirdiği bu yöntemler Şekil 1’de şemalanmıştır.

3.1. Çocuğu Koruma Rolü

3.1.1. Koruma gereksinimi olan çocuğa erişim yöntemleri

Erişim yöntemlerinin ele alındığı alt temada korunma gereksinimi olan çocuğun tespit edilmesinde sivil toplum kuruluşlarının erişim uygulamaları analiz edilmektedir. Bu erişim yöntemleri “İhbar”, “Dışarıdan Yönlendirme” ve “Saha Çalışması” olmak üzere üç kategoride incelenmiştir.

3.1.1.1. İhbar

Çocuk koruma sisteminde bulunan STK’ların çocuklara erişimindeki ilk adım ihbar yöntemidir. Çocuk Koruma Kanunu’nun 6. maddesine göre; “adli ve idarî merciler, sağlık ve eğitim kuruluşları, kolluk görevlileri, sivil toplum kuruluşları korunma ihtiyacı olan çocuğu ASHB’ye bildirmekle yükümlüdür” (Mısırlı ve Akyüz, 2023).

Çocuğu ihbar eden genellikle ebeveyn, çocuğun bir yakını veya öğretmeni olabilmektedir. İhbar durumunda çocuğun ihtiyacı olan herhangi bir psikososyal destek olup

olmadığı ve çocuğun karşılaştığı riskler belirlenmektedir. Bu durumu katılımcı 7'nin ifadeleri açıklamaktadır:

“Kurumumuzun iki farklı formu bulunmakta web sitesinde, birisi hukuki ihbar formu, birisi de rehabilitasyon ihbar formu. Hukuki destek isteyen kişiler için hukuki destek formu doldurulduğunda, nöbetçi avukat sistemimizle o gün görevli olan avukatımız gelen dosyayla ilgilenmektedir. İletişim kurduktan sonra sitemize düşen ihbar hangi şehirde ise o şehirde bulunan avukatımıza yönlendirme sağlamak ve destek sürecini başlatmaktayız. Rehabilitasyon destek formumuz için de aynı şey söz konusu. Ruh sağlığı uzmanlarımız gelen ihbarlarla ön görüşme formunu alıyor ve sonrasında hangi şehirde bulunuyorsa uygun bir uzmanla süreci başlatıyor.” (Katılımcı 7)

Katılımcı 7'nin belirttiği gibi müracaatçılar farklı ihtiyaçlarla STK'lara ihbar başvurusunda bulunmaktadır. Yapılan derinlemesine görüşmelerle korunma ihtiyacı bulunan çocuğun tespiti yapılmaktadır. Bu durumu Katılımcı 18'in ifadesinde desteklemektedir.

“İnternet sitemiz üzerinden ihbarda bulunabiliyor bize herkes. Orada hem rehberlik kısmı için hem de hukuki ihbar için iki tane ayrı linkimiz var ve bu ihbarlar bizim mail sistemimize düşüyor. Bu mail sistemimizde de günlük olarak ihbar tutan arkadaşlarımız hukukta ve rehabilitasyonda farklı iki grupta her güne bir uzman düşecek şekilde ihbarlar tutuluyor ve sonrasında da o komisyonlar tarafından değerlendiriliyor.” (Katılımcı 18)

Katılımcı 1 de müracaatçıların ihbarlarını; sosyal medya hesapları, verilen eğitimler ve önleme ofisi telefonları gibi farklı kaynaklar kullanarak sivil toplum kuruluşuna iletebildiklerini belirtmektedir.

“Bir ihbar sistemimiz var. Web sitemiz üzerinden burada hem hukuki hem psikolojik destek süreçlerinde ihbar formunu doldurarak başvuru yapabiliyorlar. Psikolojik kısımda bu web sitesi üzerinden ihbar formu doldurabilir ya da önlem ofislerimizin numarası yani ihbar hattımız var, o numaradan ulaşılarak yine bu bilgilendirmeler sağlanarak ya da kişi eğer dolduramıyorsa onun yerine doldurarak ihbarlarınızı gerçekleştiriyor. Keza eğitimleri gerçekleştirirken ve sosyal medyada paylaşımlar yaptıktan sonra da bize ulaşan insanları yine ihbar formumuza yönlendirerek aslında başvurular tamamen form üzerinden devam ediyor.” (Katılımcı 1)

Sivil toplum kuruluşlarında kullanılan ihbar sistemlerinin korunma ihtiyacı bulunan çocuklara ulaşma konusunda önemli bir erişim mekanizmasını oluşturduğu görülmektedir. Sivil toplum kuruluşlarında ihbar edilen ya da bildirim yapılan çocuk hakkında hem kurumsal hem de mesleki çalışmalar yürütülmektedir (Bilgin, 2020).

3.1.1.2. Dışarıdan yönlendirme

Korunma ihtiyacı olan çocuklar adına sivil toplum kuruluşlarına yapılan yönlendirmelerde en çok karşılaşılan yöntemlerden biri de diğer kurum ve kuruluşlardan ya da başka sivil toplum kuruluşlarından yapılan yönlendirmelerdir. Okullarda yapılan çalışmalar korunma ihtiyacı bulunan çocuklara ulaşmada önemli kaynaklar arasında yer almaktadır. Ayrıca okul, çocukların zamanlarının büyük bölümünü geçirdikleri yer olarak koruma sisteminin önemli paydaşlarından biridir. Katılımcı 13 tarafından bu durum belirtilmektedir:

“Okulda yapılan ya da sahalarda tek oturumluk ya da çoğul oturumlu etkinliklerde de uygulayıcılarımızın çocukları hangi açılardan yani çocuk koruma risklerini de öncesinde zaten anlatıyor oluyoruz. Bunları gözlemliyorlar ya doğrudan bizim gözlemlerimiz sonucunda ya bize başka bir kurumdan yönlendirilen bir çocuk ya da direkt hane görüşmelerinde ebeveynlerin, komşuların, bir öğretmenin bir şekilde yönlendirmesiyle bu çalışmalar gerçekleştiriliyor. Onlar yönlendirme yaptıktan sonra biz de ona uygun hizmet sağlayacak farklı bir kurumla iletişime geçip onlara yönlendirme sağlıyoruz ya da çocuk koruma riskini bizim sağlayacağımız hizmet o çocuk koruma riskini azaltacak bir şeyse biz de o şekilde destek sağlıyoruz ya da doğrudan bildirim yapıyoruz.” (Katılımcı 13)

Spesifik bir alanda yapılan faaliyetleri yürüten sivil toplum kuruluşlarına çalışma yaptıkları bölgeden yerel idare ya da kurum ve kuruluşların yönlendirmesi ile korunma ihtiyacı olan çocuklara erişim gerçekleşmektedir. Bu durumu Katılımcı 5 ve Katılımcı 3 şu şekilde ifade etmektedir.

“Muhtarlarla görüşmeler ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarının yönlendirmesiyle de danışanlarımız geliyor bize. İl Göç İdaresi gibi, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı gibi ya da Sağlık Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı şeklinde hani kamu kurumlarından yönlendirmeler ya da diğer dernek ve sivil toplum kuruluşlarından gelen yönlendirmeler

oluyor. Belediyeler ve kaymakamlıklardan yine iş birliği şeklinde yönlendirmeler oluyor. Bu şekilde danışmanlarımızla irtibata geçebiliyoruz.” (Katılımcı 5)

“Hepsi oluyor. Bizim ulaştığımız vakalar oluyor, dış yönlendirme yani diğer sivil toplum kuruluşlarından, kamu kurum kuruluşlarından, belediyelerden yönlendirme de oluyor.” (Katılımcı 3)

Katılımcı 3’ün belirttiği gibi özel ya da resmi kurum ve kuruluşlar, yerel yönetimler ile diğer sivil toplum kuruluşları yanı sıra korunma ihtiyacı olan çocukların etkinlik ve sosyal yaşam alanlarından yapılan dışarıdan yönlendirmelerin çocuklara ulaşabilmesi için önem arz ettiği öğrenilmektedir.

3.1.1.3. Saha çalışması

Sivil toplum kuruluşlarının korunma ihtiyacı olan çocuklara ulaşmada en etkin kullandıkları yöntemlerden biri de saha çalışmalarıdır. Sahada okul ya da hane ziyaretleri ile riskler, gözlemler sonucu belirlenerek bu doğrultuda çalışmalar yapılmaktadır. Katılımcı 13’ün açıklamaları bu durumu aktarmaktadır:

“Temelde biz bunları etkinlik esnasında ya da sahaya farklı bir çalışma sebebiyle gittiğimiz tespitlerde gözlemlediğimiz, not aldığımız raporlamalarımız mevcut. Okulda yapılan ya da sahalarda tek oturumluk ya da çoğul oturumlu etkinliklerde de uygulayıcılarımızın çocukları hangi açılardan çocuk koruma risklerini de öncesinde zaten anlatıyor oluyoruz.” (Katılımcı 13)

Saha çalışmalarında görev alan mobil ekiplerde uzmanlar, 6 Şubat depreminde ülkemizde ağır kayıpların yaşandığı deprem bölgesi gibi hassas noktalardaki depremden olumsuz etkilenen çocuklara Katılımcı 20’nin ifade ettiği gibi yerinde bireysel görüşme yoluyla da ulaşarak çalışmalar gerçekleştirmişlerdir.

“Deprem bölgelerinde de burada yani yine tüm şehirlerde olduğu gibi saha çalışmaları mobil takımlar da çıkıyor aynı şekilde. Onlarla hassasiyeti yüksek olan bölgelerde saha çalışmaları yürüterek de doğrudan danışanlara ulaşabiliyorlar. Bununla beraber farkındalık oturumları ya da PSS oturumları düzenleniyor bu oturumlar sonrasında ya da öncesinde de o bölgeden görüşmek isteyen bireysel görüşmeye katılmak isteyen kişiler olursa o şekilde de ulaşabiliyorlar.” (Katılımcı 20)

Saha çalışmaları; yerinde tespit yapılabilmesi için dezavantajlı gruplardan olan çocukların belirlenerek ihtiyaçları doğrultusunda görüşme ve müdahale yöntemlerinin uygulanması çok kıymetli olmaktadır. Sahada görev yapan uzmanların multidisipliner bakış açısıyla değerlendirmelerde bulunarak yapmış oldukları çalışmalar çocuk müracaatçıların ihtiyaçları doğrultusunda yapılan yönlendirmelere ışık tutmaktadır.

3.1.2. Koruma gereksinimi olan çocuğa erişim sonrası süreç

Bu alt temada çocuk koruma alanında STK'larda çalışan uzmanlara korunma ihtiyacı bulunan çocuğa ulaşıldıktan sonrasında izlenen süreçte yaşananlar sorulduğunda alınan cevaplar analiz edilmiştir. Bu alt tema; "Ön Görüşme, Tespit", "Aile Beyanı", "İhtiyaca Yönelik Destek", "Vaka Yönetimi", "Psikolojik Destek" ve "Takip" olmak üzere altı kategoride incelenmiştir.

3.1.2.1. Ön görüşme, tespit

Çocuk koruma alanında görev yapan STK çalışanları ile yapılan görüşmelerde STK'ların korunma gereksinimi olan çocukların korunma hakkına erişimi sürecinde yürüttükleri faaliyetlerden ilkinin ön görüşme ve tespit olduğu saptanmıştır. Bu sayede çocuğun durumu ve yönlendirme için gerekli bilgilerin elde edileceğini Katılımcı 1 ve Katılımcı 17 açıklamaktadır.

"Çoğunlukla aileyle ya da uzman ile iletişimde oluyoruz ikisinin beraber çoğunlukta olduğu bir süreç ilerliyor bu şekilde gerçekleşiyor. Süreç, bu çocuk ihbarı ulaştıktan sonra o günkü nöbetçi hemen ön görüşme için arıyor ekleyeceği kısımlar olursa ön görüşme yapıldığında, aslında tüm detaylı bilgisi alınmış oluyor. Burada gerekli hangi kuruma yönlendirmemiz gerekiyor, yoksa gönüllü ruh sağlığı uzmanlarımıza mı göndermemiz gerekiyor, 183 Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına ihbar ulaşmış mı bunların kontrolü sağlanıp o ildeki bulunan en uygun şekilde yönlendirme sağlanıyor." (Katılımcı 1)

"Şimdi öncelikle tespit ettik bakanlığımızda daha sonra bir değerlendirme sürecimiz oluyor. Ön görüşme yapıldıktan sonra atıyorum danışmaya geldi aile ve bir görüşme aldık veya biz tespit ettik bir şekilde veya çağrı merkezinden bize ulaştılar bir değerlendirme yapıldıktan sonra hane ziyareti düzenleniyor. Hane ziyaretinde sosyal inceleme yapıyoruz ve buna yönelik bir sosyal inceleme raporu yazıyoruz ve vaka yönetim planımız başlıyor." (Katılımcı 17)

Ön görüşmenin saha uygulamalarında yapılması durumunda tespitteki korunma ihtiyacı olan çocuğun tespitindeki güçlük Katılımcı 8 tarafından belirtilmiştir.

“İlk olarak çocuğun tespitini yapıyoruz, tabii ailenin tespitini yaptıktan sonra çocuğu sosyal destek merkezine yönlendiriyoruz yani bu biraz zor oluyor tabii bizim için. Çünkü çocuklar o süreçte tarlada çalışıyor, aileyi ikna etme mekanizmalarını biraz zorlamak gerekiyor bu aşamada.” (Katılımcı 8)

Tespit aşaması çocuk koruma sisteminin önemli aşamalarından biridir. Korunma ihtiyacı olduğu halde korunma sistemine dahil olamayan çocukların varlığının belirlenebilmesi için bu çocuğa bakım veren kişi, çevresinde bulunan birey ya da uzmanın bizzat kendisi tarafından tespit yapılmış olabilir. Çocuğun, ailenin ve toplumun yüksek yararının sağlanması, genellikle tespit ve ön görüşme ile yapılabilmektedir.

3.1.2.2. Aile beyanı

Çocuk koruma sisteminde korunma ihtiyacı olan çocuk yasal olarak on sekiz yaş altında olduğu için ailesi ya da yasal vasisinin yapılacak görüşme ve süreçler konusunda bilgilendirilmesi ve onamının alınması gerekmektedir. Ancak bazı durumlarda korunma ihtiyacı tespit edilen çocuklarda eğer çocuğun yasal vasisi ya da ebeveynleri tarafından çocuğa herhangi bir ihmal ve istismar söz konusu ise onamın olup olmamasına bakılmaksızın müdahale zorunluluğu bulunmaktadır (Çocuk Koruma Kanununa Göre, 2016). Bu durumu Katılımcı 4 şöyle açıklamaktadır.

“Onam ve Kişisel Verilerin Korunmasına Dair Kanun kapsamında bir form alıyoruz aslında müracaatçılardan. Eğer ki bizden bir çocuk danışmanlık almak istiyorsa veya hizmet almak istiyorsa bizim o çocuğun ailesinden de bir onam almamız gerekiyor. Ama bazen de öyle durumlar oluyor ki çocukların ailelerinden onay alamıyoruz. Mesela hani bir direk vaka örneği de verebilirim ben 16 yaşında lezbiyen bir kız çocuğu, bize bir arkadaşının aracılığıyla ulaştığı direkt ofise geldi ve ailesinin onamı olamayacaktı sadece ablasıyla birlikte yaşıyordu ve ablası tarafından da seks işçiliği yapmaya yaptırmaya maruz bırakıldığını belirtti. Bize bu noktada mesela hiç onam falan da beklemedik açıkçası ve direkt 183 bildiriminde bulunduk ve direk kolluk ekipleri zaten ofise geldi böyle durumlarda karşılaşılabiliyoruz o nedenle.” (Katılımcı 4)

Bakım veya barınma tedbir kararı alınan ve ihmal veya istismara uğrayan, psiko-sosyal durumu nedeniyle uyumda problem yaşayanlar ile olumsuz yaşam deneyimlerini devam ettirmeleri nedeniyle rehabilitasyona ihtiyacı olduğu tespit edilen çocukların, rehabilitasyonu sağlanıncaya kadar aynı ortamda bakılmamaları esastır. Bu durumu Katılımcı 9 ve Katılımcı 13'ün ifadeleri bu durumu açıklamaktadır.

“Şunu söyleyebilirim şimdi bu bahsettiğimiz süreçlerde hep yetişkinin işte anne babanın ya da bakım verenin rızası gerekiyor ve her zaman rıza göstermiyorlar ya da direnç gösteriyorlar. Gerekli durumlarda mesela o basamakları biraz aradan çıkarıp direkt mesela 183'e bildirimde bulunmamız gereken durumlar da oluyor. Yani yetişkin eğer rıza göstermiyorsa ve oradaki çocuğun yüksek yararı aslında adım atılmasını gerektiriyorsa o diğer adımları biraz atlayıp hani direk 183 ile bildirimde bulunup kamunun ilgilenmesini sağlamaya çalışıyoruz.” (Katılımcı 9)

“Şöyle zaten çocukla ilk iletişime geçtiğimizde en temelde yapılacak aktivite için belli başlı bazı resmi evraklara ihtiyacımız var. Bu ebeveynin izni okul zaten orada çalışmamıza izin veriyorsa ya da farklı bir yerde ise bir şekilde iletişim kuruluyor. Eğer çocuğun ihmal ya da istismara maruz kaldığından şüphelendiysek ki şüphe bile yetiyor zaten yönlendirme yapmamız için. Ardından bahaneyle yaptığımız görüşmelerde baz alınarak bir form hazırlanıyor bu kurumlar arası yönlendirme formu, ardından biz doğrudan çocuğa eğer hane içinden şüphelendi isek bununla alakalı açık bildirim vermeden yönlendirmelerimizi sağlıyoruz.” (Katılımcı 13)

Aile beyanı yasal olarak çocukla görüşme yapabilmek için gereklidir. Ancak yasalara göre çocuk için acil müdahalenin zorunlu olduğu durumlarda öncelik çocuğun biricikliği ve yüksek yararadır.

3.1.2.3. İhtiyaca yönelik destek

Sosyal hizmet uzmanları çocuk koruma sistemi içerisinde vaka çalışanı olarak görev almaktadır. Vaka çalışanı olarak sosyal hizmet uzmanları çocukla ilgili risk faktörlerini değerlendirir, çocukla görüşme yapar. Bu alanda çalışan sosyal hizmet uzmanları; çocukla görüşme yapma, çocuk istismarı, çocuk koruma hizmetleri ve yasalar konusunda bilgili ve donanımlı olmalıdır (Mian, 2016; akt. Bilgin, 2020).

Çocuk koruma alanında çalışan sosyal hizmet uzmanları multidisipliner yaklaşımla vaka görüşmelerini değerlendirerek ihtiyaca yönelik uygun yönlendirmeleri sivil toplum kuruluşlarında çalışan diğer meslek elemanlarıyla birlikte ortak çalışmalar ve yönlendirmeler ile gerçekleştirmektedir. Katılımcı 3 ifadeleriyle bu durumu belirtmektedir.

“Vaka sorumlumuz sosyal hizmet uzmanı tarafından detaylı bir vaka görüşmesi yapılıyor. Vaka görüşmesi sonrasında ihtiyaca yönelik iç yönlendirme mevcut. Bu bireysel psikolojik destek ise koruma desteği ya da farklı temel ihtiyaçları varsa bu ihtiyaçlara yönelik yönlendirme yapılıyor.” (Katılımcı 3)

Çocuklar arasında görülen akran zorbalığı ve ırkçılık davranışları sorunlardan bazılarını oluşturmaktadır. Bunlardan akran zorbalığı bir ya da daha fazla çocuğun bir başka çocuk ya da çocuklara tekrarlayan ve kasıtlı olarak zarar verme amacıyla yapılan saldırgan tavırları iken, ırkçı davranışlar ise farklı ırk ya da etnik kökene sahip çocukların alay etme, dışlama veya şiddette maruz kalması gibi davranışlar şeklinde görülebilmektedir (Webb, 2017). Genellikle mülteci çocuklarla çalışan STK'larda görev yapan uzmanların karşılaştıkları vakalar yanında çocuklar arasında özellikle okullarda ya da yaşadıkları çevrede bu vakalarla da sıklıkla karşılaşmak mümkün olmaktadır. Bu davranışlar çocukta psikolojik sorunlar gelişmesine bağlı olarak sosyal izolasyona neden olabilir. Katılımcı 5 bu durumu şöyle ifade etmektedir.

“Benim çalıştığım alanda en çok çocukların karşılaştığı sorun ırkçılık ve akran zorbalığı yani bunlar başta gelen sorunlar. Çocuk okula kaydoldu örnek veriyorum. Daha sonra bir dönem bu çocuk okula devam etti mi? Mesela 6 ay sonra bir takip aramamız gerçekleşiyor. Örnek veriyorum biz aradığımızda çocuk okul dışı kaldı. Okul dışı kalma sebebi akran zorbalığı ise eğer önce ailenin tabii ki de beyanını alıyoruz, olayın kısa bir öyküsünü alıyoruz. Örneğin okul idaresiyle ve görüşme yapılmadıysa öncelikle okul idaresine yönlendiriyoruz. Konunun açıklanması mağduriyetin ya da işte yaşanan olayın aktarılması için okul idaresine yönlendiriyoruz. Daha sonraki süreçte okul idaresi sorunu çözebiliyorsa yani çözmüş ise eğer zaten vaka kapatılıyor bitmiş çözülmüş oluyor. Eğer çözmedi ise de biz görüşmeye eşlik edebiliyoruz. Yani tercüman ve sosyal çalışmacı eşliğinde bir görüşme oluyor ya da iş bu noktada da çözülmedi ise zaten İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri ile görüşüp çocuğun başka bir okula naklinin olması sağlanıyor ve bizim yani benim oynadığım rol bu süreçte bu.” (Katılımcı 5)

Toplumda korunma ihtiyacı bulunan çocukların yaşamış oldukları engellilik durumları ve diğer sorunlarında bir birey olarak kendine özgü ihtiyaçları ve istekleri doğrultusunda yapılan yönlendirmeler çocuğun hayatında olumlu katkılar yapması adına yapılan çalışmaları Katılımcı 5 şöyle ifade etmektedir.

“Bizler eğitim bölümündeyiz. Eğitim süreçlerindeki bizim yapabileceğimiz süreçlerde yer alıyoruz. Eğer daha spesifik bir durum varsa yani kesişimsellik varsa çocuk engelli ise, çocuk kız çocuğu olduğu için ekstra bir sorun yaşıyorsa yani toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında ya da sağlık sorunları olduğu için ya da LGBTI+ olduğu için ekstra bir sorun yaşıyorsa mesela çocuk koruma sorumlularına yönlendiriyoruz. Artık biz değil çocuk koruma sorumlusu görüşmelere devam ediyor ya da işte sosyal anlamda güçlendirilmesi gerekiyorsa onunla ilgili projeye yönlendiriyoruz.” (Katılımcı 5)

STK'lara erişim sağlayan çocukların korunma ihtiyaçları araştırılırken yaşamış oldukları travma hakkında bilgi sahibi olmak yapılacak yönlendirme açısından önem arz etmektedir. Travma, bir çocuğun hayatını ve gelişimini olumsuz etkileyebilen, yoğun stres ve korku içeren bir olaydır (İçağasıoğlu Çoban ve Attepe Özden, 2022). Bu olaylar, doğal afetler, kazalar, şiddet, ihmal, istismar veya aile içi çatışmalar gibi çeşitli nedenlerden kaynaklanabilir. Travma yaşamış çocuklar, duygusal ve davranışsal problemler, akademik zorluklar ve sağlık sorunları gibi birçok riskle karşı karşıyadır. Çocuklar için güvenli ve destekleyici bir ortam oluşturmak, travmanın etkilerini anlamak, doğru psikolojik desteği sağlamak ve aileyi desteklemek önemlidir. Uzmanın yaklaşımı ve doğru yönlendirmesi çocuk ve aile için önemlidir. Katılımcı 7 bununla ilgili yönlendirmelerini aktarmaktadır.

“Alınan formu yedekliyoruz gizlilik esasını gözeterek tabii ki sonrasında, önce çocuğun bulunduğu ortamı analiz ediyoruz güvende mi, herhangi bir sağlık riski var mı, hayati tehlikesi var mı diye bir kontrol mekanizması oluşturuyoruz. Eğer çocuğun hayatı tehlikede ise hızlı bir şekilde 183 aracılığıyla yönlendirme sağlıyoruz sonrasında, çocuk hangi şehirde bulunuyor, hangi yaş aralığında ve yaşadığı travmanın etkileri ne derecede bunları biz not aldıktan sonra bulunan şehirde çocukla görüşebilecek uygun bir uzman var mı diye bir arama süreci başlatıyoruz.” (Katılımcı 7)

Çocukluk dönemi, bireyin bilişsel, duygusal ve sosyal açıdan en hızlı geliştiği dönemdir. Bu dönemde yaşanan deneyimler, yetişkinlikteki ruh sağlığını ve davranışları

önemli ölçüde etkilemektedir. Bu nedenle, çocukların yaşlarına uygun psikolojik yönlendirmeler alması büyük önem taşımaktadır.

İlk dönemlerde güvenli bağlanma, duyguları tanıyıp ifade edebilme, keşfetme ve öğrenme fırsatları sunmak daha sonraki dönemlerde özgüven ve sosyal beceriler geliştirme ile kurallar ve sınırlar koymak önemlidir. Okul döneminde arkadaşlık ilişkileri, duygusal değişimlere uyum sağlama ve okul başarısına uyum sağlamayı geliştirirken ergenlik dönemi ile kimlik geliştirme, bağımsızlık kazanma ve geleceğe yönelik planlar yapma öne çıkmaktadır (Zastrow ve Kirst- Ashman, 2016).

Bu doğrultuda çocuklara yönelik psikolojik destek sağlamada yaş gruplarına uygun yaklaşımların önemini ve kullanılan yöntemleri Katılımcı 7 şöyle ifade etmektedir:

“Uzmanın tabii ki çocukla uygulayacağı yöntem çok önemli çocuğun yaşı küçükse daha çok oyun terapisi üzerine deneyimsel oyun terapisi üzerine bir yaklaşımla ilerlenmesi daha sağlıklı olacağından ona uygun bir uzman arıyoruz. Çocuğun yaşı ergenlik çağında ise biraz daha bilinçsel yöntemlere yönlendirilmesini sağlıyoruz. Çocuğun bulunduğu şehirde uygun bir uzman varsa ve yaşı da uygunsa yüz yüze bir yönlendirme sağlıyoruz.” (Katılımcı 7)

Korunma ihtiyacı bulunan çocuğun özellikle çocukla, ebeveyn ya da bakım verenlerle, komşular ya da diğer aile üyeleri ile yapılan görüşmelerde ihmal ve istismara uğradığına dair işaretlerde çocuğun fiziksel görünümü, davranışları, ebeveyn ya da bakım verenlerin davranışları ve ev ortamının durumu önemli belirtiler sunar. Yapılacak olan araştırmada çocuğun sağlık geçmişi, okul ve diğer kurumlardan bilgi almanın yanında çevresel faktörler değerlendirilirken yoksulluk, aile içi şiddet ya da madde kullanımı gibi faktörlerin bulunmasıyla ruh sağlığı uzmanı gerekli yasal işlemleri başlatmak, gerekli kurumlarla iş birliği yapmak ve çocuğa ve aileye psikososyal destek yapılmasına yönlendirmektedir. Katılımcı 16 bu durumda STK’da yapılan çalışmaları açıklamaktadır.

“Biraz daha korumaya bağlı görüşmede ortaya çıkıyor hatta bazen hiç haberimiz olmuyor mesela istismara uğrayan bir çocuk olduğunda ailenin de haberi yok çocuk bir şekilde söylüyor da aile biliyor ama sosyal hizmet uzmanı arkadaşlara söylememişler gibi öyle durumlarda istismar noktasına zaten aileyi de anlatıp çocuklarda iş birliği yaparak 183 üzerinden bildirim yapıyoruz. Eğer gerekiyorsa sonraki dönemde beraber işte polis

merkezine çocuğa ben de eşlik ediyorum sonrasında aile bir dava açma durumu varsa adli yardım avukatımız adli yardımı yönlendiriyor mesela hani ücretsiz avukat erişimi için gibi genellikle etkinlik sırasında özellikle gençlik çalışanı arkadaşımız gözlemliyor. Çocukları, eğer bir çocuk çok bakımsızsa ya da çok çekingense gibi gözlemler yapıp sonra bize sosyal hizmet uzmanı hassasiyet tespiti için yönlendirebiliyor da konuşurken çocukla biraz daha o çocuğa ağırlık verip iletişim kurarken çocuk karton topladığını söyledi, o etkinlikler de bizim için çok yol gösterici çünkü arkadaşlar gözlem yapıyor ve bize aktarıyor aslında evet ara bir kurum gibi hani kaynaklara nasıl ulaşabilirler çünkü o konuda çok sıkıntı yaşıyorlar herhangi bir hizmete erişimde.” (Katılımcı 16)

STK'larda çalışan sosyal hizmet uzmanları, vaka görüşmeleri aracılığıyla çocukların ve ailelerin ihtiyaçlarını belirlemektedir. Yapılan görüşmelerde, çocukların risk faktörleri, travma geçmişleri ve psikososyal ihtiyaçları değerlendirilmektedir. Multidisipliner bir yaklaşım benimseyen STK'lar, psikologlar, hukukçular ve psikolojik danışmanlar gibi farklı alanlardan uzmanlarla iş birliği yaparak çocuklara en uygun desteği sunmayı amaçlanmaktadır. Vaka görüşmeleri sonucunda belirlenen ihtiyaçlara yönelik psikolojik, eğitim, sosyal ve hukuki destekler gibi çeşitli yönlendirmeler yapıldığı anlaşılmaktadır.

1.2.4. Vaka yönetimi

Sosyal hizmet uzmanlarının çocuk koruma alanında kullandığı önemli yaklaşımlardan bir tanesi vaka yönetimidir. Vaka yönetimi, kurumlar ve kurumda görev alan uzmanlar arasında müracaatçının yararı için gereken hizmetlerin planlandığı ve izlendiği bir süreçtir. Vaka yönetimi, özellikle birden fazla hizmete ihtiyaç duyan bireyler için önemlidir. Çünkü farklı uzmanların ve kurumların çalışmalarını bir araya getirmeyi olanaklı kılmaktadır (Barker, 2003; akt. Bilgin, 2020).

Vaka yönetimi, çocuk koruma alanında kapsamlı çözümler sunmak için, acil müdahalelerden toplumsal kalkınma programlarına kadar geniş bir yelpazede uygulanabilir (USAID, 2014).

Bu doğrultuda Katılımcı 12 sosyal hizmet uzmanlarının yönettiği vaka yönetim sürecinde çocuklara verilen psikososyal destekleri aktarmaktadır.

“Sosyal hizmet uzmanları var onların vaka yönetim süreci değerleri yani o tarama süreçlerin detaylarını ben tam olarak. Yani ben vaka olan çocuklarla genel geçer faaliyetlerimizin PSS aktivitesi yaptığımız psikososyal destek aktivitesi yaptığımız çocukların projenin şekillenmesinde katılımlarının artırılması için çalışıyorum ve onlarla komiteler geri bildirim formları geri bildirim görüşmeleri odak grup görüşmeleri şeklinde.” (Katılımcı 12).

Sosyal inceleme sürecini içeren SİR, var olan sorunların belirlenmesinin yanında birey, aile ve toplum odaklı sosyal hizmet müdahalelerini de kapsar. Çocuğun üstün yararı doğrultusunda son derece önemli bir yere sahiptir. SİR, sosyal hizmet uzmanının mesleki kimliğini yansıtmakla birlikte tarafsız, problem alanına ilişkin ayrıntılara odaklanan, birey ve sosyal çevre etkileşimini araştıran, gizli kalmış noktaları görünür hale getirebilen, müdahale planı ile yol gösterici niteliğe sahip belgelerdir. (Aşkun ve Erkoyuncu, 2023) Araştırmada Katılımcı 17’nin aktarımında da görüldüğü gibi vaka yönetiminin SİR’in yazılması ile başladığı belirtilmiştir.

“Hane ziyaretinde sosyal inceleme yapıyoruz ve buna yönelik bir sosyal inceleme raporu yazıyoruz ve vaka yönetim planımız başlıyor. Planımızı yaptıktan sonra ya tabii bunları böyle basamak basamak anlatıyorum ama hepsi çok hızlı bir şekilde oluyor aslında. Çünkü vaka yükü çok yüksek olabiliyor daha sonra da vaka yönetimine alıyoruz bir son değerlendirmemiz oluyor ve vakanın risklerini ortadan kaldırılabildiysek kapatıyoruz, kaldıramadıysak nerede kaldıysak oraya başa dönüyoruz vaka yönetim basamakları aslında çok temel.” (Katılımcı 17)

Vaka yönetimi, risk altında bulunan veya ihmal edilen çocukların korunması ve refahının sağlanması için yürütülen karmaşık ve zorlu bir süreçtir. Bu süreç, çocukların temel ihtiyaçlarının karşılanması, aile içi ihmal ve istismarın önlenmesi, çocukların güvenli bir ortamda yetişmesi için gerekli adımların atılmasını kapsamaktadır.

Çocuk korumada vaka yönetimi, risk altında bulunan veya ihmal edilen çocukların korunması ve refahının sağlanması için yürütülen sistematik bir süreçtir. Bu süreç, çocukların temel ihtiyaçlarının karşılanması, aile içi şiddet ve istismarın önlenmesi, çocukların güvenli bir ortamda yetişmesi için gerekli adımların atılmasını kapsamaktadır. Çocuk koruma vaka yönetimi risk altında olduğu düşünülen çocuğun tespiti, sosyal hizmet uzmanlarının çocuğun ve ailenin durumunu ayrıntılı olarak değerlendirmesi, değerlendirme

sonuçlarına göre çocuğun ve ailenin ihtiyaçlarına yönelik bir plan hazırlayarak çocuğun korunması için gerekli önlemler ve planın takip süreci, planın ilgili kurumlar ve aile ile işbirliği uygulanmasında çocuğun ve ailenin düzenli takibi ve planın gerekliliklere göre güncellenmesi, çocuğun korunması ile ilgili önlemler alındıktan ve risk ortadan kalktıktan sonra vakanın sonlandırma aşamalarını içerdiğini katılımcılar belirtmişlerdir.

1.2.5. Psikolojik destek

Psikososyal destek, travmanın psikolojik ve sosyal yönünü analiz ederek bireylerin, grupların ve toplulukların krizdeki direncini arttırmayı amaçlayan bir yaklaşımdır. Aynı zamanda bireyin yanı sıra bireylerin, ailelerin veya grupların kaynaklarını ve olanaklarını destekleyen çok çeşitli müdahaleleri içerir. Bireylerin, olumsuzlukların üstesinden gelmelerine ve iyileşmelerine yardımcı olmaktadır (UNICEF, 2020).

Türkiye’de sivil toplum kuruluşları korunma gereksinimi olan çocuklara ilişkin ruh sağlığı ve psikososyal destek çalışmaları yürütmektedir. Yapılan görüşmelerde vaka yönetiminin önemli bir parçası olarak psikososyal hizmetlerin yürütüldüğü gözlemlenmiştir. Uzmanlar çocukla yapılan derinlemesine görüşmenin ardından gereksinim gördüğünde çocuğu kurum psikoloğuna yönlendirmektedir. Özellikle ihmal ve istismara maruz kalarak korunma ihtiyacı olan ve depremden etkilenen çocuklarda psikolojik desteğin önemini Katılımcı 1 ifadeleriyle belirtmektedir.

“Yönlendirme sağlandıktan sonra daha uzman hem de aileyle görüşmeler sağlanıyor aileye şu konuda bir danışmanlık veriliyor ihmal ve istismara uğramış bir çocuk da davranır olması gerekenler nasıl yaklaşılması gerekiyor süreç nasıl ilerleyecek soruları olduğunda ailelere de danışmanlık aslında hizmet verilmiş oluyor.

Bunun yanında artık deprem sürecinden sonra da biz çocuklara psikolojik destek süreçleri için ve tüm vatandaşlar için de yaptık. Ama özellikle çocuklar bazında depremden etkilenen çocuklar için psikolojik destek süreçlerimiz devam ediyor, burada tek fark ihbarı alırken oradaki süreç bölgeye gittiğimizde sahada desteğe ihtiyaç olan çocukların ölçekler doldurularak sonrasında gerekli destek süreçleri başlatıldı.” (Katılımcı 1)

Deprem bölgesinde, depremden etkilenen çocuklar için psikolojik destek süreçlerinde ruh sağlığı uzmanlarının çocukların ruh sağlığı alanında genel bütüne bakabilme yerine çocukların fiziksel ve güvenlik ihtiyaçlarının karşılanabilmesinin öncelik olduğu, çocuk

koruma ve çocuğun gizliliği hak ihlallerinin yeterince uygulanmadığı belirtilirken deprem sürecinde kapasite geliştirme eğitimlerinin deprem öncesinde yapılmasının etkisinin daha çok olacağını ve eğitimlerin düzenli periyotlarla yapılması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Deprem bölgesinden zorunlu göç etmek durumunda olan mülteci çocukların yabancı uyruklu olduğu ve kayıtlı oldukları il dışında bulunduğundan okul kayıtları alınamama durumunda yasaların uygulanma sorunları yaşandığını belirtmişlerdir.

Çocuğa yönelik cinsel istismar vakalarında müdahalenin bütüncül ve multidisipliner bir yaklaşım ile yürütülmesi gereklidir. Müdahalenin amacı, mağdurun en az zararla olayı atlatması ve mağduriyetinin giderilmesidir. Burada ifade edilen bütüncül yaklaşım; çocuğu, çocuğun ailesini, okulunu ve sosyal çevresini da içeren bir uygulamayı kapsamaktadır. Multidisipliner yaklaşım ise çocuğun ihtiyaç duyabileceği hizmetleri ve tedavi olanaklarını farklı meslek gruplarının birlikte değerlendirmesini içerir. Böylece sorun daha geniş perspektiften ele alınabilir (Bilgin, 2020).

Bu doğrultuda sivil toplum kuruluşlarında gerçekleştirilen psikolojik destek faaliyetlerini Katılımcı 20'nin ifadesi açıklamaktadır.

“Çocuğa ulaştığımızda aslında ilk aşamadan biz çocuklarla birebir görüşme almıyoruz yani çocukla görüşmeyi ya bakan çalışan ilk aşamada çocukla görüşmeyi almıyor, ailesiyle görüşme gerçekleştiriliyor. Çocuğun hassasiyetine bağlı olarak çocukla da görüşmek gerçekleştiriliyor Psikologlar bireysel görüşme şeklinde çocuklarla görüşüyorlar. Yine burada saat farkındalık oturumları ya da çocuklarla etkinlikler de yapılıyor sadece çocuklara yönelik etkinlikler bu etkinlikler aracılığıyla da çocuklarla birebir görüşmeler gerçekleştiriliyor.” (Katılımcı 20)

Korunma ihtiyacı olan çocukların psikolojik sorunlara yönelik olarak sağlanan psikolojik destek; travmanın etkilerini azaltmada, duygusal düzenleme becerilerini geliştirmede, benlik saygısını arttırma da ve sosyal becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmada son derece önemlidir.

1.2.6. Takip

Takip, çocuk ve ailesinin ihtiyaç duyduğu destek ve hizmetleri vaka planında belirtilen şekilde almaya devam edip etmediğinin, durumlarında vaka planında öngörülen şekilde istikrarlı ve olumlu bir iyileşme olup olmadığının kontrol edilmesidir. Takip, vaka yönetimi süreci boyunca belirli faaliyetlerin yerine getirilip getirilmediği ve hizmetlerin sunulup sunulmadığının kontrol edilmesi amacıyla çocuk, ailesi ve diğer ilgili paydaşlarla birlikte düzenli olarak gerçekleştirilen bir çalışmadır (USAID, 2014).

Takip vaka inceleme sürecinin başarıya ulaşmasında önemlidir. Sosyal hizmet uzmanları aylık düzenli takiplerini gerektiğinde devlet kurumlarıyla koordinasyon sağlayarak ve yönlendirmeler yaparak gerçekleştirmektedir. Katılımcı 7 takip konusundaki çalışmalarını şu şekilde ifade etmektedir:

“Süreçte uzman ve aile arasında bir görüşme gerçekleşiyor. Uygun bir tarihte uygun bir günde seanslar yürütülüyor. Tabii biz de aylık düzenli olarak görüşmeler sağlıyoruz. Seanslarda bir sorun çıktı mı çocuğun duygu durumunda değişiklik var mı diye notlarımızı alıyoruz ve bunu bir sitemiz var, sitemizde işliyoruz düzenli olarak takiplerini yapıyoruz. Eğer çocuğun bulunduğu şehirde bir uzmanımız yoksa ve online terapiye de uygun değilse devlet kurumlarına yönlendiriyoruz devlet kurumlarıyla iletişim kurup orada uygun bir uzmanı olup olmadığını teyit ettikten sonra aileye randevu için yönlendirme sağlıyoruz.” (Katılımcı 7)

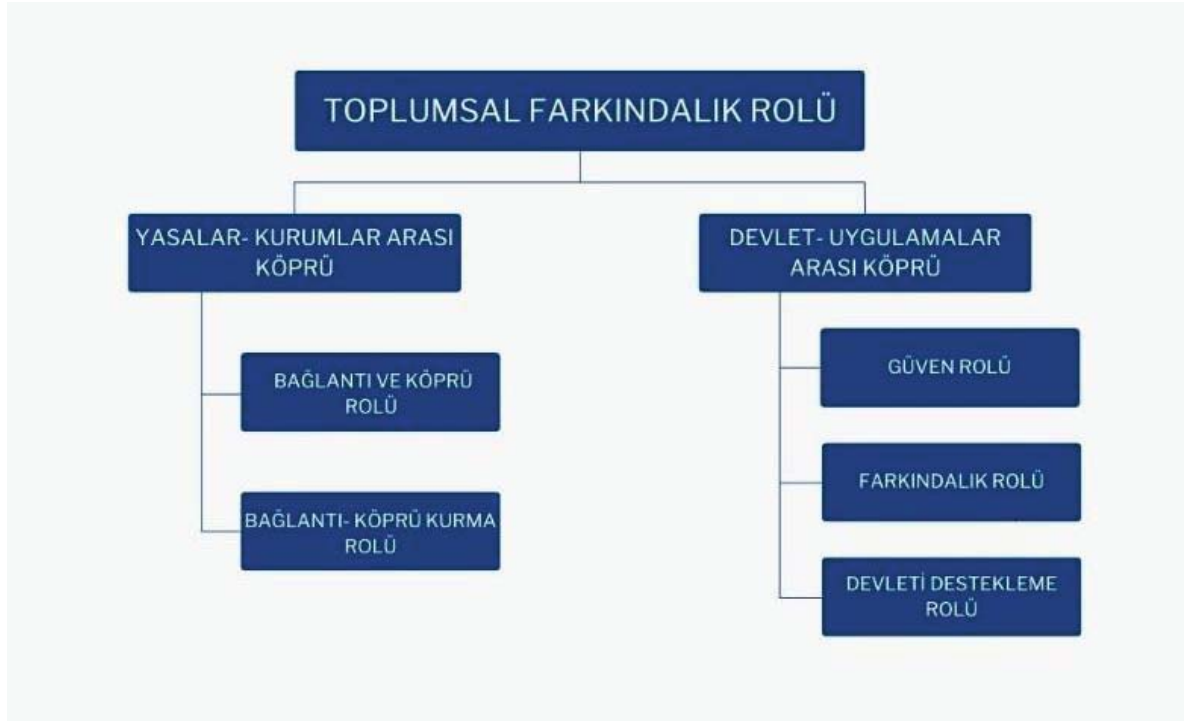
Katılımcı 10 ise süreç takibini aşağıdaki gibi ifade etmektedir:

“Çocuğun tam olarak bu süreci atlatabileceği öngörüldüğü sürece kadar da süreç takibi yapılmakta ve bu aşamada hem psikolojik destek sağlayan uzman ve aileyle birlikte süreç yürütülüyor. Herhangi bir durumda eğer risk teşkil eden bir durum ya da aksayan bir durumda da yine tekrar müdahale edilerek farklı metotlar uygulanmakta.” (Katılımcı 10)

Takip, çocuk ve ailesinin vaka yönetim sürecinin başarıyla devam ettiğinin izlenmesi açısından önemlidir. Korunması gereken çocuğun risklerinin ve ihtiyaçlarının değişmesi durumunda tekrar müdahale planının da değişmesi gerçekleşeceğinden bunun ancak takiple başarabileceği açıklanmaktadır.

3.2. Toplumsal Farkındalık Rolü

Sivil toplum kuruluşlarının toplumsal farkındalık rollerinin analiz edildiği bu temada “Yasalar ve Kurumlar Arası Köprü” alt temasında Bağlantı ve Köprü rolü ile Hak Savunuculuğu rolü kategorileri ve “Devlet ve Uygulamalar Arası Köprü” alt temalarında Güven, Farkındalık ve Hassasiyet ile Devleti Destekleme kategorileri incelenerek katılımcıların ifadeleri analiz edilmiştir. Bu yöntemler Şekil 2’de şemalanmıştır.

3.2. Toplumsal Farkındalık Rolü

3.2.1. Yasalar- kurumlar arası köprü

Çocuk koruma alanında görev yapan STK’lar toplumda yasalar ve kurumlar arasında köprü olma özelliği sayesinde farklı aktörler arasında iletişimi ve koordinasyonu kolaylaştırma, bilgi aktarımını sağlama ve ortak çözümler geliştirme imkânı sunarlar. Bu özelliğin, STK’ların bu alanda daha etkili bir şekilde faaliyet göstermelerini sağladığı ve çocukların hakları konusunda ilerlemeye yardımcı olduğu yapılan görüşmelerden anlaşılmaktadır.

3.2.1.1. Bağlantı ve köprü rolü

Çocuk koruma alanında çalışan STK'lar, çocukların korunması ve haklarının savunulması için önemli bir rol oynarlar. Bu rolün önemli bir kısmı, bağlantı ve köprü olma özelliğidir. STK'lar, bu alanda çalışan devlet kurumları, diğer STK'lar, aileler ve çocuklar arasında iletişim kanalı ve koordinasyonu kolaylaştırarak, bilgi akışını sağlayarak ve kamu katılımını teşvik ederek çocukların korunmasına katkıda bulunmaktadır.

STK'ların köprü görevini tam olarak yerine getirebilmesi için Katılımcı 18, toplum tarafından daha fazla bilinirliğinin artması ve tanınması gerektiğini belirten açıklamalarını şöyle ifade etmiştir.

“Sivil toplumun da aslında olması gereken şey köprü görevi görmek. Bu köprü görevini tam anlamıyla her sivil toplum kuruluşu görebiliyor mu bence göremiyor. Görebilir mi? Görebilir ama mevcut şartlarda iyileştirmeler olması lazım. O yüzden sadece benim çalıştığım sivil toplum kuruluşu değil, diğer sivil toplum kuruluşlarının da bence daha fazla halka inmesi gereklidir. Bilinirliğinin artması çünkü aslında Türkiye'de de çok fazla sivil toplum var ve çok fazla farklı alanlarda farklı rollerde çalışan sivil toplum kuruluşları var. Sadece bunlar bence yeteri kadar halk tarafından bilinmeyen noktalar. Biraz daha bilinebilirlik görevinin artması gerektiğini düşünüyorum.” (Katılımcı 18)

Katılımcı 15, sivil toplum kuruluşlarının köprü görevinin hassasiyet gösterdikleri çocuktan topluma olduğunun altını çizerek iş birlikleri ve çalışmaların önemini ifade etmektedir.

“Ben çok kilit bir yerde durduğumu düşünüyorum. Çünkü evet yasalar ve kamu kurumları da böyle bir sorumluluk üstlenmek durumunda. Birey olarak hepimiz böyle bir sorumluluk üstleniyoruz fakat sivil toplum kuruluşları biraz daha aslında birçok süreci çok ideal ve çok hassas bir şekilde yürüttüğümüz bir çalışma alanı burada çocuklar. Kıymetli çocukların fikri kıymetli, çocukların katılımı kıymetli, çocukların hakları biliniyor ve gözetiliyor, yasalar biliniyor ve uygulanması için çaba gösteriyor. Aslında çocuktan topluma bir köprü görevi de görüyor sivil toplum kuruluşları oradaki hassasiyetlerimiz verdiğimiz eğitimlerde yaptığımız iş birliklerinde kamu kuruluşlarıyla olan görüşmelerde kendini çok gösteriyor çok hassas bir yerden yaklaştığımız için de aslında çocuk korumanın ideal bir şekilde gerçekleştirildiği bir süreç haline geliyor ve bir örnek teşkil ediyor çoğunlukla bazen

de kötü bir örnek gibi de algılanabiliyor fazla ideal ve fazla ütöpik de gelebiliyor fakat çok önemli bir yerde tuttuğunu düşünüyorum.” (Katılımcı 15)

STK'ların farklı aktörler arasında iletişim ve koordinasyonu kolaylaştırarak bilgi akışını ve iş birliğini sağlamada köprü görevini tam olarak yerine getirebilmesi için toplum tarafından daha fazla bilinirliğinin artması ve tanınması gerekmektedir.

3.2.1.2. Hak savunuculuğu rolü

STK'lar, ulusal ve uluslararası platformlarda aktif olarak yer alarak, çocuk haklarının korunması için gerekli adımların atılmasında köprü görevi üstlenmektedirler. Göçmen ve mülteci çocuklar, göçün ve mülteciliğin en savunmasız gruplarından biridir. Bu nedenle, bu çocukların korunması ve haklarının savunulması büyük önem taşımaktadır. Katılımcı 5, göçmen ve mülteci çocuklara yönelik çeşitli alanlarda yaptıkları faaliyetlerle bu çocukların Türkiye'de güvenli ve sağlıklı bir şekilde yaşayabilmeleri için gerekli desteği sağlamaya çalıştıklarını ve göçmen ve mülteci çocukların hayatlarında önemli bir fark yarattıklarını anlatmaktadır.

“Kamu kurum ve kuruluşlarından daha özgürlükçü bir yapısı olduğunu düşünüyorum ben. Sivil toplumun bu noktada da çocukları çok sınırlandırmayan, belirli bir kalıba sokmayan, çocukların işte yaratıcılıkları olsun bakış açıları olsun bunları geliştirebilecek potansiyelde olduğunu düşünüyorum ben sivil toplumun. Örnek veriyorum ben mesela bir dernekte çalışıyorum. Dernek de sığınmacılarla çalışan bir dernek ve bu noktada da Suriyeli danışanlarımız var. Ukraynalı danışanlarımız var Afgan danışanlarımız var İranlı danışanlarımız var. Yani bir çocuk bir etkinliğe geldiğinde birden çok milletten olan çocukları görebiliyor. Bu da mesela çeşitliliği verebiliyor çocuk çok farklı kültürleri görebiliyor ve çok farklı bakış açılarına göre biliyor. Bu noktada bir dernek bunu sağlıyor diyebilirim yani çocuğun bakış açısını geliştiriyor diyebilirim.” (Katılımcı 5)

Katılımcı 1 ise STK'ların çocuk hakları ihlallerine dair farkındalık yaratmak, yasal düzenlemelerin geliştirilmesi için savunuculuk yapmak ve çocukların sesini duyurmak için önemli bir platform görevi gördüklerini belirtmektedir.

“STK'ların olması bu konuların daha aktif bir şekilde ilerlemesi daha destekleyici ilerlemesi kısmında yer alıyor ve özellikle çocuk hakları kısmında sadece kamu ya da

kurumlar hani özel kurumlar ile ilgili değil her bireyin çocuk haklarını bilinciyle ilerlemesi konusunda da STK'ların destekleyici olduğunu düşünüyorum.” (Katılımcı 1)

Çocuk koruma alanında çalışan STK'lar, çocuk haklarının korunması ve geliştirilmesinde çok önemli bir rol oynamaktadır. Bilgilendirme ve iş birliği gibi çeşitli faaliyetler aracılığıyla STK'lar, çocukların refahını iyileştirmeye katkıda bulunabilirler.

3.2.2. Devlet- uygulamalar arası köprü

STK'lar toplumda demokratik sürece katkıda bulunan, kâr amacı gütmeyen ve belirli bir amaca yönelik faaliyet gösteren kuruluşlardır. Devlet-uygulamalar arası köprü olma özelliği, STK'lara devlet kurumları ve kamu politikaları ile vatandaşlar arasında iletişimi ve koordinasyonu kolaylaştırma, bilgi aktarımını sağlama ve kamu katılımını teşvik etme imkânı sunmaktadır. Katılımcılar da bu özelliği vurgulamışlardır.

3.2.2.1. Güven rolü

STK'ların çocuklara, ailelere ve diğer paydaşlara güven vererek, şeffaf ve hesap verebilir bir şekilde çalışarak ve etik değerlere saygı göstermesiyle çocuklar, STK'larda kendilerini güvende hissederek ihtiyaçlarını ve endişelerini özgürce ifade edebilmelidir. Katılımcı 16 sivil toplum kuruluşlarında çocukların kendilerini güvende hissetmelerini açıklamaktadır.

“Özellikle yabancı uyruklu kişilerde devlet, polis ya da herhangi bir yani devlet kurumu özelinde ama biz özel sivil toplum kuruluşu olduğumuz için bize güvenleri daha fazla o yüzden daha aktif bir şekilde anlatabiliyorlar ya da işte bir çocuk işçilik varsa aslında bizimle paylaşabiliyorlar. Çünkü aslında yardım alma amaçlı buraya geliyorlar ve o durumu anlatırken işte çocuklar da çalışıyor vurguluyorlar yardım alabilmek için hem de biz sivil toplum örgütünün daha onlara güven vermesinden dolayı aslında o tarz durumlara daha iyi tespit edebiliyoruz bence. Biraz da bir ara kurum gibi bir de aslında ya da devlet kurumlarının Türkçe ya da yine ırkçı davranışlar çok fazla olabiliyor gerçekten çok fazla ama burada herhangi bir konu hakkında en azından bilgi alabiliyorlar yani en önemlilerinden biri de zaten işe hizmetleri nasıl alabileceklerini bilmeleri bu konuda destek olunması bir fark olabilir çocuk korumada da dediğim gibi aslında istismarı olsun okula gitmeme çocuk işçilik en azından danışanların buraya bir güveni olduğu ve süreci içinde

yalnız kalmayacak hani hukuki destek alabileceklerini sağlık desteği ya da ne gerekiyorsa. Bir devlet kurumu olmadığımız için danışanların güveni ve iş birliğine açık olmaları daha fazla oluyor hani o süreç içinde yalnız olmadıklarını hem psikolojik herhangi bir destekleyen kendilerine yardım eden insanlar olduğu için biraz daha o süreç aktarılabilir.” (Katılımcı 16)

Burada daha çok sivil toplumun, müracaatçılara sunduğu desteğin, güven duygusunun gelişmesinde önemli olduğu anlaşılmaktadır. Etik değerlere saygılı ve objektif olması devlet ve müracaatçılar arasında köprü olabilmesi güven duygusunun gelişmesinde önemli olmaktadır.

Katılımcı 20, sivil toplumun kuruluşlarında devletten farklı olarak, görev yapan profesyonellerin uzmanlardan oluşmasının kişilerin güven duymasındaki önemini şöyle ifade etmiştir.

“Aslında çalıştığım bütün sivil toplum kuruluşlarını düşünürsem ben burada çok büyük etken olduklarını düşünüyorum. Kişilerle güven bağı kurulduğunda da aslında kişiler doğrudan sivil toplum kuruluşlarına ulaşmayı daha güvenli bulabiliyorlar burada yani o güven ortamı sağlandıktan sonra müracaat mekanizması olarak doğrudan görülüyor ve bu da aslında içinde çalışan kişilerin de uzmanlar olmasından dolayı kaynaklı olarak da güzel sonuçlar doğuruyor diye düşünüyorum.” (Katılımcı 20)

Katılımcıların belirttiği gibi çocuk haklarının korunması ve geliştirilmesi için tüm paydaşların, ailelerden ve devletten sivil topluma kadar, birlikte çalışması ve STK'ların çalışmalarının desteklemesi gereklidir.

3.2.2.2. Farkındalık rolü

Çocuk koruma alanında faaliyetler yapan STK'lar medya ile iş birliği yaparak çocuk koruma konularında farkındalık yaratan haber ve etkinliklerle bilgiler paylaşılmasını sağlamaktadır. Çocuk hak ihlalleri hakkında STK'ların toplum baskısı ve farkındalığı artırıcı etkilerinin görünür şekilde olmasının faydalarını Katılımcı 2 şöyle belirtmiştir.

“Birincisi toplum baskısı oluşturmak açısından yargılamalar kısmından çok çok önemli. Maalesef şu an her dosya çok titizlikle incelenmediği için geçirilebilir şeyler olduğunu düşünüyor yine hâkim ve savcılar ama medyatik bir olayın yargılaması daha

titizlikle yapılıyor. Mesela medyatik bir olayda hakimler ya da savcılar toplum baskısını da öngörerek ve bunun sonuçlarını bilerek verilmesi gereken kararı veriyorlar. Sivil toplumun da burada rolü ve faydası çok büyük toplumdaki baskısı oluşturmak için. Aynı zamanda toplumun bilinçlendirilmesi oluşturmak için de sivil toplumların rolünü çok etkin olduğunu düşünüyorum. Bu konuda da mesela medyaya yansımamış bir olay ama ihbarı bize gelmiş. Bir sivil toplum kuruluşu olarak topluma bunun bilgilendirilmesini sağlıyoruz.” (Katılımcı 2)

Çocuk koruma sisteminde farkındalığın öne çıkmasında Katılımcı 10 sivil toplum kuruluşlarında faaliyet gösteren gönüllülerin önemine dikkat çekerek bunu şöyle ifade etmiştir:

“Bu aşamada gerçekten sivil toplum kuruluşlarının desteğinin çok fazla olduğunu düşünüyorum. Çünkü kamu ve devlet eliyle yürütülen bir sistem var evet ama gönüllü olarak o süreci yürütmek. O vakaya, o duruma daha fazla bağlılığı gösteriyor. Mücadeleyi daha çetin hale getiriliyor. Burada biz bunu bir iş olarak ya da STK’lar bir iş olarak değil de gönüllülük süreciyle yürüttüğü için aslında hak bu bir ihmal ve istismar mağduru kişilere hassasiyetleri daha fazla olmakta ve kişinin en iyi şekilde yararlanması için daha fazla çaba sarf etmekte. Aslında buradaki en büyük önemli şey gönüllülük ve o sürece duyulan hassasiyet bir iş olmaktan çıkarıp süreci kendi açısında önemli hissedip devam ettirmek.” (Katılımcı 10)

STK’ların çocuk koruma alanında farkındalık çalışmalarının etkisi ve gönüllülerin motivasyon ve katkıları ile, STK’ların özellikle ihmal ve istismar konusunda daha fazla çocuğa ve aile ulaşılmasını, daha etkili programlar geliştirilmesini ve çocuk hakları konusunda daha güçlü savunuculuk yapılmasını sağladığı görülmektedir.

3.2.2.3. Devleti destekleme rolü

Çocuk koruma alanında devletin önemi çok büyüktür ancak STK’lar devletin yükünü hafifletmektedirler. Devletin yükünü hafifletme konusunda deprem gibi hızlı ulaşımın öncelikli olduğu durumlarda STK’ların kendi araştırma veri toplama çalışmalarıyla devletin çalışmalarına katkıda bulunduğu katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Çocuk hak ihlallerinde ve korunmasıyla ilgili çalışmalarla, gerçekleştirilen projelerle STK’ların devlete destek olduğunu Katılımcı 3 ve 13 ifade etmiştir.

“Yeterli olmamakla birlikte devletin o eksik kalan kısmen de olsa tamamladığını düşünüyorum. Diyelim ki ilçelerde kasabalarda hani ulaşamadığı noktalarda özellikle deprem bölgesinde sivil toplum kuruluşları hem koruma anlamında özellikle çocuk koruma alanında devletin o görünmeyen kısmını kamunun o görünmeyen kısmını farklı farklı projelerle kısmen de olsa turnak içerisinde söylüyorum kısmen de olsa yeterli bulmuyorum ama yine giderdiğini düşünüyorum.” (Katılımcı 3)

“Bence sivil toplum kuruluşları yaptığı her çalışmada devletin kamu kurumlarının yükünü hafifleten bir yerde ve çok kıymetli çalışmalar yapıyorlar burada, o yüzden ayrılmaz bir parçası gibi düşünüyorum. Farkındalık aktiviteleri buna özel spesifik projelerin yazılıyor olması yürütülüyor olması çok kıymetli ve bu alanda çok deneyimli kişileri barındırıyor STK. Yani Türkiye’de özellikle gerçekten deneyimli birçok kurum var o yüzden ben STK’nın çocuk koruma başta olmak üzere farklı çalışmalarda da yani bu çalışmalarının ayrılmaz bir parçası olması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü biraz önce bahsettiğimiz gibi kamu kurumlarının insan kaynağının yetersiz olması ve iş yüklerinin fazla olması maalesef orada çocuk koruma kapsamında yapılan işleri hem niceliksel olarak hem niteliksel olarak azaltıyor. Bu yüzden de bizim onların üzerindeki yükü alarak ihtiyaç sahiplerine bundan etkilenen herkese daha hızlı bir şekilde ulaşmamızı sağlıyor STK. O yüzden çok kıymetli olduğunu ve ayrılmaz bir parçası olduğunu düşünüyorum.” (Katılımcı 13)

STK’lar, çocuk koruma alanının farklı konularında uzmanlıklarını ve deneyimlerini devlet kurumlarıyla paylaşarak, daha etkili ve verimli çocuk koruma politikaları ve programları geliştirilmesinde, çocukların haklarının korunmasını ve refahının geliştirilmesini sağlayacak yasaların ve yönetmeliklerin geliştirilmesi ve uygulanmasında devleti desteklemektedirler. Bu rol hakkında Katılımcı 6’nın belirttikleri şöyledir:

“Bütün bu alanda çalışan STK’lar için söyleyeyim çünkü hepsi böyle, kimisi eğitim hayatıyla ilgili çalışıyor çocukların, kimisi yoksulluk üzerine çalışıyor, kimisi cinsel yönelimler hakkında çalışıyor, mesela biz ihmal ve istismar alanında çalışıyoruz. Çeşitli bir sürü çeşit ben çocukların iklim hakkı dahil olmak üzere iklim değişikliğiyle ilgili o hakkı dahil olmak üzere çalışan bütün STK’lar, aslında bence devlet mekanizmasını asıl tetikleyen, harekete geçiren mekanizma sivil toplum. Ama sivil toplum örgütleri bir araya geldiğimiz zaman işte birlikte ne yapalım şunu yaparız böyle mi yaparız böyle asıl sistemi dinamiğe döken bir araya getiren ve hareketler hareketlerden devletin hareketlendiren sivil toplum olduğunu düşünüyorum o yüzden bence çok büyük bir dinamik taşı.” (Katılımcı 6)

Profesyonellerin açıklamalarından çocuk koruma alanında çalışan sivil toplum kuruluşlarının bilgilendirme, hizmet sunma, araştırma, veri toplama, ağ oluşturma ve iş birliği gibi çeşitli faaliyetler aracılığıyla devleti desteklediği; çocukların refahını ve korunmasını iyileştirmeye katkıda bulunarak daha adil ve kapsayıcı bir toplum yaratılmasında katkıda bulunduğu anlaşılmaktadır.

3.3. Profesyonellerin Kanunları Uygulama Deneyimleri

Bu alt temada STK'larda çalışan çocuk koruma alanındaki profesyonellerin karşılaştıkları “Yasaların Yeterliliğine İlişkin Deneyimler” ve “Denetim ve Uygulamalara İlişkin Deneyimler” kategorilerinin incelenerek analizi gerçekleştirilmiştir. Bu tema Şekil 3'te şemalanmıştır.

3.3. Profesyonellerin Kanunları Uygulama Deneyimleri

3.3.1. Yasaların yeterliliğine ilişkin deneyimler

Genel olarak katılımcılar yasa ve yönetmeliklerin içeriklerinin iyi olmasına karşın uygulama açısından sıkıntı yaşandığından söz etmişlerdir.

Çocuk koruma alanında ülkemizde bulunan yasal mevzuatlar Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu, Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği, Korunma Kararlarının Alınması ve Kaldırılmasına İlişkin Yönetmelik, Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik

bulunmaktadır. Alanda çalışan profesyoneller mevzuatın ve yasa ve yönetmelikler çerçevesinde çalışmalar gerçekleştirmektedir. Bu mevzuatın, yasa ve yönetmeliklerin yeterli olması çocuk koruma sisteminin doğru şekilde işlemlerini sağlaması bakımından oldukça önemlidir (Uslu, 2019).

Araştırma kapsamında katılımcılara bu alandaki yasa ve yönetmeliklerin uygulanabilirliği sorulduğunda katılımcıların büyük bölümü yasa ve yönetmeliklerin yeterli, kapsamlı olduğunu ancak uygulamada yaşanan aksaklıklarla ilgili sorunlar yaşandığını belirtmişlerdir. Katılımcı 7, uzman azlığı ve iletişim zayıflığı nedeniyle aileye hızlı ulaşım sağlama konusundaki eksiklikleri ifade etmiştir.

“Türkiye’de uygulanan yasa ve yönetmelikler yeterli, evet çocuk alanında özellikle çok güzel çalışmalar gerçekleştiriliyor. Fakat uygulama konusunda bazen sorun çıkıyor. Biraz önce de bahsettiğim gibi uygulama konusunda her yer aynı disiplin içerisinde yürümüyor. Bunu çok güzel bir şekilde ilerleten kurumlarla da görüştük fakat uzman eksikliğinden kaynaklı bazı kurumlar bu durumda çok zorlanabiliyor bu yüzden öncelikle bu kurumlardaki uzman sayısının artması ve iletişimin biraz daha güçlenmesi gerekiyor yani daha hızlı bir şekilde ulaşım sağlamak gerekiyor aileye.” (Katılımcı 7)

Türkiye’de yoksulluk, eğitime erişim eksikliği, geleneksel ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği, aile içi şiddet, erken yaşta hamilelik, sığınmacılık ve göç gibi nedenlerden evlenme yaşı 18 olmasına karşın küçük yaşta evliliklerin en çok Doğu Anadolu Bölgesinde %68 oranında ve Çocuk yaşta evlenen kızların %54’ü 18 yaşından önce ilk çocuklarını doğurmaktadır. Erken yaşta evliliklerin eğitimden mahrum kalma, erken yaşta anne olma, anne ve bebek ölümlerinin artması, sağlık sorunları, duygusal ve psikolojik sorunlar, aile içi şiddete maruz kalma ve ekonomik zorluklar gibi sonuçları olmaktadır. Erken yaşta evliliğin önlenmesinde STK’ların ve kamu kurumlarının iş birliği ile yoksulluğun azaltılması, eğitime erişimin sağlanması, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda farkındalık çalışmaları, yasal düzenlemelerin iyileştirilmesi önemlidir (Orçan ve Kar 2008).

Katılımcı 12 ÇKK kapsamında belirtilen yasaların uygulamada esnasında kanunlara ve yönetmeliklere tam olarak uyulmadığından erken yaşta evlilik ve çocuk işçiler sorununa dikkat çekmektedir:

“Mevcut halde Türkiye'deki hukuk sisteminde bir belirsizlik halinin çocuk korumayla ilgili sıkıntılı olduğunu düşünüyorum. Çocuk Koruma Kanunu ve Çocuk Haklarına dair sözleşmeden kaynaklı olarak 18 yaşın altındaki herkes çocuk saymakla birlikte, gerekmediğini kanundaki evlendirilebilme yaşı, gerek iş hukukunda çalıştırabilme yaşı bir yandan, işte eğitim 12 yıl zorunlu derken. Genç işçilerin çalıştırılabileceği işlere dair yönetmeliğinizin olmasıyla birlikte buradaki bu ikili ikilik halinin çocuk korumaya zarar verdiğini düşünüyorum.” (Katılımcı 12)

Çocuk İşçiliği ve Korunması Hakkında 4857 sayılı kanun, çocuk işçiliğinin yasaklanması, istisnalar, çalışma şartları, denetimler ve yaptırımlar gibi konularda hükümler içermektedir.

Türk Ceza Kanunun 242. maddesinde, "Çocuklara çalıştırma" suçu düzenlenmiştir. Bu suç, 15 yaşından küçük bir çocuğu çalıştıran kişiye para cezası yaptırımını öngörmektedir.

Anayasa'nın 40. maddesinde, "Her çocuğun korunma hakkı vardır" ve "Çocuklar, her türlü sömürüden ve kötü muameleden korunurlar" hükümleri yer almasına karşın gerçekte bunun tam olarak uygulamada görülmediği durumların yaşandığı görülmektedir.

Yine Türkiye'de çalıştırma yaşı 15 olarak yasalarla belirlenmesine karşın sorunun önlenmesine adına çocuk işçiliğinin çocuğa zararları konusunda aileler, iş verenler ve kamuoyu bilinçlendirilmeli, çocukların eğitime devam etmesi teşvik edilerek eğitim imkanları genişletilmesi yoksul ailelere ekonomik destekler sağlanarak çocukların çalışmaya mecbur kalmaları önlenmesi ve çocuk işçiliğini önleyen yasal düzenlemeler daha etkin hale getirilerek denetimler sıklıkla yapılmasının gerekliliği anlaşılmaktadır. Çocukların korunması ve sağlıklı bir şekilde büyümesi için çocuk işçiliğinin önlenmesinde STK'lar ve kamu kurumlarının iş birliği büyük önem taşıdığı anlaşılmaktadır.

3.3.2. Denetim ve uygulamalara ilişkin deneyimler

Sivil toplum kuruluşları halkın devlet kurumları ve uygulamaları arasında köprü olma görevini devlet ve özel sektörden sonra üçüncü bir güç olarak yürütmektedir. Katılımcı 20, yasaların yeteri olmasına karşın uygulamadaki aksaklıklar, eksiklikler yanında denetim mekanizmasının sorunlarını şöyle ifade etmektedir:

“Yeterli olabilir aslında ama uygulamada tabii aksaklıklar mevcut. Tam olarak uygulanmadığını düşünüyorum ya da aktif olarak uygulanamadığını düşünüyorum. Burada da yani problem ve kanunların uygulanmasından yani kanunlardaki eksikliklerden ziyade uygulanmasındaki bir eksiklik olduğunu düşünüyorum. Kanun nezdinde de ya da işte mevzuatlar nezdinde de şöyle bir eksiklik olduğunu düşünüyorum, özellikle ihmal istismar konularında ya da işte aile içerisindeki herhangi bir durumda yani cezai yaptırımlardan sonrasında bir denetim sistemi mevcut değil maalesef. Şu an ve hani herhangi bir şekilde çocuğa karşı herhangi bir suç işleyen kişinin denetimi sonrasında mümkün değil. Bu kişi cezasını çektikten, infaz gerçekleştikten sonra doğrudan topluma karışabiliyor herhangi bir şekilde denetim yapılmıyor bu kişilere. Bu da o kişinin tekrar hani çocukların bulunduğu alana kolayca girebilmesi için önünde hiçbir engel olmadığını gösteriyor ve bu tür eksiklikler olduğunu düşünüyorum.” (Katılımcı 20)

Uslu da 2019’da yapmış olduğu araştırmada çocuk cinsel istismar vakalarında kanıt gösterilmesi zorunluluğu ya da istismarcının serbest bırakılması gibi durumların çocukların uygun hizmetlere ulaşmasını engellediğini vurgulamıştır.

Uygulamada yaşanan sorunlardan biri de Katılımcı 13’ün belirttiği gibi çocuğun beyanının esas olmasına karşı bunun uygulamada tam olarak ele alınmaması sonucu çocuğun korunmasında bazı sorunların yaşanabileceği endişesi olmaktadır. Çocuğun beyanı, olayın nasıl gerçekleştiğine dair en güvenilir bilgi kaynağı olarak kabul edilir. Mahkemeler, çocuğun beyanını titizlikle değerlendirmelidir. Değerlendirmede çocuğun yaşı, gelişimi, beyanının tutarlılığı, diğer delillerle uyumluluğu ve beyanını etkileyen faktörler göz önünde bulundurulur. Çocuğun beyanının esas olması, çocukların istismar ve ihmalden korunması için kritik önem taşımaktadır. Özellikle çocuk koruma alanında çalışan STÖ’lerin bu konudaki gayretleri olmasına karşın kamu ile halk arasındaki köprü iş birliğinin yeterince olmamasından kaynaklanan yetersizliği Katılımcı 13 ifadesinde belirtmektedir.

“Bence yeterli düzeyde uygulanabilirse çok da bir değişikliğe gerek kalmayacak. Burada çocuğun beyanının esas olduğu noktasında herkes hemfikir olsa... Ama bazı kurumlar ya da kurum çalışanları çocuğun beyanını esas almadığı için... Yani burada kanunla ilgili değil uygulamayla alakalı bence bir sıkıntı var. Yani STK’ların ve kamu kurumlarının iş birliğinin az olması bu noktada var olan istismarı ortaya çıkarmak ve bunu

takip etmek için zaten zorken kanunu daha hızlı ve etkin kullanamadığımız da maalesef burada zarar gören çocuk oluyor.” (Katılımcı 13)

Yasa ve yönetmeliklerin uygulanmasındaki yetersizlik durumu hakkında Katılımcı 3, çocuk koruma alanındaki sorunların STK’ların farklı projelerle giderilmesinin zorluğuna değinmiştir.

“Aslında yeterli olsaydı sivil toplum kuruluşları olmazdı. Şöyle sivil toplum kuruluşlarının amacı bir eksiklik için gelir ve kapanmak üzere kurulur. Sivil toplum kuruluşları Türkiye’de de yıllardır çocuk koruma alanında farklı farklı projeler oluyor. Hem yasal olarak hem de sahadaki işleyişle ilgili birçok sorun var sorun azalmıyor hatta giderek de artıyor bu sorunlar.” (Katılımcı 3)

Sivil toplum kuruluşlarında çalışan profesyonellerin denetim ve uygulamaya ilişkin deneyimleri ışığında yasalar yeterli olsa da uygulamada bazı eksikliklerin olduğu göze çarpmaktadır. Katılımcılar yasaların daha etkin bir şekilde uygulanmasının önemine dikkat çekmektedirler. Ayrıca çocukların korunması için gerekli önlemlerin tam olarak alınamamasının ve çocuğun beyanının esas alınması gibi konularda gerekli adımların atılmasının; özellikle ihmal ve istismar gibi durumlarda cezai yaptırımların uygulanmasından sonra gerekli denetim mekanizmalarının olmasının çocukların tekrar risk altına girmemesi için önemli olduğunu belirtmişlerdir.

3.4. Çocuk Koruma Sisteminde Yaşanan Zorluklar

Sivil toplum kuruluşlarında çocuk koruma sisteminde yaşanan zorluklar “Bireysel Zorluklar” ve “Hukuki Zorluklar” olmak üzere iki kategoride incelenmiştir. Bu yöntemler Şekil 4’te şemalanmıştır.

3.4. Çocuk Koruma Sisteminde Yaşanan Zorluklar

3.4.1. Bireysel zorluklar

Çocuk koruma alanında çalışan uzmanların genel olarak ortak yaşadıkları zorlukların başında tükenmişliğin olduğu görülmektedir. Bu alanda özellikle cinsel istismar vakalarında çalışan profesyonellerin travmatik etkilere maruz kalmaları kaçınılmazdır. Bunun sonucu oluşan tükenmişlik hissi ile baş etmede süpervizör almanın gerekliliğini vurgulayan katılımcı 1, aynı zamanda yaşadığı yönlendirmelerde meslek elemanı azlığı ve çocuklar için psikiyatri randevularının çok geç verilmesinden doğan sıkıntılarından söz etmektedir.

“Aslında çalıştığımız alan özellikle cinsel istismar zor bir alan. Birçok meslektaşımız bu konuda tükenmişlik yaşayabilir, özellikle böyle bir durumda süpervizör almak bir o kadar değerli. Bireysel yaşadığım alan uzmanı olarak bir sıkıntı olmadı ama şöyle örneklerle karşılaştım yönlendirme sağlarken işte oradaki çocuğun daha verimli ve yeterli ilerlenmesi ya da tam destek kontrolünün sağlanamaması, burada meslek elemanlarının istihdamı az alımıyla ilgili problemlerle karşılaştık. Bir de travma yaşayan bir çocukla çalışırken psikolojik destek randevusunun üç ay sonraya verilmesi gibi sıkıntılar yaşadığım süreçler oldu.” (Katılımcı 1)

Süpervizyon, çok sayıda zorlu vakayla ilgilenmeleri nedeniyle vaka çalışanları üzerinde meydana gelen olumsuz etkinin (Örneğin yıpranma) önlenmesi ve giderilmesi için duygusal destek istemeleri ve almalarına yönelik bir fırsattır. Vaka çalışanlarının gerek duyacakları başa çıkma beceri ve teknikleriyle donatılmış olduğundan emin olmak için, süpervizyon yoluyla öz bakım stratejileri de teşvik edilmelidir (USAID, 2014).

Benzer şekilde Katılımcı 7 de çocuğa müdahalenin gecikmesi sonucunda bunun çocuğun ruh sağlığını olumsuz etkilemesinden ve uzman olarak tükenmişlik hissetmesinden bahsetmektedir.

“Bazen yönlendirme aşamasında aileyi uzun süre beklettiğimiz zaman karşı tarafta bir sitem oluyor ve daha çok kaygı artıyor tabii bu yönde çaresiz kaldığımız zaman biz de belli bir stres altına giriyoruz, çünkü aileye destek sağlamak zorundayız ki çocuğun ruh sağlığı açısından iyileşmesini destekleyelim. Burada karşılaştığımız bireysel zorluklar genelde biz den verilen desteğin süresinin uzaması ve yönlendirdiğimiz kurumlarda bazen süreç başladıktan sonra uzman değişikliği yaşanabiliyor bu da çocuğa çok olumsuz etkiliyor sürekli farklı kişilerle görüşmesi o yüzden yönlendirme açısından bazı sorunlar yaşayabiliyoruz. İletişim kurma açısından zorlanabiliriz, yönlendirme kısmında bireysel olarak uzun süre tabii ki böyle travmatik bir olaya maruz kalmak da bizi yıpratıyor bazen tükenmişlik hissedebiliyoruz.” (Katılımcı 7)

Göç alanında çalışan Katılımcı 9 ise çocuklarla yapılan görüşmelerde dil bariyerinin zorluklarından ve ailenin müdahalelerine engel olabildiğinden bahsetmiştir.

“Şunu söyleyebilirim ama ben işte göç alanında çalıştığım için biraz ordan dokunabilirim. Çocuklar dil bilmediği zaman biraz zor anlaşıyoruz çünkü ebeveynler hep odada bulunup müdahale etmek istiyorlar ama işte onu çok anlatamıyorsunuz. Yani o en azından mültecilerin geldiği ülkelerdeki kültürde çocukta bir işte bireyin uzantısı hatta bizde de öyle biraz o yüzden o çocuğu hani odada yalnız bırakmak istemiyor sizinle ama siz işte görüşme sağlayamıyorsunuz. İşte diyorlar ki zaten dil bilmiyor hani ben tercüme edeyim, tercümana gerek yok. O yüzden ilk dil diyebilirim ikincisi de yani anne baba bakım sağlayanın biraz yani haklı çekinceleri onları da anlayabiliyorum ama onların birazcık daha dışarıda durması gerekiyor. Ben en çok o noktalarda sıkıntı yaşıyorum. Üçüncü olarak da o çocuğu yüksek yararı gerektirecek kararı almakta çekimser olmaları. Yani yapmak istememeleri işte orada biraz ikna etmeye çalışmak vesaire zor oluyor.” (Katılımcı 5)

Türkçe dil bariyeri sorunu nedeniyle okul başarısındaki düşüş, devam durumu ve okul dışı kalma oranları artmaktadır. Bu engel, göçmen öğrencilerin ihtiyaçlarını net bir şekilde ifade edememesine ve bazı durumlarda agresif davranışlar sergilemesine neden olabilir, bu da öğrenciler arasındaki etkileşimi azaltabilir. Dil bariyeri ayrıca eğitim ve sosyal uyum açısından olumsuz sonuçlara yol açabilir. Bununla birlikte, mülteci ve geçici sığınmacı

statüsündeki öğrencilerin öğretmenlerle ve okul yöneticileri ile iletişim kurma zorluğu yaşaması da önemli bir sorundur (Özmen, 2020; Suna ve ark., 2021).

Çocuk koruma alanında STK'larda çalışan profesyonellerin vakalarla doğrudan çalışmanın verdiği duygusal yükler sonucunda tükenmişlik hissinin yanı sıra kaynaklara ulaşmada yetersizlik yaşadıkları, dil bariyerleri ve ailelerle iletişim zorluklarının bulunduğu katılımcıların açıklamalarından anlaşılmaktadır.

3.4.2. Hukuki zorluklar

Çocuklar, toplumda en savunmasız ve en korunmaya ihtiyacı olan bireylerdir. Bu nedenle, çocukların haklarının korunması ve refahının sağlanması büyük önem taşımaktadır. Bu bölümde çocuk koruma sisteminde önemli olan hukuk alanında katılımcıların yaşadıkları zorluklar ele alınmaktadır. Bu bağlamda, çocuk koruma alanında ihtisas mahkemelerinin kurulmasının ve etkin bir şekilde işleminin büyük bir adım teşkil ettiği görülmektedir.

İhtisas mahkemeleri ile çocuk koruma hukuku ve psikolojisi konularında uzmanlaşan hâkim ve savcılarının bulunması mümkün olacaktır. Böylece çocukla ilgili daha derinlemesine bir bakış açısı var olacağı, bu doğrultuda çocuklarla ilgili davaların daha hızlı ve etkin bir şekilde sonuçlandırılması ile çocukların mağduriyetlerinin kısa sürede giderileceği öngörülmektedir. Çocukların mahkeme ortamında yaşadığı stres ve travmayı en aza indirmeye yönelik tasarlanan çocuk dostu mahkeme salonları ve odaları ile çocuklarla iletişim kurarken özel teknikler kullanılması, benzer davalarda benzer kararlar vererek hukukun üstünlüğü ilkesi ile yargı kararlarında tutarlılık ve adaletin sağlanmasına katkıda bulunmaları, sosyal hizmet uzmanları, psikologlar, rehberlik ve psikolojik danışmanlar gibi uzmanlarla multidisipliner işbirliği içinde çalışması gibi önemli faydaları ile Ulusal Çocuk Mevzuatı (2013) bağlamında ihtisas mahkemelerinin çocuk koruma sistemindeki önemini Katılımcı 2 ifadesinde belirtmektedir.

“Genel olarak ihtisas mahkemeleri olmadığı için yargıya intikal eden olaylarda ve ihbarlarda her suçun yargılanması yapılan mahkemelerde çocuk gibi özel bir alanda hakimlerin nitelikli olmaması ya da tam çocuğa nasıl yaklaşacağını bilinmemesi aynı zamanda çocuğun ertelenmemesi açısından bir çalışma ya da eğitiminin olmaması bazı hâkim ya da savcılarının, yargı mensuplarının bizlere problem yaratıyor. ÇİM’deki gibi çocuk

savcıları olsa her mahkemede ya da her yargının aşamasında işler daha kolay olur. Yani ihtisas mahkemelerinin önemini vurgulamak istiyorum.” (Katılımcı 2)

Katılımcı 2’nin ihtisas mahkemelerinin ülkenin genelinde yaygınlaşmasının önemini belirtirken Katılımcı 20 de çocukların ifadelerinin alınması ve duruşmalarda yaşanan zorluklardan söz etmektedir.

“Yani bireysel olarak karşılaştığım aslında çok fazla sorun var özellikle ilk görüşme aşamasında adliyelerde özellikle hiçbir ayırım yapılmadığı için bununla ilgili normal bir yetişkinin ifadesi alınıyormuş gibi çocukların ifadesi de bu şekilde alınıyor ya da süreç bu şekilde yürütülüyor. En çok karşılaştığım sorun çocuk alanında uzmanlaşmamış kişilerin ya da bu alanda herhangi bir eğitim görmemiş kişilerin bulunması ve bu kişilerin de süreç içerisinde aslında çocuğa nasıl davranacağını ya da çocukla nasıl iletişim kuracağını bilmemesinden kaynaklanıyor. Yine az önce de bahsettiğim gibi süreçler çok uzun sürdüğü için işte özellikle yargılama süreçleri bir çocuk bir duruşmaya bile 5-6 kez çıkabiliyor maalesef ve bu da aksaklıkları o çocuğun travmasını tetiklenmesine neden oluyor. En çok karşılaştığım zorluklar aslında hukuki alanda.” (Katılımcı 20)

Çocuk koruma alanında ihtisas mahkemeleri, çocukların haklarının korunması ve refahının sağlanması için büyük önem taşımaktadır. Bu mahkemelerin etkin bir şekilde işlemesi için gerekli kaynakların tahsis edilmesi, hâkim ve savcılarının eğitime ve kapasitelerinin geliştirilmesine yatırım yapılması ve ilgili kurumlar arasında koordinasyonun sağlanması gerektiğini Katılımcı 20 hukuk alanında yaşadığı eğitim eksikliği ile ilgili zorlukları anlatarak şöyle belirtmiştir.

“Çünkü biz de ayrıca hukuk alanda bir uzmanlaşma yok özellikle biz bu alanda özellikle talep etmezsek bir ders bile görmeden mezun oluyoruz ve bir sonraki aşamada hukuki bir süreci başladığında da çocuk aslında birebir muhatap olacağı kişilerden bir tanesi avukatlar, hakimler, savcılar bu alanda herhangi bir uzmanlık verilmeden mezun olmuş oluyor çoğunlukla ya da bu alanda ilgilenmediği ise öncesinde en çok bu ya da şu an işte çocuk şubeler mevcut ama oradaki kişiler de yine hani diğer karakollardan çok farklı değil işleyişte en çok karşılaştığım bence zorluk yani uzmanlık olmadan çocukla iletişim kurabilecek kişi sayısının çok fazla olması diyebilirim yani genel olarak.” (Katılımcı 20)

“Çocuk koruma alanında çalışması gereken ve birebir hizmetleri vermesi gereken kişilerin alan uzmanı olmaması, bu hizmetleri yeterince iyi yerine getirememesi. Alan

içerisinde çok fazla karmaşıklığın olması örneğin korumaya muhtaç suça sürüklenen bir çocukla karşılaşıyorsunuz. Aslında buna müdahale eden aynı bakanlıkta üç tane kol var. Belediye var, okul var ve bunların arasında çocuk aslında çok fazla yerlere belli bir süreçlere maruz kalıyor. İşte resmi süreçler. Bazen en önemli olan şeylerden bir tanesi istismara uğrayan bir çocuğu ele alalım açıkçası bu süreç onu tekrardan hatırlatmadan gerekli desteği sağlayamıyoruz. Çünkü polis geliyor bir ayrı ifade alıyor, anne babadan tabii bu süreçleri alanında çalışan uzmanlar daha fazla tecrübeye sahip olanlar daha iyi bilir ama kendi alanında uzman bir pedagog ayriyeten bir görüşmek ve okul öğretmeni böyle bir görüşme yapıyor bizim STK'larımız ayrı bir görüşme yapıyor. Herkes el atmaya çalışıyor ama net ve sağlam bir şekilde çocuğa zarar vermeden yapılabilecektir. Müdahale programına çok daha etkili olduğunu düşünüyorum. Bununla alakalı psikoeğitim programlarının gerçekten çok önemli olduğunu düşünüyorum.” (Katılımcı 11)

Katılımcı 11 ‘in belirttiği gibi korunma ihtiyacı olan çocukla çalışanların alan uzmanı olmaması vakanın yanlış yönlendirilmesine sebep olmamak için gerekli donanımlı ve eğitilmiş uzman personelin çalışmaları önemlidir. Bunun için hizmet içi eğitimin sürekliliği önemli olmaktadır. Yapılacak görüşmelerde hataların önlenmesi için eğitimin devam etmesi, yapılandırılmış görüşmelerin kullanılmasına ve personelin süpervizyon almasının etkili olacağı anlaşılmaktadır.

3.5. Çocuk Koruma Alanında Görev Yapan Profesyonellerin Çözüm Önerileri

Çözüm önerilerinin ele alındığı temada sivil toplum örgütlerinde görev yapan profesyonellerin çocuk koruma alanında çözüm önerileri hakkında verdikleri cevaplar analiz edilerek beş kategoride incelenmesi gerçekleştirilmiştir. Bu çözüm önerileri “Eğitim Alanındaki Öneriler”, “Sivil Toplum Alanındaki Öneriler”, “Hukuk Alanındaki Öneriler”, “Profesyoneller Alanındaki Öneriler”, “Projeler Alanındaki Öneriler” olmak üzere beş kategoride incelenmesi gerçekleştirilmiştir. Bu temaya ilişkin alt temalara ilişkin kategoriler Şekil 5’te şemalandırılmıştır.

3.5. Çocuk Koruma Alanında Görev Yapan Profesyonellerin Çözüm Önerileri

3.5.1. Eğitim alanındaki öneriler

Çocukların korunması ve sağlıklı bireyler olarak yetiştirilmesi için eğitim, STK'ların temel faaliyet alanlarından biridir. Bu bölümde, araştırma kapsamında STK'larda görev yapan profesyoneller ile yapılan görüşmelerden elde edilen, STK'larda eğitim çalışmaları için ihtiyaç ve önerilere ilişkin bulgular sunulacaktır.

Kurumlarda ve sivil toplumda çalışanlara ve ebeveynlere yönelik hizmet içi eğitimler artırılmasına dikkat çeken Katılımcı 10 açıklamalarını şöyle ifade etmektedir.

“Hizmet içi eğitimlerin artırılması ve kişilere yönelik eğitimlerin artırılmasının konusunda devam etmesini isterim. Hem STK'lar hem de diğer çocuk alanında çalışan tüm kurumlar için geçerli kişilere, ebeveynlere toplumdaki her kesime çocuğun hem ihmal ve istismarından korunması daha sağlıklı bireylerin yetiştirilmesine yönelik eğitimlerin, hizmet içi eğitimlerinin artırılmasını gerektiğini düşünüyorum.” (Katılımcı 10)

Hizmet içi eğitimlerin artırılması ve eğitimlerin içeriğinin daha kapsamlı hale getirilmesi ihtiyacına dikkat çekilmektedir. Özellikle, çocuk ihmal ve istismarı, çocuk hakları, vaka yönetimi ve psikososyal müdahale gibi konularda çalışanların daha fazla eğitim alması gerektiği vurgulanmıştır.

Çocuklara kendi haklarına dair eğitimler verilmesine yönelik açıklamalar yapan Katılımcı 19, okullarda anne baba atölyeleri ve seminerler verilmesi gerektiğini belirtmektedir.

“Eğitim hayatı kapsamında çocuklara çocukların haklarını öğrettiğimiz ya da ifade edebildiğimiz birtakım dersler ve bu derslerin altının doldurulduğu kazanımların olması gerektiğini düşünmekteyim. Anne baba atölyeleri düzenlenince ya da okulların bu konu hakkında bir bilgilendirme veya seminer yaptığında eğitim basamağında bu işin halledilebilecek diye düşünenlerdenim aslında ve bir çocuk genel anlamıyla çocuk haklarını ve çocuğa hukukunu yasal olan eğitim hakkı içerisinde elde edebilirse hem kendi çocuğunda kullanabilir elindeki gördüğü bir şeye karşı ses çıkartabilir bunun önemli olduğunu düşünüyorum Biz çocuklara çok güzel bilgiler öğretiyoruz fakat hayata dair bir takım becerileri öğretmekte çok da başarılı olduğumuzu düşünmüyorum.”(Katılımcı 19

Çocuklara kendi hakları ve korunma mekanizmaları hakkında bilgi verilmesi de önemli bir ihtiyaç olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda, okullarda çocuk hakları dersleri ve atölyeleri düzenlenmesi, anne-baba eğitimleri verilmesi ve çocukların kendi haklarını ifade etme becerilerini geliştirmeye yönelik programların geliştirilmesi önerilmektedir.

Eğitimin kalitesinin önemli olduğunu belirten Katılımcı 9 ise çocuk koruma alanında verilen eğitimlerin seminerden daha çok psikodrama eğitimleri ile hayatın içinden örneklerle eğitimin kalıcı olması gerektiği belirtmektedir.

“Şimdi kamu personeli eğitimi nasıl diyeceğim ama bu eğitim şey bir eğitim olmamalı bence kağıt üzerinde işte geldik sertifika aldık dinledik gittik gibi bir eğitim değil de daha böyle uygulama içeren eğitimler olması lazım yine o konuşmanın ortalarında bahsettiğim o Antalya eğitimi değineceğim ama oradaki eğitimde bize şöyle uygulama yaptırmışlardır mesela vaka çalışmaları vardı işte katılımcılardan birisi çocuk oluyordu birisi çocuğun annesi oluyordu işte biri avukatı oluyordu biri öğretmeni oluyordu yani şey böyle role play tarzı eğitimler görmüştük; kendinizi çocuğun yerine koyuyorsunuz annenin yerine koyuyorsunuz işte avukatın da yerine koyuyorsunuz daha içselleştirme yönelik olduğunu düşünüyorum eğitim önemli ama o eğitimin kalitesi de önemli.”(Katılımcı 9)

Eğitim programlarının içeriğinin ve sunum şeklinin daha da geliştirilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Özellikle, eğitimlerin teorik bilginin yanı sıra pratik becerileri de kazandırmaya yönelik olması, rol yapma ve vaka çalışmaları gibi interaktif yöntemlerin kullanılması ve eğitimlerin katılımcıların ihtiyaçlarına göre uyarlanması gerektiği vurgulanmıştır.

Çocukların korunması ve sağlıklı bireyler olarak yetiştirilmesi için STK'ların eğitim çalışmaları önemli bir araçtır. Bu çalışmalarda, hizmet içi eğitimlerin artırılması, çocuklara ve ebeveynlere yönelik eğitimlerin geliştirilmesi, eğitim kalitesinin yükseltilmesi ve eğitimde iş birliği ve koordinasyon sağlanması gibi konulara öncelik verilmesinin önemi anlaşılmaktadır.

3.5.2. Sivil toplum alanındaki öneriler

Sivil toplum kuruluşları, çocukların korunması ve haklarının savunulmasında önemli bir rol oynamaktadır. Araştırmamızdan elde edilen bulgular doğrultusunda STK'ların daha etkin bir şekilde çalışabilmeleri için ihtiyaçlara yönelik önerilere yer verilecektir.

Çocukların korunmasında devlet eliyle yasaların denetiminin önemine dikkat çeken Katılımcı 8, çocuk işçiliğinde yasaların uygulanmasında sivil toplum ve paydaşlarının önemine dikkat çekmektedir.

“Yani devlet mekanizmaları aracılığıyla bağlantı kurmak olabilir bunları yaptığınız takdirde daha ihtiyaç odaklı ilerleyebiliyor fakat yine bence yetersiz kalıyor. Yasalar nezdinde ilerleyebiliyor ancak yani kesin çizgilerle yasaların belirlemesi gerekiyor. Bazı şeyleri az önce dediğim gibi işte 10 yaşındaki, 13 yaşındaki bir çocuğun iş hayatına katılımından bahsediyoruz. Evet normalde yasak o çocuk iş hayatında olamaz e belli bir yaşa kadar ama bunlar görülmüyor. Yani STK olarak da bunu başaramıyorsun bir noktada çünkü böyle bir yasal dayanağın yok aslında bence biraz yasal kesinliklerin olması gerekiyor ve bu bağlantıların da STK ve diğer kuruluşlarla bağlantıların daha da kuvvetli hale gelmesi gerekiyor diye düşünüyorum ben.” (Katılımcı 8)

STK'lar, çocuk hakları ile ilgili yasal düzenlemelerin geliştirilmesi ve uygulanması konusunda devlet kurumlarıyla iş birliği yapması sayesinde çocukların korunmasına yönelik yasal çerçeve güçlendirilebileceği ve STK'ların faaliyetlerinin daha sağlam bir zemine oturtulabileceğini belirtmektedir.

Çocuğun haklarını ve yüksek çıkarlarını ön planda tutmak ve STK'ların hassasiyetinden ve tecrübelerinden yararlanmak, korunma ihtiyacı bulunan çocuk yararına sonuçlanmasında önemli bir katkı sağlayacaktır. Sivil toplum kuruluşları ile ortak

alışmalarla farkındalık kampanyaları toplumun her kesimi ile paylaşılması son derece önemlidir (Topdemir, 2016).

Bu doğrultuda sadece çocukların sorunlarına yönelik komisyonların oluşturulmasının önemine değinen Katılımcı 7 ocuklara sağlanacak desteklerin alanında uzman kişiler tarafından gerçekleştirilmesinin önemini anlatmaktadır.

“Yönlendirme konusunda bir iş birliği olabilir, ayrıca çocuklar için ayrı bir komisyon oluşturularak bir birliktelik içinde çalışma gerçekleştirilirse daha sağlıklı olabilir ki aslında ayrı bir ocuk alanıyla ilgili hem psikolojik destek ve hem hukuki destek için bir alan oluşturulmalı bence. Çünkü bunların hepsini i ie geçirdiğimiz zaman bazen gelen talep sayısı artıyor yetişkin olsun ocuk olsun ayırımını yapmak zor oluyor tabii bu alanda uzmanlaşmış kişilerin ayrı bir şekilde çalışması daha sağlıklı olacaktır. Yani ocuk alanında davaya giren bir avukatın katkısı daha kıymetli ocuk alanında çalışan bir uzmanın katkısı daha kıymetli bu alanda uzmanlaşmış kişilerin artırılması ve ayrı bir mekanizma oluşturulması daha faydalı olacaktır diye düşünüyorum.” (Katılımcı 7)

ocuk koruma alanında alışan STK’ların, uzmanlaşarak belirli konularda daha derin bilgi ve tecrübelerin çocuklara yönelik psikolojik ve hukuki destek hizmetleri için ayrı mekanizmalar oluşturulmasında fayda sağlayacağı ve bu sayede, çocuklara daha kapsamlı ve etkili bir şekilde hizmet sunulabileceği belirtilmektedir.

STK’nın çocukların korunması ve haklarının savunulmasındaki rollerini daha etkin bir şekilde yerine getirebilmeleri için devlet kurumları ve diğer paydaşlarla iş birliği ve koordinasyonlarını güçlendirmeleri önemlidir. Bu kapsamda, yasal ereve güçlendirilmesi, ortak çalışmalar yürütülmesi, uzmanlaşma sağlanması ve ayrı mekanizmalar oluşturularak ocuk komisyonu kurulması da faydalı olacağı anlaşılmaktadır.

3.5.3. Hukuk alanındaki öneriler

Çocukların korunması ve haklarının savunulması, hukuk sisteminin önemli bir sorumluluğudur. Bu bölümde, araştırmadan elde edilen bulgular işığında, hukuk alanında iş birliği ve koordinasyonun güçlendirilmesi için bazı önerilere yer verilecektir.

Çocuk koruma alanında görev yapan mahkemelerde görev alacak yargı mensupları ve diğer personelin, çocuk hakları ve korunması ile ilgili alanlarda nitelikli eğitim almasının önemine Katılımcı 2 dikkat çekerek şöyle ifade etmektedir.

“İhtisas mahkemelerinin kurulması gerekiyor bence en yakın zamanda ve bu alanda çalışan tüm personellere, yargı mensuplarına nitelikli eğitimi verilmesi gerekiyor ve bunu bakanlığın yapması lazım.” (Katılımcı 2)

Çocuklara yönelik suç ve ihmal davalarının uzmanlaşmış mahkemeler tarafından görülmesi, yargılamanın daha hızlı, adil ve tutarlı bir şekilde yapılmasını sağlaması bakımından bu eğitimlerin, Adalet Bakanlığı tarafından düzenlenmesi ve tüm paydaşların katılımıyla gerçekleştirilmesi faydalı olacağı anlaşılmaktadır.

Yasalarda yer alan hükümlerin etkin bir şekilde uygulanmasının önemi üzerinde duran Katılımcı 17 görüşlerini ifade ederek açıklamaktadır.

“Aslında baktığımız zaman teoride çok güzel her şey mükemmel. Bu mükemmel yazılan şeyler uygulanabilirse, diyelim gerekli yaptırımlar uygulanabilirse, daha caydırıcı cezalar konulabilir ise insanlar bazı şeylere cesaret edemezlerse çok daha iyi olur diye düşünüyorum.” (Katılımcı 17)

Çocuklara yönelik suçlara ilişkin mevcut yasal çerçevenin gözden geçirilmesi ve caydırıcı cezalar uygulanması konusunda savcılarının ve kolluk kuvvetlerinin daha aktif rol alması ve çocuk haklarının ihlali ile ilgili vakalara öncelik verilmesi gerektiği belirtilmektedir.

Çocuk koruma sisteminin yeniden yapılandırılması ve iyileştirilmesi gerektiği belirten Katılımcı 12, eksiklikleri anlatmaktadır.

“Yani belli başlı yeniden yapılandırmalarda ihtiyaç var. Özellikle çocuk bakım sisteminin koruma yani bu fiziksel himaye sisteminin iyileştirilmesine ihtiyaç var ve bununla birlikte daha çocuk katılımının artırıldığı bir sistem kurulması gerekiyor. Yani buralarda çocukların ihtiyaçlarını çocuklardan biraz gitmek gerekiyor bununla birlikte kolaylaştırmaya da ihtiyaç var hani bayağı fiziksel yapı olarak iletişimlerin açılması bunların içerden rahat erişilebilir olması işte her adliyede bir uzmanın bulunması çünkü yok. Özellikle ilçelerde hâkimler tek başına ilerletiyorlar bu süreci ve savcılar buralardaki

Aile Bakanlığı'nın mekanizmasının Adalet Bakanlığıyla daha yakın çalışması, özellikle çocuk koruma için faydalı olacaktır.” (Katılımcı 12)

Katılımcıların çoğunluğu, özellikle, çocukların fiziksel korunmasına yönelik sistemlerin güçlendirilmesini ve çocuk katılımının artırılmasını önermişlerdir. Bu kapsamda, her adliyede çocuk koruma uzmanlarının görevlendirilmesi gerektiğinin altını çizmişlerdir.

Araştırmaya katılan profesyoneller ayrıca, ülkemizde ruh sağlığı yasasının bulunmadığını belirtmişlerdir. STK'nın çocukların korunması ve haklarının savunulmasındaki rollerini daha etkin bir şekilde yerine getirebilmeleri için devlet kurumları ve diğer paydaşların iş birliği yapması gerektiğini ifade etmektedirler. Bu kapsamda, yasal çerçevenin güçlü olması, ortak çalışmalar yürütülmesi, uzmanlaşmanın sağlanması ve ayrı mekanizmaların oluşturulması gerekliliği anlaşılmaktadır.

3.5.4. Profesyonellere yönelik öneriler

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulgular ışığında, STK'larda çalışan profesyoneller için bazı önerilere yer verilecektir.

Profesyonellerin, çocuk hakları, çocuk koruma ve çocukla çalışma gibi konularda donanımlarının fazla olması durumunda çocukların problemlerinin çözümünde başarının artacağı Katılımcı 5 tarafından şu ifadelerle belirtilmiştir.

“Bunun için ben daha çok sosyal hizmet uzmanının alanda olması gerektiğini düşünüyorum. Kurum ve kuruluşların STK'ların da tabii kapasitelerinin gelişmesi gerekiyor ki çocuklarla ilgili de koruma anlamında, güçlendirme anlamında daha başarılı örnekler verebilirim. Uygulamalar yapabilirim ve yine kendi bakış açımda olduğu için ya da benim özel ilgi alanımda olduğu için spor ve sanat faaliyetlerinin çocukların gerçekten hani erişebildiği herhangi bir yerde erişebilmesi gerektiğini düşünüyorum açıkçası. Yani çocuk buna okulda da ulaşabilmeli, mahallesinde de ulaşabilmeli, nereye gidebiliyorsa buna ulaşabilmeli diye düşünüyorum. Bu kaynakların geliştirilmesinin gerekli olduğunu düşünüyorum ve koruma alanındaki çalışan profesyonellerin daha nitelikli olması gerektiğini düşünüyorum açıkçası. Çünkü bizler kendimizi ne kadar donatırsak gerçekten çocuklar hassas bir grup ve onların problemlerinin çözülmesi, onların da kendisini

güçlendirilmesi anlamında bizim gerçekten donanımlı meslek elemanları olmamız gerekiyor.” (Katılımcı 5)

STK'larda çalışan sosyal hizmet uzmanlarının sayısının artırılması ve bu alanda uzmanlaşmış personelin yetiştirilmesinin önemi katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Çocukların gelişiminde önemli rol oynayan kaynaklara çocukların erişiminin kolaylaştırılması gerektiğinin altı çizilmektedir.

Çocuk koruma alanında çalışan personelin sayısının ve bilinçlendirilmesinin artırılması konusunda görüşlerini bildiren Katılımcı 14, personel yetersizliğinin giderilmesi ile çocuklara daha fazla ilgi gösterileceğini ve ihtiyaçlarının daha iyi karşılanacağını ifade etmektedir:

“Aslında yine aynı noktadan başladık o şekilde devam edecek gibi. Şey bu anlamda bu alanda çalışan kamu personelinin daha bilinçlendirilmesi, çocuğa yaklaşım tarzıyla alakalı becerilerde daha eğitilmesi belki ya da uygulamada belki onların da personel yetersizliği sayı azlığı gibi hususların giderilmesi, çocuk evlerinin fiziki şartlarının ve orada yaşanan süreçlerin daha iyileştirilmesi gibi öneriler söz konusu olabilir.” (Katılımcı 14)

Görüldüğü gibi bu noktada çocuklarla çalışan kamu kurumlarının kapasitesinin üstüne çıkarak farklı hizmetler oluşturmaları, kamu kurumlarında görev yapan profesyonellerin de çocuk hakları ve çocuk koruma konusunda eğitimler alarak bilinçlendirilmesi önerilmektedir.

STK'da çalışan profesyonellerin kapasitelerinin geliştirilmesi ve nitelikli hizmet sunabilmeleri için gerekli adımlar atılmalıdır. Bu kapsamda, sosyal hizmet uzmanlarının sayısının artırılması, spor ve sanat faaliyetlerine erişimin kolaylaştırılması, koruma alanındaki profesyonellerin eğitimi, kamu personeli ile iş birliği, çocuk evlerinin koşullarının iyileştirilmesi ve çocuk hakları eğitimi gibi konularda çalışmaların yapılmasının gerektiği anlaşılmaktadır.

3.5.5. Projelere yönelik öneriler

STK'lar tarafından farklı paydaşlarla birçok projeler yürütülmektedir. Bu projelerin etkinliği ve sürdürülebilirliği oldukça önemlidir. Araştırmamızdan elde edilen bulgular ışığında, STK'larda gerçekleştirilen projelere yönelik bazı öneriler sunulmaktadır.

Katılımcı 3, gerçekleştirilen projelerin sürdürülebilirliğinin önemine dikkat çekmiştir.

“Burada tam ve özel sivil toplum kuruluşları olsun özel sektör olsun iş birliğinin olması gerekiyor. Kısa süreli projeler yerine daha uzun vadeli sürdürülebilir projelerin olması gerekir. Koruma kapsamında az önce de bahsettiğim gibi sivil toplum kuruluşları projeleri, Bakanlıkların kendi projeleri olabiliyor ama bunlar hani bazen şey diyoruz yapmış gibi yapılıyor. Kısa sürede projeler yerine, uzun sürede sürdürülebilir projelerin olması farkındalığı daha da çok artıracak hem toplumun bilinçlenmesi hem de kamuda çalışan kişilerin farkındalığı artırma noktasında çok çok faydalı olacağını düşünüyorum. (Katılımcı 3)

Projelerin geliştirilmesi ve uygulanması ile toplumun korunma ihtiyacı bulunan çocuklara yönelik farkındalığının ve bilincin artacağı katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Böylece çocuklara daha kapsamlı ve etkili bir şekilde hizmet sunulabileceği ve projelerin etkisinin daha kalıcı hale gelebileceği de belirtilmektedir.

Çocuk koruma alanında gerçekleştirilen projelerin sadece çocuğun tespiti ve yönlendirilmesi konusunda değil, aynı zamanda çocukların ve ailelerinin güçlendirilmesine yönelik kapsamlı, bütüncül bir yaklaşımda olması gerektiği katılımcılar tarafından vurgulanmıştır. Projelerde çocuklara ve ailelerine psikososyal destek, eğitim ve geçim kaynaklarına erişim gibi konularda da destek sağlanmasının önemini belirten Katılımcı 13, çocuğun riski ortadan kaldırıldıktan sonra da tekrar risk altına girmemesi için gerekli önlemlerin alınması ve çocuğun gelişiminin desteklenmesi doğrultusunda görüşlerini ifade etmektedir.

“Bence burada kamu ve STK iş birliğinin artması çok kritik. Bu noktada yazılan projelerin sayılarının artması gerekiyor ve sürelerinin artması gerekiyor. Yani bir çocuğun tespitinin yönlendirilmesinin yapıldıktan sonra haneyi ve çocuğu nasıl güçlendireceğiz asıl sorun o. Çocuğun o riskini ortadan kaldırdıktan sonra sonraki risklere açık olmaması için

neler yapılacak olması. O yüzden şu anda fonlar azaldı bazı projeler kapanıyor bununla alakalı birçok sorun var Türkiye'de evet ama bu sürelerin yani çocuk koruma çalışmalarının daha uzun projeler daha kapsamlı projeler olması gerekiyor sadece vaka tespiti değil burada farklı bir şekilde hem geçim kaynakları hem de psikososyal destek olarak güçlendirilmesi gerekiyor.” (Katılımcı 13)

Projelerin kapsamlarının genişletilmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanması noktasında katılımcılar özetle STK'nın kamu kurumlarıyla koordinasyonlarının güçlendirilmesini ve STK'nın inisiyatiflerinin geliştirilmesini yani kamudan destek görmeleri gerektiğini iletmişlerdir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. Sonuç

Araştırma kapsamında çocuk koruma sisteminin önemli paydaşlarından biri olan STK'larda çalışan profesyonellerin bakış açısı ele alınmıştır. Türkiye'de çocuk koruma alanında çalışmalar yapmakta olan on STK'da en az bir yıldır görev yapan; beş sosyal hizmet uzmanı, beş psikolog, altı avukat ve dört psikolojik danışman olmak üzere; yirmi profesyonel ile yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yapılan analiz sonucu beş ana tema, on üç tema ve on dört alt tema oluşturulmuştur.

Sivil toplum örgütlerinin korunma gereksinimi olan çocuğa erişim yöntemlerinden ilki müracaatçılardan gelen ihbarlardır. Korunma gereksinimi olan çocuklara erişimde kullanılan ikinci yöntem ise dışarıdan yönlendirmelerdir, yerel idare ya da kurum ve kuruluşların yönlendirmesi ile korunma ihtiyacı olan çocuklara erişim gerçekleşmektedir. STK'ların korunma ihtiyacı bulunan çocuklara erişimde kullandıkları üçüncü yöntem saha çalışmalarıdır. Profesyoneller, multidisipliner bakış açısıyla yapılan okul ya da hane ziyaretleri ile riskleri gözlemlemekte; çocukların ihtiyaçlarını belirleme ve müdahale yöntemlerinin uygulanması konusunda saha çalışmalarının önemli olduğunu belirtmektedirler.

Korunma gereksinimi olan çocuğa erişim sonrası süreçler de incelenmiştir. Ön görüşme ile SİR ve yönlendirme için gerekli bilgilerin elde edildiği öğrenilmiştir. Ailenin ve çocuğun yüksek yararının genellikle tespit ve ön görüşme ile yapılabildiği bilgisi alınmıştır.

Bu alandaki vaka görüşmelerinin multidisipliner yaklaşımla değerlendirildiği ifade edilmiştir. Müracaatçıların ihtiyaçlarına yönelik uygun yönlendirmelerin STK'larda görev alan diğer meslek elemanlarının ortak çalışmalarıyla gerçekleşmekte olduğu katılımcılar tarafından açıklanmıştır. STK'ya erişim sağlayan müracaatçı grubunun korunma ihtiyaçları araştırılırken çocuk hakkında derinlemesine bilgi sahibi olmanın yapılacak yönlendirme açısından önemli olduğu bilgisine ulaşılmıştır.

Risk altında olduğu düşünölen çocuğın vaka yönetimi, sosyal hizmet uzmanları tarafından yapılmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları çocuğın ve ailenin durumunu ayrıntılı olarak değeriendirerek onlarla birlikte ihtiyaçlarına yönelik bir plan hazırlamaktadır. Bu planda çocuğın korunması için gerekli önlemler ve planın takip süreci yer almaktadır. Sonraki süreçte oluşturulan planın ilgili kurumlar ile iş birliği uygulanması, çocuğın ve ailenin düzenli takibi ve planın gerekliliklere göre güncellenmesi söz konusudur. Çocuğın korunması ile ilgili önlemler alındıktan ve risk ortadan kalktıktan sonra vakanın sonlandırılması gerçekteşmektedir. Katılımcılar vaka yönetimi sürecini bu şekilde ifade etmişlerdir.

Katılımcıların söylemlerinden sivil toplumun çocuk haklarının korunması için gerekli adımların atılmasında, çocuk hakları ihlallerine dair farkındalık yaratılmasında, yasal düzenlemelerin geliştirilmesi için savunuculuk yapılmasında önemli bir platform oluşturdukları ancak bunun henüz istenilen düzeyde olmadığı anlaşılmaktadır.

Katılımcılar hizmet içi eğitim programlarının içeriğinin ve sunum şeklinin daha da geliştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Özellikle, eğitimlerin teorik bilginin yanı sıra pratik becerileri de kazandırmaya yönelik olması, rol yapma ve vaka çalışmaları gibi interaktif yöntemlerin kullanılması ve eğitimlerin katılımcıların ihtiyaçlarına göre uyarlanması gerektiği vurgulanmıştır.

Araştırmanın katılımcıları, çocuk koruma alanında çalışan STK'ların uzmanlaşarak belirli konularda daha derin bilgi ve tecrübe sahibi olduklarını söylemiştir. Katılımcılar ayrıca STK'ların psikolojik ve hukuki destek hizmetleri için ayrı mekanizmalar oluşturulmasında fayda sağlayacağını ve bu sayede, çocuklara daha kapsamlı ve etkili bir şekilde hizmet sunulabileceğini belirtmişlerdir. STK'ların çocukların korunması ve haklarının savunulmasındaki rollerini daha etkin bir şekilde yerine getirebilmeleri için devlet kurumları ve diğeri paydaşlarla iş birliği ve koordinasyonlarını güçlendirmelerinin yararlı olacağı; bunun yanında yasal çerçevelerin güçlendirilmesi ve ayrı mekanizmalar oluşturularak çocuk komisyonlarının kurulmasının da faydalı olacağı katılımcıların söylemlerinden anlaşılmaktadır.

Katılımcılar yasaların uygulamaları esnasında kanunlara ve yönetmeliklere tam olarak uyulmadığı sorununa dikkat çekmektedirler.

Yasaların uygulanmasında yaşadıklarına ilişkin; vaka sayısının çok fazla ve çalışan kişi sayısının az olması, mesleki donanım azlığı, çocuk işçiliğinin gereği kadar önemsenmediğini, mevzuatta çocukların eğitim ve sağlık tedbirlerinin alınmasına ilişkin düzenlemelerin kağıt üstünde kalması ve alınacak tedbirlere yönelik vakayı biricik olarak ele almayıp değerlendirilmemesinden sorun yaşadıklarını, çocuğun beyanının esas alınmasında herkesin hemfikir olmamasından kaynaklı kurum çalışanlarının çocuğun beyanını esas almadıklarından, kurumlar arası iletişim ya da kurum çalışanlarının kişisel düşüncesi ile çocuk haklarının tam olarak bilinmemesinden kaynaklı olarak katılımcılar yasal düzenlemelerin yeterli olduğunu ancak yasaların uygulanmasında zorluklar yaşadıklarını söylemiştir.

Katılımcılar özellikle travma, ihmal ve istismar gibi alanlarda görev yapan profesyonellerin tükenmişlik yaşadıklarını belirtmişlerdir. İhtiyaçları halinde deneyimli kişilerden süpervizyon alabilmelerinin önemini vurgulamışlardır.

Katılımcılara göre STK'lar, çok sayıda bulunan vakalara olan desteği ile devletin yükünü hafifletmekte, deprem gibi hızlı ulaşımın öncelikli olduğu durumlarda kendi araştırma ve veri toplama çalışmalarıyla devletin çalışmalarına katkıda bulunmaktadır. Katılımcılar çocuk hak ihlallerinde ve korunmasıyla ilgili çalışmalarda ve gerçekleştirilen projelerde çocukların kaynaklara erişiminin kolaylaştırılması gerektiğinin altını çizmektedirler.

Katılımcıların yaşadıkları zorlukların başında çocukların mahkeme ortamında yaşadığı stres ve travma gelmektedir. Bu durumu önlemek için çocuk dostu mahkeme salonlarının ve odalarının yapılması, çocuk koruma hukuku ve psikolojisi konularında uzman olan hâkim ve savcılarının her adliyede bulunması katılımcılar tarafından önerilmiştir. Katılımcılar yaşanan olumsuzluklarının giderilmesine yönelik ihtisas mahkemelerinin kurulması gerektiğini belirtirken, Aile Bakanlığı'nın Adalet Bakanlığı ile yakın çalışmasının faydalı olacağını ifade etmişlerdir.

Profesyoneller sivil toplumun çocuk koruma alanında devlet ile iş birliği kurulması noktasında bir köprü rolü üstlendiğini vurgulamışlardır. Bu alanda kamu- sivil toplum iş birliğine dikkat çekmişlerdir.

4.2. Öneriler

STK'lar, çocuk koruma sisteminin önemli birer aktörleridir. Kamu kurumlarının önemli bir boşluğunu doldurarak korunma ihtiyacı bulunan çocuklara destek olmaktadır. STK'ların çalışmaları, çocukların gelişme şansını artırır, onların potansiyellerini gerçekleştirmelerine yardımcı olarak daha adil ve eşitlikçi bir toplumun inşasına katkıda bulunur.

Çocuk koruma alanında çalışan STK'ların diğer kurum ve kuruluşlarla ortak çalışmalar gerçekleştirmesi, korunma ihtiyacı bulunan çocuklar ve aileleri için yeni kaynak ve ihtiyaçların giderilmesinde önem arz etmektedir

Çocuk koruma alanında çalışan ruh sağlığı uzmanlarının, özellikle kanunlar ve yasal düzenlemeler hakkında bilgiye kolayca ulaşabilmeleri için bir sosyal medya platformu oluşturulması danışmanlık hizmetlerine hızlı erişim sağlayarak, uzmanların daha etkin bir şekilde çalışmalarını destekleyebilir. Araştırma kapsamında ruh sağlığı uzmanlarının zorlandıkları konulardan birinin de çocuk ve aile ile çalışma sırasında konu ile ilgili kanun, kanun hükmünde kararname, cumhurbaşkanlığı kararnamesi, uluslararası anlaşmalar, tüzük, yönetmelik, genelge ve usul esasları kararlar ve resmî gazetede yayımlanan resmi kararlara ulaşmanın zor olduğunu belirtmişlerdir. Bunun dışında Profesyonellerin hukuk alanında danışmanlık alabilecekleri ve konu ile ilgili kanun maddelerine hızlı ulaşım adına danışma hattı kurulabilmesi sağlanarak sorunların çözümüne yönelik çocuk koruma alanında bu sorunun aşılmasıyla çocuklara ve ailelerine daha hızlı hizmet verilebileceği önerilmektedir.

Çocukların gelişimleri doğrultusunda spor ve sanat faaliyetlerine erişimin kolaylaştırılması, koruma alanındaki kamu personeli ile iş birliği, çocuk hakları eğitimi gibi konularda çalışmaların geliştirilmesi gereklidir. Çocuk koruma alanında, çocukların yaşadıkları sorunların çözümü ve sonrasında onları takip edebilecekleri bir sistem mevcut bulunmamaktadır. Çocukların hayata daha kolay adaptasyonlarını sağlayacak faaliyet ve etkinlikleri artırıcı aynı zamanda sorunun çözümünden sonra da çocuğun geliştirilmesi anlamında detaylı görüşmeler, derinlikli çalışmalar yapılarak sosyal hizmet uzmanları tarafından takip edilebileceği platformlar düzenlenmelidir. Yapılacak olan çalışmalarda o çocuğun, bir yıl sonra o yaşadığı sorunu tekrar yaşamaması ya da bunu çözmek için baş etme mekanizmalarını gerçekleştirilebilmesi için kaynaklar geliştirerek yurt bazında nitelikli

profesyonellerle çalışmalar yapılarak, spor sanat gibi faaliyetler ile çocuk okulda ya da mahallesinde bu merkezlere ulaşabilmeleri sağlanmalıdır.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile çocuk koruma alanında çalışan STK'ların ortak ev ziyaretleri gerçekleştirerek yerinde tespit çalışmaları yapmaları, sistemin etkinliğini artıracak önemli bir adım olabilir. Bu ortak çalışmalar, karşılaşılan sorunların doğrudan yerinde belirlenmesi ve çözümlerin geliştirilmesi çocuk koruma sistemine önemli katkılar sağlayabilir. Toplumun her kesiminde ve ülkenin her yerleşim yerinde bu alanda yaşanan sorunların tespiti ve çözümlenen sorunların takibi adına Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının STK'larla iş birliği içinde düzenli aralıklarla ve bölgesel ev ziyaretlerinin gerçekleştirmesi önerilmektedir. Bu incelemeler ile halkın kamu kurum ve kuruluşlarına kolay erişim sağlamaları amaçlanmaktadır.

Çocuklara kendi hakları ve korunma mekanizmaları hakkında bilgi verilmesi de önemli bir ihtiyaç olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda, okullarda çocuk hakları dersleri ve atölyeleri düzenlenmesi, anne-baba eğitimleri verilmesi ve çocukların kendi haklarını ifade etme becerilerini geliştirmeye yönelik programların geliştirilmesi önerilmektedir. Çocuklara eğitim hayatları kapsamında haklarının öğretildiği dersler ve kazanımlar verilmesi adına STK'larla iş birliği yapılarak Millî Eğitim Bakanlığı ile birlikte müfredata çocuk koruma eğitimi dersleri dahil edilmesi, anne baba atölyelerinin de yurt genelinde özel okul ve devlet okullarına çocuk koruma hakkında bilgilendirme, seminerler ve eğitimlerin düzenlenmesi ile ailelerin ve çocukların oluşabilecek risklere karşı bilinçlendirilmesi sağlanacaktır.

Hizmet içi eğitimlerin artırılması ve eğitim içeriklerinin daha kapsamlı hale getirilmesi gerekmektedir. Özellikle, çocuk ihmal ve istismarı, çocuk hakları, vaka yönetimi ve psikososyal müdahale gibi konularda çalışanların çocuk psikolojisi alanında eğitim alması büyük önem taşımaktadır. Bu tür eğitimler, uzmanların çocuk koruma alanında daha donanımlı ve etkili olmalarını sağlayacaktır. Çocuk ve aile ile birebir görüşen kamu personeline yönelik verilen hizmet içi eğitimlerde, profesyonellerin empati duygularının gerçekleştirilmesi adına interaktif ve dramatizasyon eğitim çalışmaları ile eğitimin niteliği ve kalitesi artırmalıdır. Bu çalışmaların çocuk koruma alanında çalışan STK'larla iş birliği ile ruh sağlığı uzmanları tarafından gerçekleştirilmesi önemlidir.

Üniversitelerde çocuk koruma alanına yönelik lisans düzeyinde dersler düzenlenmesi, bu alandaki farkındalığı artırmak ve profesyonel yaklaşımlar geliştirmek için önemli bir

adım olacaktır. Bu dersler, geleceğin uzmanlarının çocuk koruma konusundaki bilgi ve becerilerinin yani sıra sistemin etkinliğini arttıracaktır. Üniversitelerde sosyal bilimler kapsayan bölümlerde bu alan ile ilgili derslerin sayısının artırılmasının ve tüm öğrencilerin erişebileceği şekilde planlanması; hukuk fakültelerindeki bu alana ilişkin derslerin eklenmesi ve uygulamaya uygun müfredatlarla spesifik konuları kapsamaları önemlidir. İleride bu konuda çalışabileceklerinin farkındalığını artırarak bilgi sahibi olmaları sağlanmalıdır. Bununla birlikte üniversitelerde verilen derslerinde sahada bunu yıllarca deneyimlemiş kişilerce verilmesine yönelik düzenlemelerin yapılması önerilmektedir.

Her adliyede çocuk koruma uzmanlarının görevlendirilmesinin zorunlu hale getirilmesi, çocuklarla doğru iletişim kurabilen uzmanların bulunması için hizmet içi eğitimlerin geliştirilmesi önerilmektedir. Bu, çocuk koruma sisteminin etkinliğini artıracak ve çocukların adalet sisteminde daha iyi desteklenmesini sağlayacaktır. Hukuk alanında yapılan araştırmada geçmiş dönemlere göre yeni düzenlemelerin yapılmasına karşın uygulanan politikaların ve mevzuatların hazırlanması veya değiştirilmesi sürecinde çocuk alanında çalışan uzmanlarla yürütülmesi gereklidir. Adliyelerde çocukların katıldığı davalarda profesyonellerin yanında görev alan bireylerin çocukla iletişim ve çocuk koruma alanında hizmet içi eğitimlerinin geliştirilmesi önemlidir.

Çocuk koruma sisteminde, çocukların sorunları oluşmadan koruyucu ve önleyici çalışmaların gerçekleştirilmesi, sorunlar ortaya çıktığında ise erken müdahale edilmesi amacıyla sadece çocuklar için bir Çocuk Bakanlığının kurulması önerilmektedir. Bu bakanlık, tedbir ve takiplerin daha etkili uygulanmasını ve çocuklar için daha iyi koşulların oluşturulmasını sağlayacaktır.

Çocuk koruma sisteminde STK'lar, toplumun bilinçlendirilmesi ve farkındalık yaratılması konusunda önemli bir rol oynamaktadır. Erken yaşlardan itibaren çocuk ve ebeveynlere yönelik önleyici eğitim süreçlerinin devlet kurumlarıyla iş birliği içinde gerçekleştirilmesi, alanda çalışacak uzmanların eğitilmesi ve birçok kurumda çocuk koruma uzmanlarının çalışmasının zorunlu hale getirilmesi, daha geniş kitlelere ulaşılmasını ve sistemin sürdürülebilirliğini sağlayacaktır.

STK'lar, çocuk hakları ile ilgili yasal düzenlemelerin geliştirilmesi ve uygulanması konusunda devlet kurumlarıyla iş birliği yaparak, çocukların korunmasına yönelik yasal çerçevenin güçlendirilmesini önermektedir.

Eğitim sistemine, çocukların kendi haklarını içeren müfredatların düzenlenmesi, çocuk sorunları ile ilgili çocuk meclislerinin kurulması, engelli çocukların sorunlarına yönelik çocuk dostu uygulamalarının yaygınlaştırılması önerilmektedir. Ülkemizde çocukların hak ve sorumluluklarına yönelik aktif vatandaşlık konusunun eğitime dahil edilmesi gerekmektedir. Çocukların seslerini duyurulabilecekleri platformlara çocuk katılımının oluşturulması için söz haklarının olabileceği kent konseylerinde çocuk meclislerinin kurulması önerilmektedir. Çocuklarla ilgili sorunların çocuklar tarafından ifade edileceği bu platformlar önemli olacaktır. Engelli çocuklarla ilgili birçok çalışmalar, çalıştaylar, projeler yapılırken sorunlarının devam ettiği anlaşılmaktadır. Akran zorbalığı vakalarının artmasıyla Millî Eğitim Bakanlığının müfredata bu konunun dahil edilmesi önemli bir gelişme olmasıyla birlikte daha etkili olması adına STK'lar ile iş birliği içinde uzun süreli projelerle desteklenmesi önerilmektedir.

Çocuk koruma konularında farkındalık yaratan haber ve etkinliklerin farklı platformlarda paylaşılması, çocuk hak ihlalleri hakkında STK'ların çocuklar yararına toplum baskısını ve farkındalığını artıracaktır. Bu tür girişimler, çocuk haklarının korunmasına yönelik toplumsal bilinçlenmeyi destekleyecektir.

Çocuklara yönelik işlenen suçlara ilişkin mevcut yasal çerçevenin gözden geçirilmesi ve caydırıcı cezalar uygulanması konusunda savcılarının ve kolluk kuvvetlerinin daha aktif rol alması gerekmektedir.

Bu araştırma sonrasında bu alana ilişkin farklı ülkelerdeki uygulama örneklerine yer verilen farklı araştırma desenlerinde çalışmaların yapılması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

20. millî eğitim şûrası kararları temel eğitimde fırsat eşitliği. (26 Mayıs 2015). 22 Nisan 2024, <https://sgb.meb.gov.tr/www/kurumsal-politikalar/icerik/162>.
- 2022 Yıl Sonu Verileri. (b.t.). Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı <https://drive.google.com/file/d/1bG8WO2xkEtoRFr2nkj1hjN736lg-0ED-/view>.
- 2024- 2028 Stratejik Planı (9221), T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, 2024.
- 3308 Sayılı Mesleki Eğitim Kanunu'na Göre Aday Çırak ve Çıraklar ile İşletmelerde Mesleki Eğitim Gören, Staj veya Tamamlayıcı Eğitime Devam Eden Öğrencilere Ödenecek Ücretlere Yönelik Devlet Katkısı Uygulaması Hakkında Usul ve Esaslar. (2023, 24 Temmuz). Resmî Gazete (Sayı: 3308). Erişim adresi: <https://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/2173.pdf>
- Acil Durumlarda Çocuklara Yönelik Temel Görevler, New York, UNICEF, 2005.
- Akatay, A. (2008). Gönüllü kuruluşların insan kaynakları sorunlarına eğitsel bir çözüm. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 3(1), 115-137.
- Akçeşme, F. (2013). Sivil toplum ve türkiye cumhuriyeti'ndeki yeri. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 2(4), 202-225.
- Aksoy, İ. (2011). "Türklerde aile ve çocuk eğitimi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(16), 4.
- Akyüz, E. (2000). Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması, İnsan Hakları Eğitimi Dizisi: 2, Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Akyüz, E. (2013). *Çocuk hukuku*. Ankara: Pegem Akademi.
- Arabacı, A. (2008). Helsinki'den günümüze türkiye'de sivil toplum. *Dernekler Dergisi* (4), 16-25.

- Ariés, P. (1962). *Centuries of Childhood, A Social History of Family Life* (trans. by R. Baldwick). New York: Random House.
- Aslan, S. (2010). Türkiye’de sivil toplum. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(31), 260-283.
- Aşkun, V. ve Erkoyuncu, M. (2023). Sosyal inceleme raporları: bir inceleme ve sentez. *Turkish Studies - Economy Finance Politics*, 18(3), 793-821.
- Atanır, H. (2022). Çocukluk olgusunun ve çocuk haklarının tarihsel gelişimi. *Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 205-219.
- Avcı, N. ve Toran, M. (Ed.). (2012). *Okul Öncesi Eğitime Giriş*. Ankara: Eğiten Kitap Yayınları.
- Avrupa Konseyi, (2016). *Avrupa Konseyi Çocuk Hakları Stratejisi 2016-2021*.
- Ay, M. E. (1991). İslam Hukuku Kaynaklarına Göre, Pedagojik Açıdan Çocuk Eğitiminde Dayak Cezasına Getirilen Sınırlamalar, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3(3), 225-230.
- Baden, A. L., Wiley, M., O'Brien, K. M. & Zamostny, K. P. (2003). The Practice of Adoption: History, Trends, and Social Context. *The Counselling Psychologist*, 31(6), 651-678.
- Baran, G. (2011). “Çocuk Gelişimine Giriş”, Çocuk Gelişimi, Ed: Aral, N. ve Baran, G., İstanbul: Ya-Pa, 17-49.
- Barker, R. L. (2003). *The Social Work Dictionary*. Washington, DC: NASW Press.
- Başar, M. (2023). Türkiye’de çocuk koruma alanında yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Disiplinlerarası Çocuk Hakları Araştırmaları Dergisi*, 3(5), 31-49.
- Bilgin, Ö. (2020). Çocuk koruma hizmetlerinde çocuk ihbar ve bildirimlerinin değerlendirilmesi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi* 4(2), 26-37.

- Boztilki, M. (2016). *Sivil toplum kuruluşlarının çocuk koruma uygulamalarındaki rolü ve dünyada kurum bakımına güncel yaklaşımlar*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Büyüköztürk, S. vd. (2012). Bilimsel araştırma yöntemler (11. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Canbolat, İ. (2002). *Küreselleşen Dünya ve Türkiye*. Bursa: Vipaş Yayınları.
- Cemlyn, S., & Briskman, L. (2003). Asylum, children's rights and social work. *Child & Family Social Work*, 8(3), 163-178.
- Civil Society Contact Group (2006). "Making Your Voice Heard in the EU: a Guide for NGOs", http://act4europe.horus.be/module/FileLib/NGOGuide_EN.pdf.
- Cresswell, J. (2014). *Research design*. Thousand Oaks: Sage publications.
- Çaha, Ö. (1994). Osmanlı'da sivil toplum. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 49(3). 79-99.
- Çaha, Ö. (1999). *Sivil toplum aydınlar ve demokrasi*, İstanbul: İz.
- Çaha, Ö. (2003). *Aşkın devletten sivil topluma*. İstanbul: Gendaş Yayınları.
- Çaha Ö. (2007). *Aşkın (transandantal) devletten sivil topluma*. İstanbul: Plato Film Yayıncılık.
- Çarkçı, A. (2007). Üç açıdan kentsel/yerel politika sürecinde sivil toplum kuruluşları, *Sivil Toplum Dergisi*, Sayı 17-18.
- Çelik, A. ve Aykanat, Ş. (2006). Sivil toplum örgütlerinin siyasal iktidarı etkileme yöntemleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 215- 226.
- Çetinkaya, N. (1997). Türk hukuk sisteminde çocuğun korunması. *İnsan Hakları*, Kış, 77-82.
- Çimen, İ. ve Güven, İ. (2007). Türkiye'de Sivil Toplumun Tarihsel Gelişimi- 2, *Dernekler Dergisi*, (2), 10-15.

Çocuk adalet merkezi (çam). (b.t.). T.C. Adalet Bakanlığı, Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı.
<https://magdur.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/cocukadaletmerkezinedir>.

Çocuk adalet sistemi uluslararası çocuk mevzuatı, UNICEF, Ankara 2013.

Çocuk, destek, gelişim ve eğitim programı psikososyal destek modülü, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, UNICEF, 2020.

Çocuk hukuk bürosu. (b.t.) Adalet Bakanlığı, Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, <https://diabgm.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/cocuk-hukuk-buros>.

Çocuk koruma hizmetlerinde koordinasyon strateji belgesi 2014-2019, UNICEF, 2013.

Çocuk Koruma Kanunu (5395 S.K.), *T.C. Resmî Gazete*, 25876, 15 Temmuz 2005.

Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik, *T.C. Resmî Gazete*, 26386, 24 Aralık 2006.

Çopur, H. (20 Mart 2024). Teoriden Pratiğe Sivil Toplum, <http://www.ekopolitik.org/public/page.aspx?id=615>.

Dirican, R. (2018). Tarihi süreçte çocukluk ve çocuk hakları. *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, 2(2), 51-62.

Doğan, İ. (20.04.2009). Türkiye’de Çok Partili Dönemde Sivil Toplumun Gelişimi, <http://www.akader.org/KHUKA/2007-eylul/1.pdf>.

Doğru, S. Y., Saltalı, N. D. ve Budak, O. (2015). *Çocuk Hakları ve Koruma-Aile Refahı ve Koruma*. Ankara: Eğiten Kitap.

Duyan, V. (2003). Sosyal hizmetin işlev ve rolleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 14(2), 1-22.

Elkind, D. (1999). “*Çocuk ve Toplum*”, Çev: D. Öngen, Ankara: Ankara Üniversitesi çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.

- Elmacı, D. (2019). Türkiye’de koruma altındaki çocuklara yönelik çocuk koruma kuruluşlarındaki değişimler. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 33-59.
- Ercan, H. (2017). Türkiye’de sivil toplum tartışmaları üzerine. *Bilig Türk Dünyasında Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(1), 69-79.
- Erdoğan Tosun, G. (2001). *Demokratikleşme perspektifinden devlet-sivil toplum ilişkisi*. İstanbul, Alfa Yayınları.
- Erguncu, H. (1991). *Cumhuriyetten günümüze sosyal hizmetler alanındaki yasal değişme ve gelişmeler ışığında korunmaya muhtaç çocuklar*, Yayınlanmamış Kamu Yönetimi Uzmanlık Tezi. TODAİE Kamu Yönetimi Uzmanlık Program, Ankara.
- Ergün, O. (29.02.2020). Sosyal bilimlerde görüşme teknikleri. Medium. <https://medium.com/@oktayergun/g%C3%B6r%C3%BC%C5%9Fme-teknikleri-881f03b1cb66>
- Erkul, A. (2016). *Eski türklerde evlenme gelenekleri*. www.tarihtarih.com, 11.03.2016.
- Erkut, Z., Balcı, S. ve Yıldız, S. (2017). Tarihsel süreç içinde çocuk. *Çocuk ve Medeniyet*, 2(3), 17-28.
- Erözden, O. (2004). Sivil toplumun karanlık yüzü: demokrasiye geçiş sürecinde sivil toplumun farklı görünüşleri: hırvatistan örneği. *Sivil Toplum*, 2(5), 61-68.
- Franklin, B. (1993). *Çocuk hakları*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gözübüyük Tamer, M. (2010). Tarihsel süreçte sivil toplum. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 27(1), 89-105.
- Güçlü, S. (2016). Çocukluk ve çocukluğun sosyolojisi bağlamında çocuk hakları. *Sosyoloji Dergisi*, 102(1), 1-22.
- Günenç, M. (2020). 5395 sayılı çocuk koruma kanunu kapsamında sosyal çalışma görevlilerinin sosyal hizmet algılarının değerlendirilmesi istanbul örneği.

Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Howard, M. M. (2012). Weakness of Civil Society in Post-Communist Europe, *Journal of Democracy*, ss:157-169.

Her çocuğu izleyen tek sistem sağlık sistemidir. (b.t.). T.C. Sağlık Bakanlığı. 22 Nisan 2024. <https://www.saglik.gov.tr/TR-20988/her-cocugu-izleyen-tek-sistem-saglik-sistemidir.html>.

Hetherington, R., Baistow, K., Katz, I., Mesie, J., & Trowell, J. (2002). *The Welfare Of Children With Mentally Ill Parents: Learning from Inter-Country Comparisons*. John Wiley & Sons Ltd.

Hüseyinoğlu S. (2017). *Korunmaya muhtaç çocukların korunma altına alınma nedenleri; istanbul örneği*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gümüş, K. (2005). Araştırma: stk'lar iktidardan bağımsız olurlar. *Sivil Toplum*, 3(10), 136-141.

İçağasıoğlu Çoban, A. ve Attepe Özden S. (Ed.). (2022). *Psikiyatrik sosyal hizmet*. (2. Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

İnal, K. (1999). Paternalist politikanın ideal Türk çocuğu. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 32(1), 195-212.

İnal, K. (2007b). Modernizm ve çocuk: geleneksel, modern ve postmodern Çocukluk İmgeleri, Ankara: Sobil Yayınları

Jenks, C. (2005). *Childhood*, (2.baskı), NewYork: Routledge

Kalkınma Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları Özel İhtisas Komisyonu Raporu. (3020) T.C. Kalkınma Bakanlığı- On Birinci Kalkınma Planı 2019- 2023, Ankara 2018.

- Karakuş, Ö. ve Tekin, H. H. (2012). Çocuk koruma kanunu uyarınca haklarında danışmanlık tedbiri uygulanan çocukların özellikleri (Konya örneği). *Sosyal Çalışma Politikaları* 7(29), 29-44.
- Karataş, K., Acar, H., Cankurtaran Öntaş, Ö., Baykara Acar, Y. ve Gökçearsan, E. (2004). Türkiye’de çocuğun korunması: osmanlı’dan günümüze çocuk refahına yönelik düzenlemeler. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 15(1), 15-25.
- Karataş, Z. (2020). *Dezavantajlı gruplar ve sosyal hizmet* (1. baskı) içinde (s. 71-111). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Karpat, K. H. (2007). *Türkiye’de siyasal sistemin evrimi 1876-1980*, (E. Soğancılar, Çev.), İmge Kitabevi, Ankara.
- Kentel, K. M. (2011). *Tarihi oynayan çocuklar*. Ş. Şentürk (Yay. Haz.). Oyuncak Sergisi Sergi Kitabı içinde (ss. 51-58). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Keyman, E. F. (2005). Araştırma: devlet ve sivil toplum arasındaki sınır iyi çizilmelidir. *Sivil Toplum*, 3(10), 130-132.
- Keynam, F. (2015). “Avrupa’da ve türkiye’de sivil toplum”, http://stk.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/02/01/keyman_std_3.pdf, (Çevrimiçi), 20 Mart 2024.
- Kılıç, N. P. (2012). *Türkiye’de eğitim alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının halkla ilişkiler uygulamaları*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kır, E. (2013). Çocuklara yönelik cinsel taciz ve istismara karşı önleyici eğitim çalışmaları. *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 71(1), 785-800.
- Koç Başaran, Y. (2017). Sosyal bilimlerde örnekleme kuramı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(47), 480-495.
- Koçyiğit, S. ve Aksoy, İ. (2011). “Türklerde aile ve çocuk eğitimi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(16), 4.

- Koçyiğit, S., Tuğluk, M. N. ve Kök, M. (2007). “Çocuğun gelişim sürecinde eğitsel bir etkinlik olarak oyun”. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (16), 324-342.
- Koruyucu Aile Yönetmeliği, *T.C. Resmî Gazete*, 28497, 14 Aralık 2012.
- Koruyucu hukuk. (b.t.). T.C. Adalet Bakanlığı. 23 Nisan 2024. <https://magdurbilgi.adalet.gov.tr/281/Koruyucu-Hukuk>.
- Krogh, S. ve Slentz, K. (2001). *Early Childhood Education: Yesterday, Today, and Tomorrow*, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Inc.
- Kuruca, M. Y. ve Mamur Işıkcı, Y. (2022). Türkiye’de çocuk mahkemelerinin kurulmasına yönelik kamu politikası analizi. *Disiplinlerarası Çocuk Hakları Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 48-70.
- Kurtul, K. (2014). *Acil durumlarda çocuk koruma eğitimi*. Ankara: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu- UNICEF.
- Kırımsoy, E., Acar, H., Yokuş Sevik, H., Kaynak, H., vd. (2013). “*Sosyal çalışma görevlileri için eğitim kitabı*”. Ankara: Türkiye’de Çocuklar İçin Adalet Projesi Yayınları.
- Kıvılcım, F. (2013). 1980’den Günümüze küreselleşmenin demokrasi ve ulus devlet kavramlarına etkisi Türkiye değerlendirmesi. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Mandaloğlu, M. (2013). İslamiyet’ten önce türklerde aile hukuku. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (33), 133- 159.
- Marx, K. ve Engels, F. (2008). *Komünist manifesto*, (Çev. Celâl Üster ve Nur Deriş’in 1978 yılı çevirisinin gözden geçirilmiş baskısı) İstanbul: Can Yayınları.
- Meese, R. L. (2010). *Family matters: adoption and foster care in children’s literature*. California: ABC-CLIO.
- Mehdiyev, G. (2020). Çocuk ve çocukluk algısına tarihsel bir bakış. *FƏLSƏFƏ və sosial-siyasi elmlər*, 1(46).

- Mısırlı, G. N. ve Akyüz, İ. (2023). Çocuk koruma sistemi kapsamında bakım tedbiri alma ve uygulama sürecinin nitel analizi. *Sosyal Sağlık Dergisi*, 3(1), 68-88.
- Mian, M. (2016). *Çocuk istismarını önlemeye yönelik sektörler arası yaklaşım* (38-53). Çocuk Koruma Sistemleri. İstanbul: Altan Matbaası.
- Miller, V. (1994). "Ngo and grassroots policy influence: what is success", <http://justassociates.org/whatisuccess.pdf>.
- Morrison, G.S. (2004). *Early childhood education today* (9.Baskı), New Jersey: Pearson Education, Inc.
- Okay, C. (1999). *Belgelerle himaye-i elfal cemiyeti: 1917- 1923*. İstanbul, Şule Yayınları.
- Onarıcı adalet.* (b.t.). T.C. Adalet Bakanlığı. 23 Nisan 2024. <https://magdurbilgi.adalet.gov.tr/288/Onarici-Adalet>.
- Onuncu Kalkınma Planı-2015 yılı programı* (b.t.) T.C. Sağlık Bakanlığı, 22 Nisan 2024. <https://www.saglik.gov.tr/TR-11465/kurumsal-politikalarimiz.html>.
- Orçan, M. ve Kar, M. (2008). Türkiye’de erken yaşta yapılan evlilikler ve risk algısı: bismil örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14(14), 97-112.
- Ögel, B. (1979). *Türk kültürünün gelişme çağları*. Ankara: Kömen Yayınları.
- Öktem, D. (2012). "Türkiye’deki çocuk adalet sisteminin yönetimi ve yaş ayrımcılığına ilişkin paradigmanın incelenmesi". Türkiye’de Çocuk Adalet Sisteminin Yönetimi, İHOP, Ankara: Uluslararası Çocuk Merkezi Yayınları.
- Özbudun, E. (1999). *Türkiye’de Sivil Toplum ve Demokratik Konsolidasyon*. (Editörler: Elisabeth Özdalga, Sune Persson), Sivil Toplum, Demokrasi ve İslam Dünyası, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Özdemir, Ş. (2002). "Nisâ sûresinde aileyle ilgili olarak yer alan âyetlerin istikrarlı bir aile kurumunun teşekkülü ve çocuğun eğitimi açısından tahlili". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 2(2), 1-17.

- Özkan Kunduracı, H. K. ve Tozduman Yaralı, K. (2021). Türkiye’de çocuklara yönelik sivil toplum kuruluşları: dernekler. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 75-87.
- Özkan, U. B. (2023). Doküman inceleme yönteminde geçerlik ve güvenirlik: eğitim bilimleri araştırmaları bağlamında kuramsal bir inceleme. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi* (56), 832-848.
- Özmen, Z. K. (2020). The problems that Syrian refugee children, class teachers and Turkish children face in the school environment from the standpoint of trainee teachers. *Educational Research and Reviews*, 15(9), 554 563.
- Öztürk, A. B., Albayrak, H., Karataş, K. ve Aslan, H. (2024). Cinsel istismara karşı çocuk koruma kanunu kapsamında verilen tedbirlere yönelik meslek elemanlarının değerlendirmeleri. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (62), 167-188.
- Öztürk, S. (2022). *Sivil toplum kuruluşlarının mülteci çocuk koruma uygulamalarının değerlendirilmesi*. Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Platon, (2014). *Devlet* (3. Baskı). (N. Akbıyık, Çev.), İstanbul: Antik Yayınları.
- Postman, N. (1995). *Çocukluğun Yokoluşu*. (K. İnal, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Preston Shoot, M. (2007). *Social worker and child protection*. Abc of child protection (4th ed.) (78-82). Oxford: Blackwell Publishing.
- Sivil Toplum Dijitalleşmesi Raporu*. Ankara: Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürü. Ankara 2022.
- Sağlam, M. ve Aral, N. (2016). Tarihsel süreç içerisinde çocuk ve çocukluk kavramları. *Çocuk ve Medeniyet*, 1(2), s. 43-56.
- Sarıkaya, M. (2010). Cumhuriyet’in ilk yıllarında bir sosyal hizmet kurumu: türkiye himaye-i etfal cemiyeti. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 14(34), 321-338.

- Seale, C. (1999). Quality in qualitative research. *Qualitative Inquiry*, 5(4), 465-478.
- Silverman, D. (2014). *Interpreting qualitative data*. SAGE.
- Smith, C., Perou, R. ve Lesesne C. (2002). *Parent education*. In M. H. Bornstein (Ed.), *Handbook of parenting: Social conditions and applied parenting* (pp. 389–410). USA: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Sormaz, F. ve Yüksel, H. (2012). Değişen çocukluk, oyun ve oyuncanın endüstrileşmesi ve tüketim kültürü. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(3), 985- 1008.
- Suna, E., Çelik, Z., Ağar, M., Eroğlu, E., vd. (2021). Türkiye’de Suriyeli göçmen çocukların eğitime uyumlarını destekleme: psikolojik destek, dil becerileri, aile desteği, ders dışı sosyal etkinlikler ve öğretmen yeterlilikleri. *İstanbul University Journal of Sociology*, 41(2), 381-407.
- Stearns, P. N. (2011). *Childhood in World History*. (2.Baskı), Newyork: Routledge.
- Şavur, D. (2018). *Türkiye’de acil durumlarda çocuk koruma sisteminin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Talas, M. (2011). Sivil toplum kuruluşları ve Türkiye perspektifi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (29), 387-401.
- Tamer, M. G. (2010). Tarihsel süreçte sivil toplum. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 27(1), 89-105.
- Tezcan, M. (1998), *Cumhuriyet dönemi boyunca sivil toplum örgütlerinin gelişime eleştirel bir bakış*. 75. Yılında Tüm Boyutlarıyla Cumhuriyet Sempozyumu. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, 69-74.
- Tosun, T. (2008). Meşrutiyet’ten 1980’ler Türkiye’sine sivil toplum. *Dernekler Dergisi*, (3), 10-17.
- Törüner, E. K. ve Büyükgönenç, L. (2012). *Çocuk sağlığı temel hemşirelik yaklaşımları*. Amasya: Göktuğ Yayıncılık

- Tuncay, T., ve Akbaş, E. (2008). *İnsan hakları düşüncesi ve sosyal hizmet uygulamaları*. Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını: Ankara, 44-48.
- Tuncel, G. (2005). Türkiye’de sivil toplum kuruluşlarının tarihsel gelişimi. (Editör: S. Bakan, A. Küçük, A. Karadağ), *21. Yüzyılın Eşiğinde Türkiye’de Siyasal Hayat*. İstanbul: Aktüel Yayınları, Cilt;2, 709-736.
- Turan, İ. (1998). *Dünyada ve Türkiye’de sivil toplum kuruluşlarının gelişimi*. Üç Sempozyum Sivil Toplum Kuruluşları, İstanbul, 8-13.
- Türk Medeni Kanunu, T.C. Resmî Gazete, 4721, 8 Aralık 2001.
- Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2023-2028* (32167), T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023.
- Tekin, H. H. ve Tekin, H. (2012). Nitel araştırma yönteminin bir veri toplama tekniği olarak derinlemesine görüşme. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3(13), 101-116.
- Tekindal, M. ve Uğuz Arsu, Ş. (2020). Nitel araştırma yöntemi olarak fenomenolojik yaklaşımın kapsamı ve sürecine yönelik bir derleme. *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*, 20(1), 153- 182.
- Topdemir, C. (2016). İstismar mağduru çocuğun korunmasında bir uygulama: çocuk izlem merkezi (çim). *Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi* (43).
- Tufan Emmini, F. (2013). Sivil toplum kuruluşlarının politika belirleme sürecindeki rolü: tüşiad örneğı. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (36).
- Tutar, H. (2022). Nitel araştırmalarda geçerlilik ve güvenilirlik: bir model önerisi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 117-140.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, T.C. Resmî Gazete, 17863, 9 Kasım 1982.
- Uğur, Ç. S. (2018). *Türkiye’de çocuk koruma politikaları: sosyal ve ekonomik destek hizmetinin rolü*, Uzmanlık Tezi. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Ankara.

- Uluğtekin, S. (1994). *Çocuk mahkemeleri ve sosyal inceleme raporları*, Ankara.
- Ulusal Çocuk Mevzuatı*, Adalet Bakanlığı Türkiye Adalet Akademisi Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, UNICEF Türkiye, Ankara, 2013.
- Uslu, G. (2019). *Çocuk ihmal ve istismarı alanında çalışan profesyonellerin sunulan hizmetlere ilişkin değerlendirmeleri*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Vaka Yönetimi ve Çocuk Koruma Kuruluşlar Arası Rehber İlkeler*, Global Protection Cluster, European Commission, USAID, 2014.
- Webb, N. B. (2017). *Çocuklarla sosyal hizmet uygulaması*. (H. Sakarya, Çev.) Ankara: Nika Yayınevi. (Orijinal çalışma basım tarihi 2011)
- Yaman, F. ve Tuncay, T. (2020). Ölümcül çocuk istismarları ve türkiye çocuk koruma sistemine yönelik bir değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(3), 1370-1393.
- Yavaşca, S. (2021). Sosyal Hizmetin Savunuculuk Rolü Bağlamında Sivil Toplum Örgütleri. *Toplumsal Politika Dergisi*, 2(1), 1-10.
- Yavuz, H. (1999). Sivil toplum mu, devletin ideolojik aygıtı mı? (1. baskı) içinde *İslam ve Sivil Toplum Üzerine Yazılar*. (70-71). İstanbul: Boyut Kitapları.
- Yavuzer, H. (2003). *Çocuk psikolojisi*. (25. Baskı), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yeğen, M., Keyman, E. F., Çalışkan, M. A. ve Tol, U. U. (2010). *Türkiye’de gönüllü kuruluşlarda sivil toplum kültürü*. Yaşama Dair Vakfı (YADA).
- Yeşilyurt, Y. (2020). Sivil toplum ve ulus devlet. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, (6), 20-37.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, İ. (2004). *Demokrasi sivil toplum kuruluşları ve yönetim*. Ankara: Seçkin.

- Yıldırım, Ş. (2017). 2000’li yıllarda çocuk koruma sistemi içinde bakım hizmetlerinin genel görünümü. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(1), 87-110.
- Yolcuoğlu, İ. (2009). Türkiye’de Çocuk Koruma Sisteminin Genel Olarak Değerlendirilmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18(18), 43-58.
- Zastrow, C. ve Kirst- Ashman K. K. (2016). *İnsan davranışı ve sosyal çevre- I.* (2. Baskı). (Ç. Karaca, Çev.) Ankara: Nika Yayınevi. (Orijinal çalışma basım tarihi 2010)

EKLER

EK 1: YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

1. Kendinizden biraz bahseder misiniz? (Doğum yılı, medeni durum, çocuğu olup olmadığı, var ise çocuk sayısı, yaşı, cinsiyeti, eğitim durumu, mesleği vs.)
2. Çocuk koruma alanında ne kadar süredir çalışıyorsunuz?
3. Çalıştığınız sivil toplum örgütünün çocuk koruma alanındaki faaliyetleri nelerdir?
4. Sizin kurumdaki mesleki unvanınız nedir, bu kapsamdaki rol ve sorumluluklarınız nelerdir?
5. Kurumunuzun korunma gereksinimi olan çocuğa erişim yöntemleri nelerdir? (Bireysel başvuru, ihbar, eğitimler vs. aracılığıyla mı?)
6. Çocuğa ilk ulaştıktan sonra süreç hangi basamaklarla ilerliyor?
7. Çocuk koruma alanında uygulamalarınız sırasında müracaatçı sistemine, sürece ve ÇK sistemine ilişkin uygulamada karşılaştığınız sorunlar nelerdir? (Yasalar, yönlendirme, kurum içi iletişim vb.)
8. Türkiye’deki mevcut çocuk koruma sistemine ilişkin yasa ve yönetmelikleri yeterli ve uygulanabilir buluyor musunuz?
9. Çocuk koruma alanında çalışırken karşılaştığınız bireysel zorluklar nelerdir?
10. Sivil toplum kuruluşunda çalışan bir profesyonel olarak sivil toplum kuruluşlarının çocuk koruma sistemindeki rolünü nasıl değerlendirmektesiniz? (Devletten farkı, STÖ neden önemli?)
11. Çocuk koruma sisteminin iyileştirilmesine ilişkin önerileriniz nelerdir?
12. Eksikliğini duyduğunuz, “olsaydı her şey daha kolay olurdu” diyebileceğiniz bir şey var mı? (Hizmet, politika, eğitim, süpervizyon gibi)
13. Son olarak eklemek istediğiniz bir şey var mı?

EK 2: ETİK KURUL İZİN BELGESİ

Evrak Tarih ve Sayısı: 15.03.2024-325161

T.C.
BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Akademik Değerlendirme Koordinatörlüğü

Sayı :E-62310886-605-325161
Konu :Hatice Fulya Erciyas'In Etik Kurul
Onayı

15.03.2024

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 19.02.2024 tarih ve 316200 sayılı yazınız.

Enstitünüz Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans Program öğrencisi Hatice Fulya Erciyas'ın, Doç. Dr. Seda Attepe Özden'in danışmanlığında yürütmeyi planladığı, "Türkiye'de Çocuk Koruma Sisteminin Sivil Toplum Örgütlerinde Çalışan Profesyoneller Gözünden Değerlendirilmesi" adlı yüksek lisans tez çalışması değerlendirilmiş ve bilgilerinize ekte sunulmuştur.

Prof. Dr. Sadegül AKBABA ALTUN
Kurul Başkanı

Ek: Değerlendirme Formu

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu :BS N55742AB

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/baskent-universitesi-ebys>

Başkent Üniversitesi Bağlica Kampüsü Fatih Sultan Mahallesi Eskişehir Yolu 18. Km
06790 Etimesgut/ANKARA
etbas@baskent.edu.tr, etbas@baskent.edu.tr, etbas@baskent.edu.tr
e-Posta: adk@baskent.edu.tr, Internet Adresi: www.baskent.edu.tr
Kep Adresi: baskentuniversitesi@hs02.kep.tr

Bilgi için: Gamze SONBAY
Koordinator
Telefon No: 246 66 66 / 5138

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Sayı : 17162298.600-65
Konu : Tez Çalışması

4 Mart 2024

İlgili Makama

Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans Program öğrencisi Hatice Fulya Erciyas'ın, Doç. Dr. Seda Attepe Özden'in danışmanlığında yürütmeyi planladığı, "Türkiye'de Çocuk Koruma Sisteminin Sivil Toplum Örgütlerinde Çalışan Profesyoneller Gözünden Değerlendirilmesi" adlı yüksek lisans tez çalışması değerlendirilmiş ve yapılmasında bir sakınca olmadığı tespit edilmiştir. Bilgilerinize saygılarımızla sunarız.

Başkent Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler ve Sanat Alan Araştırma Kurulu

Ad, Soyad	Değerlendirme	İmza
Prof. Dr. Gözen Güner Aktaş	Olumlu/ Olumsuz	
Prof. Dr. Sadegül Akbaba Altun	Olumlu/ Olumsuz	
Prof. Dr. Fatih Çetin	Olumlu/ Olumsuz	
Prof. Dr. Hasan Tahsin Fendoğlu	Olumlu/ Olumsuz	
Prof. Dr. Filiz Kalelioğlu	Olumlu/ Olumsuz	
Prof. Dr. Hidayet Hale Künüçen	Olumlu/ Olumsuz	
Prof. Dr. Özcan Yağcı	Olumlu/ Olumsuz	

Bu belge,güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.